

Život i smrt privrede
Koliko koštaju državne subvencije

Dosije "Vremena"
Evropska borba protiv izbeglica

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; CG 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF **cena 200 RSD**

01305

9 770353 802002

VREME

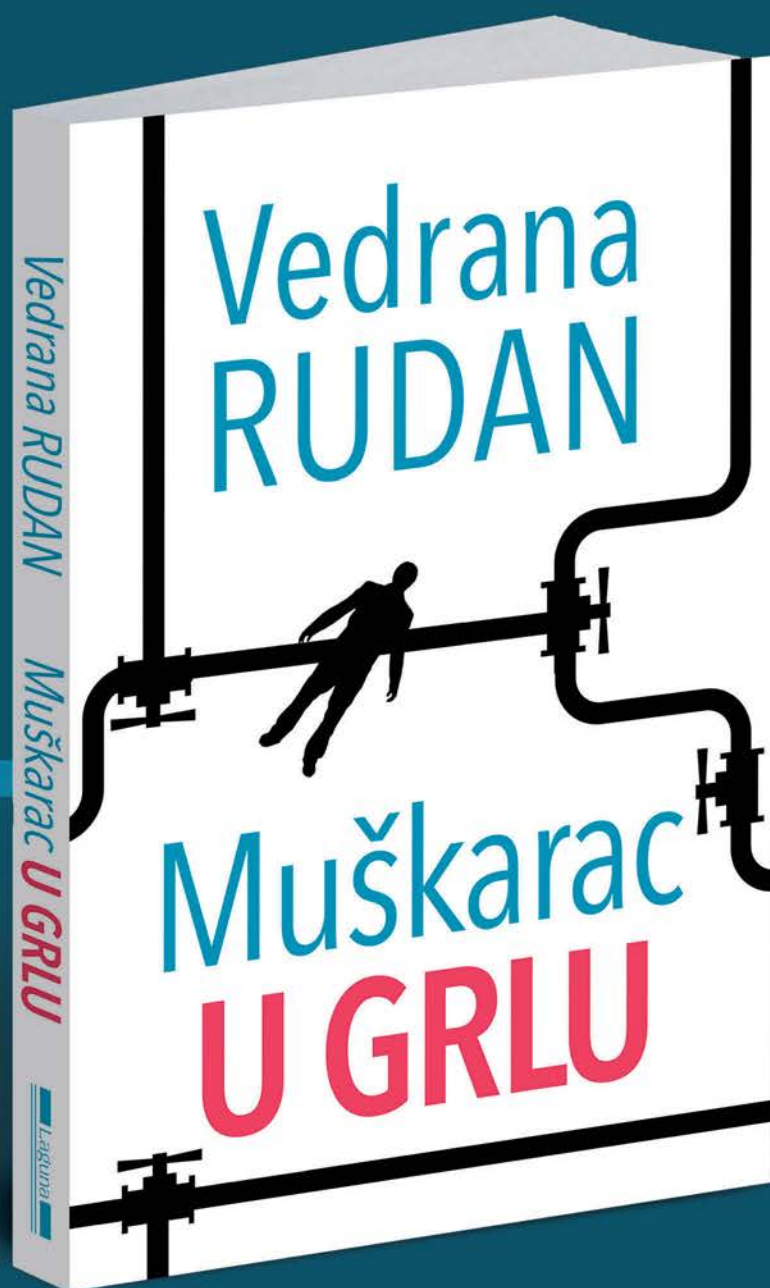
broj
1342

22. septembar 2016.

ZAŠTO VUČIĆU NE VALJA NAROD

ROMAN O SVEMU ŠTO ŽENE GUTAJU!

www.laguna.rs

Laguna

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorićević, Momir Turudić

sekretarijat
Jovana Prešić

redakcija
Dejan Anastasijević,
Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov,
Slobodan Bubnjević,
Sonja Čirić (kultura),
Zora Drčelić, Slobodan Georgijev,
Andrej Ivanji (svet),
Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović,
Jasmina Lazić, Zoran Majdin,
Radmilo Marković, Saša Marković,
Ivana Milanović Hrašovec,
Milovan Milenković (foto),
Milan Milošević, Teofil Pančić,
Saša Rakezić, Mirko Rudić,
Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,
Tatjana Tagirov, Dragan Todorović,
Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić,
Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrda (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković,
Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić,

lektori: Katarina Pantić,
Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović,
Ana Čuk Dragomirović,
Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

04 Vučić i mentalitet:

Zašto Vučić u ne valja narod

05 Zoom: Rat i mir

07 Nuspojave:

On i Đinđić, linije bez ukrštanja

09 Vlast protiv Saše Jankovića:

Farma u kampanji

12 Pretnje na internetu:

Kada virtuelno prelazi u realno

14 Formiranje vlasti u Vladimircima:

Nedostatak materijala

16 Lični stav: Zoran Ivošević

19 Lisica i ždral: Otac moratorijuma

20 Državne subvencije: Pare ili život

24 Javni izvršitelji u rudarskom oknu:

Lek za premijerovu nesanicu

26 Srpsko-vatikanski odnosi:

Čekajući papsko izvinjenje

28 Evropske integracije Srbije (8):

I Unija i rakija

30 Pravo na dostojanstvenu smrt:

Odgovor na pitanje dana

32 Vojvođanski forum – kultura dijaloga (II):

Dijalog u društvu koje ne razmišlja

KULTURA

36 Intervju: Ivan Medenica

40 Bitefov jubilej: Slike važnog vremena

43 Povodom „Hamleta“:

Vечно stalno vraćanje istog

44 Premijere: Hamlet u krizi

46 Festival: Svetovi unutar sveta

47 Knjige: „Estoril“ Dejana Tiaga Stankovića

48 TV manijak: Sledeće godine u ovo doba bićemo milioneri!

SVET

50 Borba protiv izbeglica u Evropi:

Vratite se odakle ste došli

52 Grčka: Varljivi mir

53 Makedonija:

Zimnica u izbegličkom kampu

54 Mađarska:

Referendumsko raspirivanje mržnje

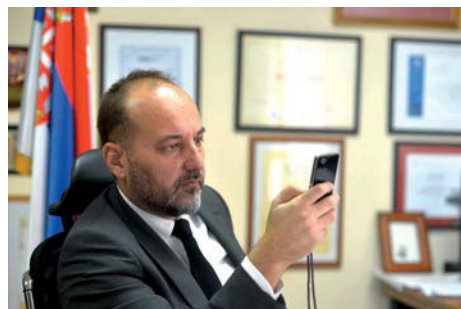
56 Libija: Istraga o intervenciji

59 Posledice lokalnih izbora u Berlinu:

Prava alternativa za Nemačku

61 Navigator: Dobošarevo zvonice

62 Vreme uživanja: Nudle i šufnudle

Osip koji vlast dobija na mogućnost da se zaštitnik građana kandiduje na predsedničkim izborima čini od nje najpoželjnijeg učesnika svakog srpskog TV rijalitija

PIŠE: IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Spomenka napustila SNS, zbog zato što ne može podržava bahate ljude i što joj nisu zaposlili decu, te sad opozicija ima većinu. Opozicija obećala zaposli Spomenka decu, i svu ostalu decu. Međutim, SNS neće izaći iz zgrade opštine, jer sve to ne priznaje. A Ministarstvo još čuti

PIŠE: DRAGAN TODOROVIĆ

“Rešili smo da na libansku predstavu, i zbog teme i zbog nepostojanja jezičke barijere, dovedemo migrante iz Sirije koji se trenutno nalaze u Krnjači – da budu publika kao i svi mi ostali”

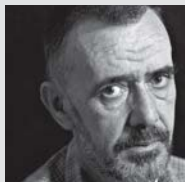
PIŠE: SONJA ČIRIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: Tanja Valić/Tanjug

ZAŠTO VUČI NE VALJA NA

Ako postoji tačka koja spaja nekadašnjeg mladog i ratobornog generalnog sekretara Srpske radikalne stranke i ovog današnjeg zrelog, upodobljenog, proevropskog, pronordijskog premijera Srbije, onda je to prezir prema građanima ove zemlje. Kao što sada nismo dovoljno poštteni, vredni i strpljivi, tako ni onda nismo svi bili dovoljno ratoborni, nacionalno svesni i žedni hrvatske ili bošnjačke krvi

Rat i mir: Zveckanje izjavama

Da li je moguće da građanin Srbije zaspe s mišlju o švedskom standardu i Švedankama, a probudi se u balkanskom krvavom rovu

Titovi propagandisti smislili su efektanu frazu da ćemo raditi kao da će sto godina biti mir, a spremaćemo se kao da će sutra biti rat. Vučić to nije tako rekao, ali mi njegovo oduševljenje sopstvenom politikom, pa posle par minuta padanje u duboki očaj, liči na slično propagandističko trabunjanje.

Naime, u poslednjem intervjuu za RTS rekao je da "niko u svetu ne govori više loše o Srbiji", a samo par minuta docnije izjavio je da "malo kojoj zemlji u svetu odgovara stabilna Srbija".

Ovo šizofreno sagledavanje stvarnosti odgovara Vučićevoj nakani da javnost održava u napetoj ravnoteži između stogodišnjeg mira i sutrašnjeg rata.

Nekako ne biva da nas svi vole i mrze istovremeno, ali alhemičarskim postupkom koji i od govna može da napravi zlato, učvršćuje se lična vladavina zasnovana na moći da se golub premetne u jastreba, i to u toku jedne noći: građanin tek zaspe blaženim snom pravednika kome niko ništa loše ne misli, a ujutro ga probudi pozivar za mobilizaciju.

Zaspe s mišlju o švedskom standardu i Švedankama, a probudi se u balkanskom krvavom rovu.

Ne bi loše bilo da se Vučić dogovori sam sa sobom: ili nam u svetu niko ne misli (govori) loše ili bi osim malo koje zemlje ostatak sveta podržao stabilnu Srbiju. Iz manipulacije ljudskim strahom od najgoreg, a to je strah od rata, narasta politička moć trgovine uticajem i novcem, javna neupitanost oko društvenih poslova. Pitaš me za Savamalu, a Srbija gori.

Simptomatično je da deo medija pod nesumnjivom Vučićevom kontrolom održava stalnu "bojnu gotovost" i potpaljuje ideju o izvesnosti skorog rata na našem kućnom pragu i kao da seiri nad mogućnošću da Srbija bude poprište obračuna Putina s ostatkom sveta.

Šanse da veliko finale u obračunu globalnih sila bude baš u našem dvorištu manje su nego verovatnoća da se ovde odigra fudbalska Liga šampiona, ali od te vrste napetosti mnogi profitiraju.

Zveckanje oružjem može biti i oblik sirotinjske zabave a ne samo privilegija velikih sila. U tom smislu nema nevinih. Poslednje vesti o tome stižu uoči namere Mileta Dodika da ne odustane od referenduma oko dana državnosti Republike Srpske.

Vučić je novinarima u Njujorku rekao da je neodgovorna izjava ratnog komandanta Armije BiH Sefera Halilovića, koji je zapretio ratom u kojem će, kako je rekao, RS nestati ako referendum o Danu RS bude sproveden.

"Takve izjave, ma od koga da dolaze, svakako nisu dobre. Srbija će uraditi sve da do narušavanja mira ne dođe, a svaka izjava u smislu rušenja mira, sa bilo koje strane da dolazi, je loša i nepotrebna. Nama treba mir po svaku cenu i mi ćemo ga čuvati. Poštujemo integritet BiH, ali Republika Srpska neće nestati, što je u skladu sa Dejtonskim sporazumom", naveo je premijer Srbije.

Sad ide kulminacija drame. Na očigledno namešteno pitanje, radi dramatizacije, da li razmišlja da prekine posetu Njujorku nakon izjave Halilovića, Vučić je kazao da će o tome razgovarati sa svojim timom.

"Večeras ću o tome razgovarati sa svojim timom, (ministrom spoljnih poslova Srbije) Ivicom Dačićem, s najbližim ljudima iz Beograda, ali bilo bi važno da ovde ostanem zbog brojnih kontakata. Nadam se da neće doći do pogoršavanja situacije, a ako bi do toga došlo, moja obaveza je da budem sa građanima Srbije", rekao je predsednik Vlade.

"Moramo zajedno da radimo na smirivanju tenzija... Treba prezati od ljudi koji lako kače pušku na rame", dodao je Vučić.

Bez brige, čitaoci, Vučić će, ovaj put, ostati u Njujorku.

Foto: Zoran Žestić/ Tanjug

ĆU ROD

Nakon nedavnog obećanja da pred kamere Radio-televizije Srbije neće izlaziti, premijer Srbije Aleksandar Vučić ipak se ukazao na javnom servisu uoči posete Sjedinjenim Američkim Državama, gde se, u trenutku pisanja ovog teksta, još uvek nalazi. Javnost nikada nije dobila suvislo objašnjenje zašto Vučić »

neće na RTS, pa je jednako ostala uskraćena i za informaciju otkud sad to da hoće. Ipak, nije teško zaključiti u čemu je greh RTS-a: iako se svojski trudi da ničim ne naljuti premijera, ova medijska kuća ne čini dovoljno na planu podilaženja, šlihtanja i servilnosti. Za razliku od medija poput Pinka i "Informera", koji su predsedniku Vlade Srbije miliji i draži, RTS još uvek hoda na granici dobrog ukusa, ali je ne prelazi. Tu leži i odgovor na pitanje zašto je Vučić "preumio" i ipak došao u emisiju "Okolo" u nedelju 18. septembra: kad već urednici i novinari ove kuće neće da ga kuju u zvezde i dižu u nebese, doći će on sam, da sat i po u udarnom terminu hvali samog sebe, sopstvene uspehe i uspehe Vlade Srbije. Samohvalu nikad nije prijatno slušati, niti je pristojno hvalisati se naokolo preko svake mere. Pa ipak, kamo lepe sreće da su gledaoci RTS-a samo to slušali u nedelju uveče. Pride su dobili još jednu opširnu lekciju o tome kakvi su građani potrebni Srbiji, kako treba da se menjamo i šta Aleksandar Vučić očekuje da postignemo.

Na prvi pogled, nije se dogodilo ništa spektakularno novo. Toliko smo puta čuli frazu o tome kako bi Vučiću najviše odgovarao neki drugi, bolji i vredniji narod, da se ista žestoko ofucala. Međutim, krajnje je vreme da se pozabavimo fenomenom koji iza te fraze stoji. Premijer Srbije Aleksandar Vučić ima očekivanja od građana. U tome leži suština karaktera njegovog režima, kao i jedan od većih paradoksa ovdašnjeg političkog života. Političar na vlasti očekuje, zahteva i traži nešto od građana. U normalnim okolnostima trebalo bi da bude obrnuto: da građani očekuju rezultate od onih kojima su na izborima dali poverenje i delegirali ih da zastupaju njihove interese. Pa dobro, kakve to građane Srbije priželjkuje Aleksandar Vučić?

Ukratko, kako je i sam rekao, trebalo bi da budemo nekakvi Skandinavci. Ne tako davno, Slobodan Milošević obećavao nam je švedski standard. Vučić

ŠTA VUČIĆ I VULIN ZNAJU O RADNOJ ETICI:
Mizerno plaćeni i eksploatisani radnici u Srbiji

Foto: Emil Vaš

ne obećava, nego uteruje "švedanstvo i skandinavstvo" u kosti. Ima da se radi, crnči, čuti i trpi, e ne bi li Srbija bila jednog dana kao skandinavske zemlje. Fascinacija ovdašnjih političkih lidera, a i dobrog dela građanstva, nije bezrazložna: sve su to uređene demokratije sa visokim životnim standardom, skoro pa savršenim merama socijalne zaštite, visokim nivoom poštovanja ljudskih prava, niskom stopom nezaposlenosti... Što kaže onaj u filmu *Lepa sela lepo gore*: 'ladno, al' standard. Ima tu samo jedan problem: ako Srbija ikad i dostigne skandinavski životni standard, onoliko hladno kod nas nikad neće biti.

ANTIBALKANSKI RASIZAM

Šalu na stranu, Vučićeva opsednutost nordijskim mentalitetom i standardom provlači se kroz medije već nekoliko nedelja, tačnije od početka septembra. Za septembarski broj jednog mesečnika, koji u Srbiji izlazi na engleskom jeziku, Vučić je napisao autorski tekst o tome zašto treba da se ugledamo na skandinavske narode.

Pa kaže: "Želeo bih da se na narode Balkana prenese radna etika koju poseduju narodi u severnoj Evropi, kao i odnos građana i države. U nordijskim zemljama, patriotizam se pokazuje plaćanjem poreza i doprinošenjem zemlji." I dodaje:

"U našem regionu je uvreženo da pojedinac pokušava da pronađe svaki mogući način da prevari sistem, ali i dalje očekuje povlastice od države." I veliko finale: "Mislim da je u modernim vremenima nemoguće biti političar koji svet posmatra kroz nacionalne ili administrativne granice, koje su ornamenti prošlosti. Verujem da je region najmanje područje koje bi moderan lider trebalo da ima na umu kada donosi odluke i kada se suočava sa izazovima ovog vremena, u smislu da regionu nisu definisani administrativnim razgraničenjima, već su pre definisani prirodom, kulturom i mentalitetom."

Aleksandar Vučić, predsednik Vlade Srbije, pati od rasizma prema balkanskim narodima. Ova teza je možda previše smela, ali kad najviši funkcioner izvršne vlasti govori da građani, ne samo njegove zemlje nego i susednih, nemaju radnu etiku, da samo gledaju kako će da prevare sistem, a u isto vreme da se očesu o njega, to znači da su Balkanci, po mišljenju Aleksandra Vučića, neradnici, korumpirane lopuže, muljatori i grebatori. Ima li uopšte potrebe da naglasimo kako u razvijenim evropskim zemljama ovakvih pojava ima manje nego na Balkanu iz prostog razloga što je sistem do te mere u službi građana da nema potrebe za tim da korumpiraju lekare i državne činovnike, da je privreda dovoljno razvijena pa je stopa nezaposlenosti niska, te zato nema "neradnika", i tako dalje?

Kad se Vučić i njegove dolibaše, recimo u vidu Aleksandra Vulina, ostrve na tzv. "rad na crno" i sivu ekonomiju, razmišljaju li tada o radnoj etici građana Srbije? Da li neko zaista misli da neprijavljeni radnici po pekarama, kioscima i kafićima, koji stoje na nogama po 12 i više sati, ulični prodavci koječega koji stoje i na suncu i na mrazu – nemaju radnu etiku? Na kraju krajeva, šta je to mentalitet? Društvene nauke ovaj termin baš i ne prepoznaju niti postoji stroga naučna definicija. Prema Merjam-Vebsteru, mentalitet je prosto definisan kao oblik ili način

On i Đinđić, linije bez ukrštanja

Izveštaj s prve linije: on je neumoran, a mi smo se smorili. On pravi štetu, ali mi smo krivi, jer bez nas to tako ne bi išlo. On proizvodi ogromnu količinu aktivnog Ničega, a mi je nedemontiranu puštamo da odjekuje etrom. I onda, normalno, ona punim kapacitetom eksplodira ovoj zemlji u lice, a mi za to vreme "gledamo svoja posla", mada je sve nejasnije koja su to posla. A zašto to radimo, odnosno ne radimo? Neki su se uplašili, drugi su se priklonili, treći su oguglali – takvih je najviše. I zato mu sve prolazi, jer najčešće nema ko da mu kaže: hej, Šćepane Mali, ajd ne proseravaj se toliko, smanji doživljaj...

Izvinjavam se na vulgarnosti, ali ona je samo izvedeni supstrat filozofske metodologije Harija G. Frankfurta, autora kultne studije *O proseravanju* (*On Bullshit*), dostupne i na srpskom (v. Vreme br. 848). Frankfurt, naime, proseravanje iliti bullshit prepoznaje kao ključnu verbalnu (piro)tehniku demagoga i opsenara savremenog doba. Šta je bullshit? To je verbalni niz smešten s onu stranu istine i laži, jer je prema

moćnom da se brani. Ne znam kako se može preći preko ovoga, a očuvati elementarno samopoštovanje?

Zoran Đinđić počeo je profesionalno da se bavi politikom tokom devedesetih, kao visoki funkcioner, potom i predsednik Demokratske stranke. Tada je bio star četrdesetak godina. Pre toga bio je univerzitetski profesor, te naučni saradnik u odgovarajućim institutima. Filozofiju je doktorirao sa 27 godina, u Konstancu, kod Jirgena Habermasa. Sada vas molim da prethodnu rečenicu pročitate još jednom, s razumevanjem! Petnaestak godina pre profesionalnog političkog angažmana bio je poznat, priznat, cenjen i uticajan filozof – autor nekoliko vrlo zapaženih studija – i politički teoretičar, publicista, polemičar, disident. Osuđivan u jednopartijskom režimu još 1974. – ne zato što se mlatio po stadionu s drugim bilmezima, nego zbog slobodarskog političkog angažmana! Bio sam klinac, ali tokom čitavih osamdesetih pratio sam rad Zorana Đinđića, čitao povremeno u NIN-u njegove sjajne osvrtne na nemačku i evropsku filozofsku i političku scenu, čitao njegove briljantne

Sad se ponovo uhvatio Đinđića, a njegov i Đinđićev život, politički i vanpolitički, ne da nisu srodni, nego ne mogu biti suprotniji

samim kategorijama istine i laži savršeno indiferentan: poslužiće se bilo čime – čak i činjenicama, ako baš ne ide drugačije – što mu trenutno ide u prilog. U suštini, bullshit ukida svaku čvrstu referentnu vezu sa stvarnošću. Laž je opozit istini, ali bullshit je opozit i jednom i drugom, jer se na njih više uopšte ne obazire: on naprosto rasterećeno trtlja ono što mu u datom trenutku dobro zvuči. I, da vidite, to može i veoma dugo dobro da prolazi kod neznavenih i naivnih, jer "normalan čovek" ima ugrađen perceptivni limitator za bullshit, on čestito i glupavo veruje da "niko ne bi mogao tako nešto da kaže, a da nije istina". Nozdrve mu prepoznaju miris bullshita tek kada s tim saznanjem više ništa korisno ne može da se učini.

Kako god, nedavno je dao intervju Kuriru, na tri-četiri strane, tri su novinara poslali na njega, ali je on junački odoleo. Radio je što i obično: hvalisao se, što direktno, što kroz onu osobito podmučku formu kvaziautoironičnog prenemaganja, i žalio se na nas ostale, nedostojne, koji ne podržavamo njegovu veličinu.

I tako je, među proćim, izgovorio i onaj svoj refren "Svojim političkim protivnicima kažem da ne mogu da me pobede jer ne mogu da rade", na šta je dobio repliku "Pa i vas kritikuju da nemate ni dan radnog staža van politike". Na to je usledio odgovor: "Ti ljudi, na primer, nisu kritikovali Zorana Đinđića, koji nema ni dan radnog staža. To pokazuje da ne znaju šta je beruf, poziv, posvećenost, jer hoće samo da se dočepaju nečega."

E, tu prestaje šala, tu oćutati znači saučestvovati. Tu, gde baronisanje o sebi prerasta u toksično mašćenje o drugom, ne-

političke analize u "Književnim novinama", "Stavu", "Borbi", "Oslobođenju", "Mladini" i drugde. Da je hteo da se devedesetih profesionalno angažuje u novinama, niko osim Stojana Cerovića ne bi mu bio ni do kolena! Daleko od toga da i čisto formalno "nije imao ni dan radnog staža", ali mnogo bitnije je ono suštinsko: Zoran Đinđić bio je ostvaren čovek, briljantan u stvarima kojima se bavio. Da je umro na dan osnivanja Demokratske stranke, Đinđić ne bi umro kao anonimus, nego kao značajan teoretičar i analitičar mlađe generacije, izuzetan pojedinac dostojan svakog respekta. To je bio Zoran Đinđić, u "nultom danu" profesionalnog političkog života.

A šta imamo na drugoj stani? Pa, kako bih vam rekao... Ništa. A i ono što imamo – bolje da nemamo. Tipa koji izvan politike nije radio ništa, a u politici je radio samo štetne stvari. Sve dok se nije "promenio" (otkad uporno javno čestita sebi na tome). Pa nas sad njegovi adlati tunjavo kinje i kinjavo tunje da smo baš đubrad što nećemo da mu priznamo da se promenio, i da ga privijemo na srce. Međutim, finta je baš u ovome: *nije se promenio, samo je promenio priču*. Sam je, međutim, ostao isti: baroniše, petlja, mulja, masti, mistifikuje. O sebi i o drugima, stalno, bestidno, kad i gde god mu je zgodno. Sad se ponovo uhvatio Đinđića, a njegov i Đinđićev život, politički i vanpolitički, ne da nisu srodni, nego *ne mogu biti suprotniji*, ne samo "ideološki" nego i doslovno biografski. Te dve linije života ni na kraju svemira se neće sresti i ukrstiti. Hari Frankfurt bi mu zato rekao da se proserava, ali mi nećemo, nije red, iz poštovanja prema instituciji: ipak je on predsednik vlade.

razmišljanja. To će reći da Aleksandar Vučić ima nešto protiv "balkanskog oblika ili načina razmišljanja". Kakav je to način razmišljanja tipičan za sve Balkance, bog sveti zna. Istini za volju, pod tim mentalitetom se stalno nešto podrazumeva, ali budimo ozbiljni: nit svi Skandinavci krepuvaju danonoćno od posla, nit svi Balkanci piju rakiju pred svaki obrok. Mentalitet ne postoji, sve i da je tačna Vučićeva tvrdnja da regioni nisu definisani administrativnim granicama nego prirodom i kulturom. E pa kad smo kod kulture, premijer bi mogao da se pozabavi političkom kulturom i krene od samog sebe. Koji bi se pristojan političar, pristojan čovek uopšte, drznuo da iz čista mira prekine sopstveno izlaganje u programu uživo ne bi li opomenuo ekipu iza kamera da

pokojnog premijera Zorana Đinđića, tako istog tog Đinđića nismo mrzeli onoliko koliko je Vučić želeo 2007, kad je table u Bulevaru Zorana Đinđića prelepljivao nalepnicama "Bulevar Ratka Mladića". Jedino što je ostalo isto jeste Vučićeva opsesija medijima iz 1998. Razlika je jedino u tome što ih je onda gazio ili upodobljavao otvoreno i "po slovu zakona", a sada to radi prefinjenijim, gotovo neprimetnim metodama.

Dakle, ako postoji tačka koja spaja nekadašnjeg mladog i ratobornog generalnog sekretara Srpske radikalne stranke i ovog današnjeg zrelog, upodobljenog, proevropskog, pronordijskog premijera Srbije, onda je to prezir prema građanima ove zemlje koji prema njegovim uzusima večito nečega nemaju dovoljno u sebi –

■ Premijer Srbije Aleksandar Vučić ima očekivanja od građana. U normalnim okolnostima trebalo bi da bude obrnuto

se "smiri" jer mu ometa koncentraciju? A upravo je to uradio Vučić u nedelju uveče u studiju RTS-a. Nijedan odmeren čovek na vlasti ne bi sebi dopustio da ocenjuje, kritikuje, hvali ili stavlja zamerke na program javnog servisa. I to je Vučić imao da izjavi u emisiji "Oko", uz kvaziduhovitu opasku da, što se finansija tiče, državi Srbiji ide bolje nego RTS-u.

Zato, nema drugog zaključka nego da Vučić gaji izvesnu dozu prezira i manjka poštovanja prema građanima ovdašnjim, dok su mu neki drugi bolji, vredniji i čestitiji. E pa, kad neko tako misli i govori o određenoj grupi ljudi, onda se to zove rasizam.

NIKAD MU NISMO BILI DOBRI

Ispada tako da se Vučić od tvrdokornog nacionaliste premetnuo u čoveka koji prezire srpske i balkanske navike i način razmišljanja. Nekada je, kako reče u Parizu, mislio da smo bolji od drugih, a sad ne misli tako. Ali, ako nas sećanje ne vara, ni u vreme kad je sanjao snove o Velikoj Srbiji nije bio baš prezadovoljan ovdašnjim građanima. Kao što sada nismo dovoljno poštteni, vredni i strpljivi, tako ni onda nismo svi bili dovoljno ratoborni, nacionalno svesni i žedni hrvatske ili bošnjačke krvi. Kao što sada, za njegov ukus, nedovoljno cenimo zaostavštinu

mržnje prema drugom ili radne etike, sved jedno je.

Kako stvari stoje, ne bi bilo iznenađujuće ako počne da divlja što nam je država potekla od zdepastog nepismenog trgovca svinjama Miloša, a ne od, na primer, kralja Gustava I.

SKANDINAVIJO, NAROD TE SLAVIO

Onomad kad je Milošević obećavao švedski standard, mislio je na pune džepove i pune dućane. Danas kad Vučić zahteva od građana skandinavski "mentalitet", misli na mukotrpan rad i trud. No, skandinavski standardi nisu samo radna etika i lova do krova. Istog dana kad je Vučić na RTS-u trenirao strogoću, u Beogradu je održana Parada ponosa. Premijer je rekao da nema ništa protiv te manifestacije, ali da bi radije išao na svadbu sina bivšeg ministra odbrane Bratislava Gašića nego na paradu. Zlo i naopako da ga je neko upitao šta misli o skandinavskoj sklonosti da na homoseksualnost gleda kao na sasvim normalnu pojavu, o neobičnoj činjenici da su u većini skandinavskih zemalja istopolni brakovi sasvim normalna stvar, a da ni potomstvo u tim brakovima nije retka pojava. Osim toga, skandinavski radnici su zaštićeni od maltretiranja, sindikati jaki i rade ono što im je zaista posao, a sirotinja uredno dobija

socijalnu pomoć sa kojom ne može baš da se bahati, ali nije ni gola ni bosa, ni gladna ni žedna. I nikom ne pada na pamet da, poput Aleksandra Vulina, uvodi prinudni rad za primaocce socijalne pomoći.

Ima čudaka koji ističu Švedsku kao zemlju sa najviše sigurnih kuća za žene žrtve porodičnog nasilja, pa iz toga zaključuju da u Švedskoj mnogo muževa mlati svoje žene. Upravo je suprotno: sistem zaštite žrtava nasilja (uključujući i sigurne kuće) tako je dobro razvijen da je ovaj problem sveden na minimum. I najbitnije: u razvijenim demokratijama, u kojima je interes građana na prvom mestu, prvo-klasni bi skandal bio da se neki političar sa sve kamerama pojavi u sigurnoj kući. E baš taj "voleo bih da smo Skandinavci" Vučić upravo je to učinio: nacrtao se u jednoj od sigurnih kuća za zlostavljane žene i poveo novinarske ekipe sa sobom, proleto, tokom izborne kampanje. U takozvanom normalnom svetu, lokacije sigurnih kuća čuvaju se u najstrožoj mogućoj tajnosti i nema tog predstavnika vlasti koji bi u njih mogao da uđe ni tajno, a kamoli sa televizijskim ekipama. Ako nekom nije jasno šta je ovde sporno: kad se žena od nasilnog partnera sakrije u sigurnu kuću, to znači da joj je ugrožen život. Dovođenje raznoraznih novinara, snimatelja, tonaca, rasvetljiivača i prateće svite, bez ikakve provere, ogroman je rizik za korisnice kuća. Jer, od toliko ljudi, neko će sigurno negde izlunuti lokaciju.

Kad smo već kod nasilnikâ, između premijera i građana kao da se razvila patološka ljubavna veza u kojoj on naizmenično nežno ljubi i žestoko udara, dok druga strana neupitno i strastveno voli, makar i u korist sopstvene štete. Drugačije se ne može objasniti njegova nesporna popularnost u biračkom telu. No, ni to nije do "mentaliteta" nego do Vučićevih spektakularnih propagandnih trikova i do njegovog neviđenog talenta da sopstvene fantazije o napretku predstavi kao činjenice. Jednog dana možda i dostignemo nordijski standard, ali za sada jedino što imamo je jeza od budućnosti, hladna i tamna kao polarna zima.

Na kraju krajeva, o kakvoj to Srbiji kao Skandinaviji sanjari čovek u zemlji u kojoj je ombudsman – inače skandnavska tekovina – državni neprijatelj broj jedan?

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Vlast protiv Saše Jankovića

Osip koji vlast dobija na mogućnost da se zaštitnik građana kandiduje na predsedničkim izborima, čini od nje najpoželjnijeg učesnika svakog srpskog TV rijalitija

**HAJKA BEZ
PRESTANKA:
S. Janković**

Foto: M. Milenković

I ma ono staro pozorišno, još od Aristofana, satirično predstavljanje diktature po kojem diktator ostaje jedini "mozak" države i ne dopušta da se pored njega pojavi još koji "mozak". A čim se koji pojavi, on ga zatvara u "kokošar". Prevedeno na ovdašnji kolektivni život to bi značilo da onog drugog, bilo mišljenja bilo takmaca, u igri ne sme biti. Ko ne posluša, proći će kao Saša Janković, sve i ako je po funkciji – zaštitnik građana.

Startni gong predstojeće kampanje za predsednika Srbije, kao i njen "ispod pasa" stil, neformalno je oglasila ocena premijera Aleksandra Vučića kako neki predsednički kandidati "već u pola jedan šetaju kuće i idu na ručak i završe radni dan, a sve ostalo vreme gledaju kako će da tvituju i nekome zvocaju". Nije trebalo stavljati prst na čelo da bi se znalo na koga se izjava odnosila. Očigledno, premijerova muka zbog potencijalne kandidature Saše Jankovića, o kojoj zasad nema nijednog zvaničnog nagoveštaja, izlila se na ličnost mogućeg takmaca, na njegovu navodnu nesavesnost u radu, na njegovo kuće, na tviterašenje, zapravo, na sve ono što je u javnost do sada iznosio još od prošlogodišnjeg prajda i slučaja premijerovog brata Andreja

Vučića. Na to je zaštitnik odgovorio: "Da ne dolazi od predsednika Vlade, ta izjava bi bila krajnje neozbiljna, ovako je zabrinjavajuća." I dodao ono što je mnogo više zabrinjavajuće: "Ne brinem što mi Aleksandar Vučić poručuje da sam pod danonoćnim nadzorom, jer su u sličnoj situaciji danas mnogi ljudi."

No, figura psa kao opozicionog neprijatelja u političkoj borbi za predsednika Srbije postala je lajtmotiv ove neformalno oglašene kampanje. Hoće li sad svaki političar koji ima psa, s tendencijom da ga prošetati i bude uslikan s njim, uz jednoglasnu anatemu naprednjaka biti proglašen krivcem jer zapravo želi da postane predsednik Srbije? Ministarka Zorana Mihajlović izgleda to nije odmah razumela, pa se drznula da izađe u park sa kućetom i pritom je govorila za medije, zbog čega je njoj i njenoj "umišljenoj" kandidaturi dobro odbrusio funkcioner SNS-a Vladimir Đukanović. Ipak, najprostiji i najgrublji napadi od vlasti i njenih pomagača čuvaju se za Sašu Jankovića. "Janković je, naime, govno od čoveka!", objavljuje "Informer" na naslovnoj strani i u kolumni svog glavnog urednika Dragana J. Vučićevića. I još: "Svaki puoletni građanin Srbije, ma kolika budala

i prevarant bio, ima pravo da se kandiduje. Svaki građanin, osim zaštitnika građana", grmi urednik ovog lista. Janković je Skotov skot, kaže Vojislav Šešelj aludirajući na ambasadora SAD Kajla Skota, dodajući kako je aktuelni zaštitnik građana "najobičnija marioneta zapadnih ambasadora koji pokušavaju da od Srbije naprave banana državu". Glavni urednik portala "Novi standard" Željko Cvijanović preko "Informer" poručuje da njega lično zastrašuje scenario po kojem bi Jankovića zapadne sile dovele na čelo države: "Da bi se tako nešto desilo, potrebno je da srpsko društvo pretrpi ozbiljan udar i nasilje. To podrazumeva da se preko noći promeni izborna volja građana i da neko sa tako uskim političkim profilom poput Jankovića postane prihvatljiv kandidat."

Na dnevnom meniju satiranja Jankovića u kokošinjac našao se i njegov kobojači već pripremljen predizborni spot. Snimak je istrgnut iz informativno-edukativnog serijala "Moje pravo", koji inače govori o slučajevima koje rešava Kancelarija zaštitnika građana. Iako je glumica i producentkinja serijala Bojana Maljević na sav glas objašnjavala da nije reč ni o kakvom predizbornom spotu, te da je Jankovićeve izjave snimljene po istom

Redovan godišnji izveštaj zaštitnika građana za 2015. godinu (nekoliko fragmenata)

Stanje prava građana u Srbiji tokom 2015. godine obeležile su ekonomske nedaće velikog broja građana i manjak pravne sigurnosti. Država i administracija bavile su se sopstvenim reformama čiji rezultati (još uvek) nisu doveli do promena koje građani osećaju kao jasan boljitak.

Statistika: Broj pritužbi porastao je u 2015. godini za 28 odsto (6231 pritužba).

Ljudska prava, sloboda izražavanja i mediji: Jačaju ekstremistički pokreti koji u svojim ideološkim platformama negiraju ravnopravnost, uvažavanje različitosti i druge temeljne postavke ljudskih prava i to tako što sve izraženije zloupotrebljavaju ljudska prava na slobodu izražavanja, pri čemu izostaju efikasne reakcije nadležnih državnih organa (pod efikasnom reakcijom ne smatra se javno saopštenje, izuzev ako je dovoljno da spreči ponavljanje štetne pojave, što do sada nije bio slučaj). (...)

Pojedini javni funkcioneri pozivaju se na svoju građansku slobodu izražavanja da bi sa državne funkcije, govoreći u zvaničnom kapacitetu, iznosili neformalna saznanja ili uvredljive i neprimerene lične stavove. Ministar unutrašnjih poslova, u intervjuu za list "Nedeljnik" korektno upitan koga sa stanovišta vlasti tretira kao najozbiljniju opoziciju, kaže: "Najveću opoziciju glume jedna šminkerka i jedna glumica, kao i poneki propali skriboman." (...) Tokom prošle godine broj fizičkih napada i drugih oblika pritisaka na novinare ponovo je počeo da raste. Registar koji je formiran na sajtu Nezavisnog udruženja novinara Srbije (NUNS) pokazuje da je 2015. godine bilo ukupno 38 takvih napada, dok ih je 2013. i 2014. bilo po 23. Prošle godine je, prema tom registru, bilo ukupno jedanaest fizičkih napada na novinare, tri napada na imovinu novinara, 21 verbalna pretnja i tri slučaja koja su okarakterisana kao pritisak na novinare.

Policija, tajne službe i demokratska civilna kontrola: Reformske aktivnosti u Policiji bile su veoma protivrečne, posebno pripreme za otpuštanje većeg broja policajaca. Resorni ministar je najavljivao otpuštanje preko 1000 policajaca, ali nije mogao da se opredeli zbog čega – otpuštanje je istovremeno obrazlagao time da je policija "kriminalizovana" i time da su policajci višak. Nakon sastanka sa sindikatima, sa neformalnog spiska za otpuštanje sklonjeno je više stotina ljudi, što je pojačalo sumnje u arbitrarnost procedure za otpuštanje.

(...) Ovaj organ je u Narodnoj skupštini izneo osnovano saznanje da su u unutrašnjoj bezbednosnoj službi Ministarstva unutrašnjih poslova (Odeljenju za bezbednost pri Kabinetu ministra unutrašnjih poslova) fizički uništeni čvrsti

diskovi sa službenim podacima i druga informatička oprema. Niko nije pokazao interesovanje za tu informaciju, a Zaštitnik građana tada nije imao osnov da uništavanje opreme poveže sa svojom nadležnošću, odnosno eventualnim kršenjem ljudskih prava. U krivičnoj prijavi koju je godinu dana kasnije podneo pripadnik te službe i koja je javno objavljena, izneta je tvrdnja da je informatička oprema uništena radi prikrivanja tragova nezakonitog tajnog praćenja novinara i drugih javnih ličnosti.

(...) Vojna služba bezbednosti (Vojnobezbednosna agencija, VBA) se izmiče demokratskoj civilnoj kontroli. Uskraćuje kontrolnom organu podatke i prećutkuje informacije koje je po zakonu dužna da predoči. (...) Od 11 preporuka koje je ovaj organ tokom 2015. godine uputio radi otklanjanja utvrđenih nezakonitosti i nepravilnosti u radu, VBA nije sproveo nijednu. Ni javna preporuka ovog organa predsedniku Republike za razrešenje direktora Agencije, iznuđena opstrukcijom postupaka kontrole, nije sprovedena.

Kosovo i Metohija: Na teritoriji Autonomne Pokrajine Kosovo i Metohija (KiM), Zaštitnik građana i dalje nije u mogućnosti da ostvaruje svoje nadležnosti na način propisan Ustavom i Zakonom. Prema dostupnim informacijama i na osnovu navoda iz pritužbi, građani na KiM, posebno oni nealbanske nacionalnosti koji žive u enklavama, taoci su tekućih političkih procesa i suočavaju se sa teškim kršenjima ljudskih prava i sloboda.

Ovaj organ se u avgustu 2015. godine pismom obratio Misi EULEKS na Kosovu izrazivši zabrinutost zbog izuzetno dugog trajanja mere pritvora Oliveru Ivanoviću, jednom od srpskih političkih lidera. (...) Zaštitnik građana nikada se u sličnim situacijama nije obratio nijednom organu Republike Srbije, pa ni uz sve rezerve koje je izneo u pismu šefu EULEKS-a, s obzirom na odredbu Ustava Republike Srbije koja isključuje kontrolnu nadležnost Zaštitnika građana čak i nad sudovima i tužilaštvima koje je osnovala Republika Srbija.

Prava lica lišenih slobode: Načinjen je napredak u prevenciji torture. Tokom nenajavljenih poseta zavodima za izvršenje krivičnih sankcija (KPZ Požarevac, KPZ Niš, OZ Leskovac i OZ Beograd) obavljani su nenadzirani (bez prisustva zatvorskeg osoblja) razgovori sa preko 200 lica lišenih slobode, od kojih nijedno nije reklo da je bilo fizički zlostavljano od strane službenih lica ili drugih osuđenika, odnosno pritvorenika. Takođe, niko nije imao vidljive povrede. Ovi podaci se ne mogu sa sigurnošću tumačiti kao da u Srbiji nema fizičkog zlostavljanja, ali su indikativni i ohrabruju.

principu po kom su snimane i izjave poverenika Rodoljuba Šabića i poverenice Brankice Janković, već pomenuti "Informer" nije se smirivao. "Naime, on je jedini sniman iz dva kadra", glasi njegova analiza, "i samo on se građanima obraća gledajući direktno u kameru, i to pored zastave Srbije! Svi drugi, kada daju izjave, gledaju u novinara, a ne u kameru. Osim toga, Janković u svom spotu neodoljivo

podseća i na Borisa Tadića i Tomislava Nikolića u njihovim predsedničkim kampanjama!"

Iz svog ugla situaciju je sagledala i bivaša novinarka i spikerka Biljana Popović Ivković, kasnije savetnica za medije Nebojše Stefanovića, a od pre koji dan i državna sekretarka MUP-a: "Posebno mi se svidelo u spotu kako je Saša Janković našminkan, volela bih da angažujem

njegovog šminkera." Jedna druga državna sekretarka MUP-a Jana Ljubičić bila je još brža, jer ona se oglasila odmah posle premijerovog gonga, rekavši da je zaštitniku građana Saši Jankoviću preostalo samo još da se kandiduje za funkciju predsednika Kinološkog saveza, pošto vidi da je već postao predsednik Srbije.

Sve što bi Saša Janković učinio ili saopštio kao zaštitnik građana, u odbranu

Saša Janković, zaštitnik građana

Zašto nisam došao?

istine i u vezi sa gorućim pitanjima koja se tiču građana, sa vrha vlasti tumačeno je kao njegova lična politička promocija. Povodom rušenja u Savamali, rekavši još u maju u intervjuu za Radio Slobodna Evropa da na osnovu preslušanih snimaka policijskih operatera, Ministarstvo unutrašnjih poslova sasvim sigurno nije uradilo ono što je njegova zakonska nadležnost i obaveza i da je apsolutno izvesno da je kroz liniju komandovanja prenetu neformalna naredba da se na lice mesta ne izlazi, Janković se iz ugla vlasti opet previše stavio na stranu opozicije, i opet postao pretnja takoreći iz vlastitih redova. Premijer Vučić je tada odgovorio: "Neko pravi političke slučajeve tamo gde ih nema, neki misle da ovde ima političkog mesa za njihovu promociju."

Politički rijaliti koji bi se lagodno mogao nazvati "vlast protiv zaštitnika građana" ovde traje već dve godine i sastoji se u tome da zaštitnik na svaki svoj časno i hrabro obavljen posao, od vrha države i njenih medija dobije salvu uvreda, zastrašujuće optužbe, patetične prozivke i pregršt podsmeha, čak i kada je njegov privatni život u pitanju.

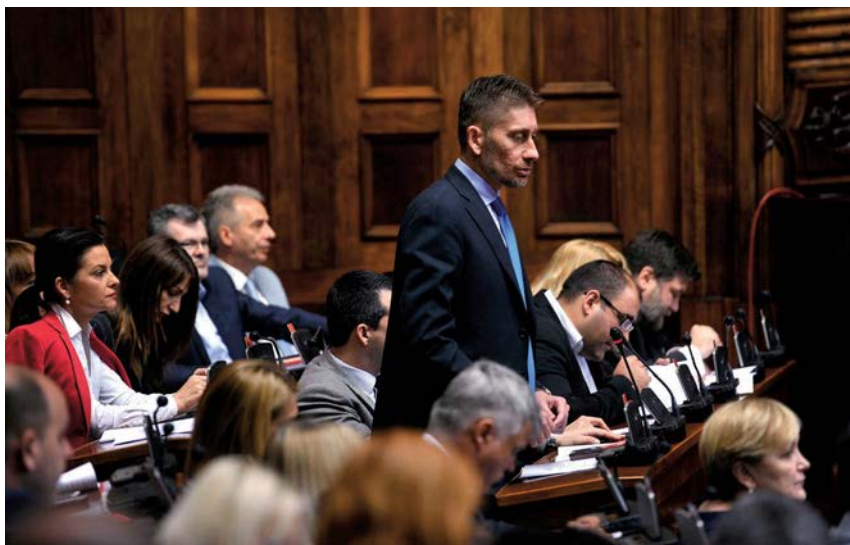
Najzad, i nedavna rasprava skupštinskog odbora o Redovnom godišnjem izveštaju zaštitnika građana za 2015. godinu zamenjena je novom poslaničkom "razbi-brigom": zašto Saša Janković nije došao na sednicu skupštinskog odbora i predstavio izveštaj, nego je poslao svog zamenika? Član odbora iz SNS-a Aleksandar Martinović rekao je da je skandalozno da

Na sednici Odbora, javnosti su nametnute teme zašto zamenici zamenjuju onog čiji su zamenici, da li ću se kandidovati za predsednika Republike, zašto imam psa i ručam, da bi se raspravljalo o bilo čemu samo ne o sadržini Izveštaja o (ne)poštovanju prava građana Srbije, što je bio posao Odbora. Prema Zakonu imam četiri zamenika koje je izabrala Narodna skupština. Oni imaju plate jednake platama sudija Ustavnog suda, imunitet i specijalističke oblasti rada. Svaki svoju oblast poznaje bolje od mene (zato sam ih i predložio za zamenike) i potpuno je normalno da me na sednicama specijalizovanih odbora Narodne skupštine odmene ljudi koje je Skupština i izabrala da me menjaju u specijalističkim oblastima. Zar je zaista čudno što me na skupštinskom Odboru za pravosuđe, državnu upravu i lokalnu samoupravu, koji je nadležan i za oblast prava lica lišenih slobode, zamenjivao zamenik Miloš Janković, ovlašćen za zaštitu prava lica lišenih slobode, rukovodilac Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture u Republici Srbiji, koji je nekada bio pomoćnik ministra pravde i direktor Uprave za izvršenje zatvorskih sankcija? I uz njega zamenica Vladana Jović, koja je pre nego što je izabrana za zamenicu zaštitnika građana bila pomoćnica ministra za državnu upravu i lokalnu samoupravu? I do sada su me zamenici zamenjivali na sednicama skupštinskih odbora i nikad me niko nije pitao zašto rade svoj posao.

Da je cilj skretanje pažnje sa sadržine Izveštaja, dokaz je i sledeće: Izveštaj ovog organa za 2014. godinu Narodna skupština uopšte nije razmatrala, iako je to njena zakonska obaveza, a izveštaj za 2015, koji sam u skladu sa Zakonom podneo u martu ove godine, tek je sada pred Odborima, dok rasprava pred Skupštinom nije ni zakazana, a ušli smo u poslednji kvartal 2016. godine. I pored toga, centralno pitanje poslanika nije kako organi vlasti poštuju prava građana i šta učiniti da se stanje popravi, nego zašto Izveštaj nisam predstavio lično ja?! To je bežanje od neprijatne teme, a na štetu građana. Žao mi je što su delimično uspeali – evo, od svih drugih koji su to mogli da urade, zaštitnik građana sada objašnjava zašto svako u svakoj instituciji treba da radi svoj posao, a ne zašto su moje ocene o položaju građana pred administracijom tako sive.

sam zaštitnik nije došao i da već godinama izigrava "malo komentatora, malo proćicu u Delfima". I nastavio: "Vidim da je

krenuo u intenzivnu predsedničku kampanju, ali funkcija predsednika ne znači rad od dva sata dnevno, niti šetanje kućica i tvitovanje." Sve u svemu, članovi odbora iz vladajuće stranke zaključili su da je zaštitnik građana svojim nedolaskom pokazao da kao nezavisan i samostalan državni organ ne poštuje poslanike i parlament i da se u izveštaju bavi stvarima koje nisu u njegovoj nadležnosti. Po svemu rečenom na tom odboru, izgleda da je umesto samog izveštaja, poslanike SNS-a i SRS-a najviše kopkalo pitanje zašto Saša Janković nije došao, te da li je još zaštitnik građana ili se već spremio za kandidaturu na predsedničkim izborima. No, na skupštinskom odboru odgovor svakako nisu mogli dobiti, delom i zbog toga što Saša Janković nije bio prisutan. Dobili su samo izveštaj o kršenju ljudskih prava u Srbiji, i to za njihova vakta.

KAKO SAKRITI POVERENIKOV IZVEŠTAJ:
Šef poslaničke grupe vladajuće koalicije A. Martinović

Foto: Tanjug

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Kada virtuelno prelazi u realno

Zato što sam brbljiv “na Tviteru” i zato što radim za BIRN i za “Vreme”, pogodan sam za tretman SNS bot-divizija. Ogroman je spisak ljudi koji su na ovaj način “nastradali” zato što su rekli šta misle o nečemu u određenom trenutku. Nisu bili “žrtve zalutalog metka” – ne, to je organizovana kampanja

TABLOIDNO PUJDANJE KEROVA NA NOVINARE: Slobodan Georgijev na naslovnoj strani Informera

Razgovaraju tako Smerdjakov i Ivan Karamazov o koječemu u *Braći Karamazovima*. Smerdjakov ima problem sa ocem koji ga ne priznaje, Ivan sa bogom koga ne priznaje ili ne razume. U jednom trenutku Ivan mu kaže: “Pa ko ne želi da ubije svog oca” ili nešto tako.

To je poznato mesto u književnosti, kao kad Hamlet kaže “biti ili ne biti” ili kada Velimir Bata Živojinović u ulozi Srbina kaže “saću da te karam”, u filmu *U ralja-ma života*.

Međutim, ono što izazove ta Ivanova misao ostaje samo za ljubitelje i proučavaoce: naime, oca neko i ubije u romanu, ispostavi se da je to Smerdjakov, ali Ivan “poludi” jer shvati da je on svojim rečima doveo do takvog ishoda.

Hoću da kažem: pre nego što nešto izgovorite ili napišete, morate da budete oprezniji, jer, ponekad, stvari koje ste pomislili ili izgovorili mogu zaista i da se dogode. O tome je reč ovde, u pokušaju da predstavim kako je živeti sa neprestanim pretnjama koje dobijam na društvenim mrežama samo zato što sam se usudio da nešto kažem.

Ovih dana bi trebalo da odem u policiju

i ispričam šta mi se to dogodilo. Lično, za zire od toga, i da nije NUNS “pokrenuo inicijativu”, “izvršio pritisak na institucije”, ne verujem da bih išao bilo gde da dam bilo kakve izjave, da budem “savestan građanin” i tome slično.

Naime, da pojasnim konačno, ovde bi trebalo da govorim kako funkcioniše mehanizam pritiska i pretnji na internetu kojima su izloženi manje-više svi učesnici u javnom životu ako se usude da na svojim privatnim “profilima” kažu stvari koje se inače prećutkuju, kojih nema u medijima ili koje bi možda mogle da budu deo neke debate u javnom prostoru.

I, da budem odmah pošten, nije to ništa novo: od kad je medija i novina, razne skupine i pojedinci nađu se pozvanima da prete novinarima ili onima koji se tako osećaju, da prete redakcijama, da ih upozoravaju da ne pišu to što pišu. Inače...

Kako se pretnje “ovaploćuju” i kako se iz tog rekla-kazala sveta dolazi do konkretnih “akcija na terenu”, videli smo i kod nas, a drastično u Francuskoj, na primer, kada je izmasakrirana redakcija “Šarli Ebdo”. “Vreme” je u svojim 26 godina imalo dosta slučajeva napada na

novinare, a poslednji su bombardovanje stana Dejana Anastasijevića i prebijanje Teofila Pančića.

Zato i samo zato što su pisali i govorili kao slobodni ljudi u zemlji koja sebe smatra demokratskom i u kojoj nam Ustav i zakoni garantuju slobodu govora.

Za razliku od njih dvojice i nekih drugih kolega, meni pretnje dolaze instant, trenutno, čim se nesrećan “oglasim” na nečemu što se zove Tviter, koji je u međuvremenu, u nedostatku pravih medijskih sadržaja i prisustva straha u javnom prostoru, postao jedna velika tribina na kojoj se svašta govori, o svima i često na način neprimeren, nepristojan i sa elementima govora mržnje.

Za govor mržnje se kaže da je protivzakonita radnja i da se ima kazniti onaj koji zakon tako krši.

Uglavnom, zato što sam brbljiv “na Tviteru” i zato što radim za BIRN i za “Vreme”, pogodan sam za tretman SNS bot-divizija, uspostavljenih u ranoj fazi SNS vladavine 2012. godine sa ciljem da se i virtuelni prostor komentara i svakojakog proseravanja drži pod kontrolom, da i tamo ne iskoče glasovi koji smetaju

opštem napredovanju Srbije u fiskalni raj i u "Beograd na vodi".

Mnogo kolega mi zamera što se uopšte "pačam", ako se to tako kaže, sa tim društvenim mrežama. Zašto mi nije dovoljno da sve to što inače imam da kažem, a razume se da uvek i u svako doba imam mnogo toga da kažem i ako ne bih rekao pukao bih, zašto to lepo ne napišem i objavim, kulturno, kao komentar ili istraživački tekst i tako dalje.

Verujem da sam sa tri miliona posetilaca mesečno na "tom Tviteru" napravio neki mali medij za sebe, prostor u kome neki ljudi otkrivaju da se život u Srbiji može videti i na drugi, nezvaničan način, a da nas to ne ubije.

Ipak, nervira me kada mi to govore, iz dva razloga: prvo što su u pravu, a drugo što na taj način, zapravo, opravdavaju horde SNS botova koji u virtuelnom prostoru proizvode takvu količinu uvreda da prosto dovedu neku budalu da krene sa pretnjama u kojima mi poručuje da me treba likvidirati, da će da me odrobija, ili da ne zaslužujem da dišem vazduh u Srbiji.

Vratimo se na Ivana i Smerdjakova: dakle, botovi pokrenu "lavinu" uvreda – ponekad je to po stotinu instant "komentara" na jednu moju rečenicu... Onda slede pretnje kojekakvih nesrećnika, pa sve to pokupi "Informer" i napravi temu, ali ne o pretnjama meni, već o tome kako sam Vučića nazvao Džihadi Džonom ili Srbiju proglasio za fašističku tvorevinu. Pre toga sam organizovao zauzimanje Borskog jezera gde je Vučić hteo da predahne dva dana, ili sam planirao da opljačkam državu za 22 miliona evra u "slučaju Tamnava".

Ostalo je samo da me neko prebije, kao što se dogodilo Ivanu Niniću pre godinu i nešto dana, ili neka još gora situacija.

A da se to ne dogodi, moram slučaj da evidentiram, da prijavim, da "ukrivićim", pa će organi da postupaju. Verujem da organi mogu da postupaju i sa ovim što sada imaju, jer imamo nekoliko slučajeva u poslednje tri godine kada su ljudi, aktivni na društvenim mrežama, privođeni na informativne razgovore ili je protiv njih vođen nekakav istražni postupak zato što su napisali neku glupost koja je shvaćena kao pretnja Aleksandru Vučiću lično.

Ako su "postupali" u njegovom slučaju,

ne vidim razlog da to ne čine kada se preti meni, ili Nedimu Sejdinoviću, ili Zoranu Kesiću, ili Biljani Srbljanović, ili... Ogroman je spisak ljudi koji su na ovaj način "nastradali" zato što su rekli šta misle o nečemu u određenom trenutku. Nisu bili "žrtve zalutalog metka" – ne, to je organizovana kampanja iste SNS frakcije koja je organizovala i putujući cirkus "Necenzurisane laži", to su desetine ili stotine "virtuelnih boraca" koji rade u javnom sektoru i sa lažnih naloga kreću u svoje svakodnevne ofanzive na one koji misle i govore drugačije.

ONI će nam reći, pa to nije ništa novo, vidi Ameriku, vidi ne znam šta, ali, sve je to prazna priča: širenjem otvorenih uvreda na račun ljudi koji govore drugačije i koji veruju da imaju pravo da govore drugačije, te virtuelne divizije prave užasan prostor, stvaraju ambijent u kome je nasilje dozvoljeno, opravdano i preporučljivo jer se, zaboga, time DRŽAVA štiti od ljudi kao što sam ja, od onih koji za "šaku dolara" žele da sve dobro ovde unište i da zaustave proces fiskalne konsolidacije i dramatičnog razvoja zemlje.

Dakle, bot-divizije, pa ludaci koji šalju otvorene pretnje, pa se to sve lepo prelije na "Informer", pa najzabrinutiji čovek u Srbiji, urednik tih novina, krene da obilazi Pink i Studio B šireći neistine, gomilajući laži o ljudima koji ne da nisu bogati i moćni, nego naprotiv, jednako loše žive kao većina građana... Onda se taj jezik, taj narativ, taj negativni brend, to etiketiranje, nađe u jeziku premijera, ministara ili Zorana Babića, koji mi je doslovce rekao da mogu njega da vređam koliko hoću, ali da Srbiju ne mogu i da mi on to neće dozvoliti. I zato je valjda preko "Informera"

pozvao pravosudne i medicinske organe da reaguju u "mom slučaju", protiv "one individue", kako me je nazvao, da postupaju, da se vidi šta će sa mnom da rade.

Ne znam kako će se sve ovo završiti. Savetuju mi da "budem pametniji", "da se ne ističem", "da se primirim", "da ugasm profil na Tviteru", "da treba da pazim šta govorim", "da pustim budale", "da to nije vredno", kažu mi da je najbolji način da samo radim svoj posao, da kopam i objavljujem jer mi onda "ne mogu ništa"...

Zaista?

Kao, samo pišeš i ne bude ništa? Ne preti ti niko iz države? "Odnos" koji imamo sa Aleksandrom Vučićem u poslednje dve godine govori suprotno: kada novinari provedu nekoliko meseci radeći na priči, izgarajući da provere svaku reč, on izađe na podijum, uključujući mikrofone i kaže: "Lažu!"

Skoro dve godine, kad god "izađe na TV" ponavlja, na primer, da "su lagali za Tamnavu, a Svetska banka je radila taj tender i rekla da je sve u redu", izgovarajući netačne stvari koje su čudne za čoveka koji je naprasno postao fiskalno precizan i makroekonomski odgovoran.

Zbog čega sve to? Zato što smo deo urote? Zato što smo igračka u rukama moćnih koji žele da izvana drže volan upravljanja u Srbiji? Zato što smo se prodali? Zato treba da nas ne bude?

I kada prvi čovek Vlade udara po vama, neprestano govoreći iz perspektive žrtve jer je ON napadnut pa se brani, šta jedan običan novinar da uradi? Da prijavi policiji? Da nastavi da radi isto što je radio? Da se iseli?

Možda je to rešenje.

SLOBODAN GEORGIJEV

PROŠLOST, SADAŠNJOST, BUDUĆNOST: Veliki brat posmatra

Nedostatak materijala

Spomenka napustila SNS, zbog zato što ne može podržava bahate ljude i što joj nisu zaposlili decu, te sad opozicija ima većinu. Opozicija obećala zaposli Spomenka decu, i svu ostalu decu. Međutim, SNS neće izaći iz zgrade opštine, jer sve to ne priznaje. A Ministarstvo još čuti

Na ulazu u Vladimirce, opština i istoimena varošica nedaleko Šapca, veliki bilbord Vučić Aleksandra, i njega citat: Srbija se bori za svoju budućnost... Samo rad, marljivost i posvećenost donose rezultate! Dalje, u ti Vladimirci, kuće s obe strane ulice – puta, sve tako do zgrade opštine, ispred koje parkiraju sa lipe i breze. Pusto, nema privatnog obezbeđenja, nema naroda, nema ni naručenog naroda koji tu istovaren iz autobusa, kako javljali mediji, da brani SNS zakone i demokratiju.

KOGA IMA VIŠE

Šta bilo u Vladimirci, reporteru uze da objasni Janko Đurić, koji, po najnovije, izabran za predsednika Skupštine opštine Vladimirci. Evo, sve po redu. Na aprilskim

izborima SNS uzeo 14, DS 4, SPS 3, JS 3 i Grupa građana "Janko Đurić" jednog odbornika. Tako je SNS imao većinu od 25 odbornika. Pred konstitutivnu sednicu SNS napustio jedan odbornik, postao nezavisan. Napustio ih još jedan, ali, uspešno da ga vrata, formirali vlast, imali većinu 13:12, predsednik ostao Milorad Milinković, predsednik Skupštine Vladan Milošević, koji je i predsednik SNS odbora.

Tako se oni formirali, a opozicija ih provizovala što su Opštinskoj izornoj komisiji isplatili 8,7 miliona dinara, po računima na kojima su razni troškovi uvećani i po 30 puta, što su privatniku dali bazen, iako je odranije ostao dužan čitav milion, kupili polovan bager, koji je posle 12 sati rada otišao na remont... Zahtev za sednicu Skupštine podneli 17. avgusta, zakazana

za 29. istog meseca. Pre sednice bio sastanak sa predstavnicima odborničkih grupa, nikakvih problema nije bilo. Veče pred sednicu SNS htelo da vodi svoje u karan-tin, na pripreme, kad se Spomenka Gajić nije pojavila, pozvali je, ova rekla, nisam sa vama. Nastao haos.

Na sednici SNS seo desno, opozicija levo, videlo se koga ima više. Predsednik Skupštine Milošević otvorio sednicu, konstatovao kvorum za rad, i onda završio rad, prekinuo sednicu. Rekao da sednicu prekida "s obzirom da odbornička grupa koja je tražila sednicu nije podnela potreban materijal". I pozvao se na član 74 poslovnika. A član 74 govori o dopuni dnevnog reda. Pitana, na licu mesta, sekretar Skupštine, Nevenka Dokić, rekla da g. Milošević krši poslovnik, nema pravo

**PREDSEDNIK SKUPŠTINE
OPŠTINE I PREDSEDNIK
OPŠTINE, PO NAJNOVIJE:
Janko Đurić, grupa građana,
i Dragan Simeunović, SPS**

Fotografije: D. Todorović

da prekida sednicu. Međutim on je, kad je ušao Rade Kovačević, hapšen u "Sabljji", i mahnuo rukom, prekinuo sednicu, i SNS odbornici izašli. Taj Rade, vozi džip, potpredsednik SNS, svi ga znaju kao zeleniša, duguju mu i predsednik opštine, i predsednik skupštine, i svi rade kako on kaže.

Opozicija ostala u sali, nastavili rad, sa 13 odbornika izabrali njega, Janka Đurića, za predsednika Skupštine, a Dragana Simeunovića, SPS, za predsednika opštine. Izabrali i kadrovsku komisiju, i završili sednicu. Sutradan svih 13 odbornika pošlo preda zapisnik i preuzme vlast. Kad tamo, pred opštinom obrijani i tetovirani ljudi sa palice. Prvo im nisu dali da uđu u opštinu, onda ih pustili samo do pisarnice u prizemlju. Dalje nisu dali. Šta će, izašli iz zgrade. Sutradan lično odneo zapisnik sa sednice u Ministarstvo za lokalnu samoupravu, pred'o Saši Mogiću, koji pomoćnik ministra. Kako nikakav odgovor nije stizao, 5. septembra ode ponovo u Ministarstvo, kažu mu da Mogić otišao na odmor. Ponovo pred'o zapisnik, pošto je ispalilo da to prethodno nije učinio.

Kao predsednik Skupštine zakaže redovnu sednicu za 13. septembar, kako im nisu dali u zgradu, dogovore se da to bude napolju, ispred Opštine. Pred tu aktivnost u SNS, kako pouzdano znaju, bio neki koordinator, i reko da ni pod razno ne smeju dozvoliti da održimo sednicu, reko im da sve dozvoljeno sem tuče. Kad došli pred opštinu imali šta vide, tri autobusa SNS naroda, iz Mačve i ko zna odakle, urlikalo je i vređalo. Nijednog policajca nije bilo, iako je prethodno prijavio policiji sednicu na otvorenom, upozorio na rizik.

NIGDE POLICIJE

Kako je tu bilo nemoguće bilo šta raditi, povuku se u prostoriju DS, u zgradi iz

opštine, u kojoj su sve stranke. Ona rulja za njima, stane lupa u prozore, arlauče i preti. Pozove policiju u Vladimircima, ništa, zvao i načelnika policije u Šapcu, reko da su u opasnosti, i dalje nigde policije. Nije prestajao da zove, upozorava da je svašta moguće, da su napadnuti... kad prošlo vremena i vremena poslali dvojicu u civilu, pa stigla interventna jedinica sa ti šlemovi. Sednicu održali u privatnim prostorijama, na bezbednom mestu,

Sutradan pred'o zapisnik u opštini, pa opet otišao u Ministarstvo, i tamo pred'o materijal, lepo ga primila i saslušala gospođa Bošnjak, rekla da se suzdržimo od nasilja, ko da oni prave nasilje, i da će dobiti odgovor. Bio i kod zaštitnika građana Saše Jankovića, koji mu je rekao da donese listing iz koga se vidi da policija nije reagovala na pozive za intervenciju.

Što se tiče Spome Gajić, koja im se priključila, gospodin Janko uze veli da je ta gospođa među osnivačima SNS, i da lju-ta što sad tamo sve preletači. Ona veli da je još SNS, da podržava Vučića, ali da ne podržava bahate ljude i one koji sprovode silu u Vladimircima. Ima i to da joj obećali zaposliti decu, pa nisu. Oni će joj zaposliti decu, ali će zaposliti i svu decu u Vladimircima, imaju banju, termalnu vodu, i treba da vide oko toga.

Reporter napravi pauzu, ode do zgrade opštine, ispred nema privatnog obezbeđenja, koje, kako nam rečeno, bilo do juče. Novinar uđe u prizemlje sa lamperijom do pola zida, pravo na jednog sa Sekurite legitimacijom na prsa, rekne-mo kojim dobrom, da bi do predsednika opštine. Ovaj okrete telefon, ponudi da se sedne. To potraja, zamolimo Sekurite da vidi šta bi, reče, saće, odmah, ode na sprat, vrati se, može kod predsednika, ali, predsednik reko za dva-tri dana.

Reporter primi k znanju informaciju, iz Glasa Tamnave, koji bio na Sekurite stotiču, prepíše da SNS predsednik Milinković reko da opozicija javno nudi novac, te da sve što radi samo govori da žele da se vrate na vlast ne birajući sredstva... izađe napolje, upita starijeg čoveka, šta se događa u Vladimirci, ovaj odgovori da ništa čuo, došo svojim poslom, jedino što zna je da se u ovoj državi ništa ne zna, trpi, veli, dok možeš.

Onda se sretnemo sa Draganom Simeunovićem, koji po novo predsednik opštine. On iznese svoje viđenje, pred aprilske izbore imali dogovor sa SNS da budu zajedno u vlasti, bez obzira ko koliko uzme. Međutim, oni sami formirali vlast, to uradili neki ljudi željni osvete. Međutim napustio ih jedan odbornik, pa još jedan, i sad je većina na drugoj strani. Podneli su zahtev za sednicu Skupštine, sednica sazvana, ali, kad su videli da opozicija ima većinu, oni je prekinuli...

Može da kaže da su imali pritiske iz SPS centrale, o pritiscima iz SNS da ne govori, ali što ih niko nije pritiskao kad je SNS formirao vlast bez njih. Situacija je takva da SNS neće da izađe iz opštine, a Ministarstvo se ne javlja... Ima utisak da će uvesti privremene mere, da će biti novih lokalnih izbora, a da li će im se dogoditi Bela Palanka, pa, videće se. Još veli da teško da će, i pored raznih pritisaka, doći do dogovora SPS i SNS, zna ljude... i neljude zna...

Opet na put – ulicu, gdekoji prolaznik, ima ih i ispred kafane, vode šifrovanu diskusiju, na pitanje, šta se to događalo, je l' bilo gužve oko opštine, jedan uze veli, bilo svašta, bruka za partiju. Na izlasku iz varošice druga strana Vučić bilborda, ista slika, isti citat: Srbija se bori za svoju budućnost...

DRAGAN TODOROVIĆ

Politički eufemizam

Političari na vlasti uveravaju nas eufemizmima da je situacija bolja no što jeste, ublažavajući nevolje i ulepšavajući stvarnost. Zato je važno da se razlikuje retorizam i verbalizam od realizma, a virtuelna stvarnost od postojeće

Piše: **Zoran Ivošević**

Reči su sredstva političke komunikacije kojima se, nažalost, može i manipulirati tako da se nekoj ideji, pojavi ili ličnosti, odnosno nekom događaju, podatku ili zapisu dâ smisao koji odgovara interesu manipulatora, a ne istini. Evo nekih primera:

1. NATO, predvođen Sjedinjenim Američkim Državama, u proleće 1999. godine, napao je Srbiju, Crnu Goru u sastavu SRJ, tokom koje je izvršeno 2300 vazdušnih udara na 995 objekata, iz 1150 aviona lansirano 420.000 projektila (ukupne mase 22.000 tona), ispaljeno 5800 granata sa osiromašenim uranijumom (ukupne mase 3000 tona), korišćeno više hiljada grafitnih bombi (to su one što gase struju)... U ovom brutalnom nasilju: ubijeno je 3500, ranjeno je 5000 civilnih i vojnih lica; srušeno je 25.000 stambenih objekata, 38 mostova, 170 spomenika kulture, 69 škola; onesposobljeno je 470 km puteva, 595 km pruga, 14 aerodroma, dve rafinerije nafte... Napad je trajao od 24. marta do 10. juna 1999. godine, a izvršen je bez odobrenja Organizacije Ujedinjenih nacija, što ga čini protivnim međunarodnom pravu.

Iako bi se zbog nelegalnosti mogao svrstati među terorističke akte, ovo sramno zavođenje planetarnog reda nazvano je misijom "Milosrdni anđeo", kojom se teroristi nečastivo rugaju nevinim žrtvama. Političari tu satansku rabotu eufemistički nazivaju "NATO kampanja", "NATO operacija", "NATO akcija". Retko – "NATO bombardovanje", a skoro nikad ili nikad pravim rečima "NATO agresija", odnosno "ratni zločin".

2. NATO agresija okončana je "Vojno-tehničkim sporazumom u Kumanovu", zaključenim 9. juna 1999. godine, koji je proizveo dejstva kapitulacije, jer su se vojska i policija SRJ povukle sa teritorije Autonomne Pokrajine Kosovo i Metohija, prepuštajući je KFOR-u (međunarodnim snagama za bezbednost OUN), posle čega je civilna vlast Srbije u južnoj srpskoj pokrajini prestala da legalno funkcioniše, iako je formalno, po Rezoluciji Saveta bezbednosti OUN 1244, ostala u sastavu Republike Srbije.

Povlačenje vojske i policije sa opremom, koja je skoro u celini sačuvana, Milošević je proglasio pobedom (što je više od eufemizma), iako je nakon toga poharano 200 srpskih sela, uništeno 40 pravoslavnih crkava i manastira, izgnano više od 200.000, kidnapovano više od 200, a ubijeno više od 400 Srba i nealbanaca.

KAKO JE "RAŠČIŠĆAVANJE" ZAMENILO RUŠENJE: Hercegovačka ulica u Beogradu

3. Srbija je 1998. godine usvojila "nepodnošljivo nepravedan" (Radsbruh) Zakon o javnom informisanju, čuven po cenzorskim zabranama i kaznama i po prerusavanju prekršajnih organa u sudove, kako bi o medijskim pravima i slobodama umesto organa sudske vlasti odlučivali organi iz nomenklature izvršne vlasti (kojoj su tada pripadali i organi za prekršaje).

Aleksandar Vučić je kao ondašnji ministar informisanja, u sprovođenju ovog zakona imao istaknutu ulogu, ali sada svoju odgovornost eufemistično svodi na "grehove mladosti, odnosno prošlosti", kao da od nje nisu stradali "Evropljanin", "Dnevni telegraf", "Danas", "Vreme" i mnogi drugi mediji.

4. U poslednjoj deceniji prošlog veka bile su "u modi" izborne krađe. Bolje od drugih upamćene su dve: na lokalnim izborima 1996. godine i na predsedničkim izborima 2000. godine. Prvu je razotkrila Gonzalesova misija OEBS-a, posle koje su *lex specialisom* pravi rezultati proglašeni za konačne. Drugu je rezotkrio savezni ustavni sud odlukom od 4.10.2000. godine.

Posle razotkrivanja, Milošević i njegovi politički pratioci su prekrajanje izborne volje građana nazvali – greškama u brojanju glasačkih listića. Zbog ovih krađa niko nije odgovarao.

5. Državni sekretar u Ministarstvu ekonomije (na čijem je čelu bio Mlađan Dinkić) uputio je 16. 3. 2009. godine državnom sekretaru Ministarstvu pravde (na čijem je čelu bila Snežana Malović) dopis u kojem se traži da sudovi zastanu sa postupcima rešavanja sporova i prinudnih izvršenja potraživa zaposlenih prema preduzećima koja su privatizovana ili se privatizuju. Primalac je dopis odmah prosledio v.d. predsedniku Vrhovnog suda Srbije Nati Mesarović, a ona ga je, bez oklevanja, dostavila predsednicima nadležnih sudova.

Pošto je Društvo sudija Srbije reagovalo tvrdnjom da je ovde reč o "protivpravnom uticaju i mešanju u rad sudova", bruka je pukla, ali je počelo i njeno "pranje". Za ministarku pravde ovaj čin je bio samo "neprimeren", pa ga stoga "nije smatrala pokušajem da se utiče na sudsku vlast". Kolegijum Vrhovnog suda je vršioca dužnosti predsednika pokušao da opravda objašnjenjem da je dopis prosleđen predsednicima sudova "da bi se alarmirala javnost", a sudije obavestile o "nedopustivom mešanju izvršne vlasti u sudsku nadležnost". I ovo je više od eufemizma.

6. Iako Ustav Srbije predviđa da se sistem opština, izbori sistem, sudstvo, javno tužilaštvo, bezbednost i policija na celoj teritoriji Republike uređuju srpskim zakonima, čelnici izvršne vlasti Ivica Dačić i Aleksandar Vučić su 19. 4. 2013. go-

dine, prihvatajući Briselski sporazum, pristali da se sva ova pitanja urede zakonima samoproklamovane države Kosovo, kršeći ustavnu obavezu (utvrđenu preambulom) da "zastupaju i štite državne interese Srbije na Kosovu i Metohiji u svim unutrašnjim i spoljnim političkim odnosima".

Ovakvo narušavanje Ustava, Vučić eufemistično naziva "bolnim, hrabrim i jedino mogućim istorijskim dostignućem". Bol ne opravdava kršenje Ustava, koliki god bio. Hrabrost je vrlina, a postupanje protivno Ustavu – politička i pravna arogancija. Ono što je neustavno uopšte ne može biti moguće, pa se ne može proglasiti ni jedino mogućim istorijskim dostignućem.

7. Tačka 14. Briselskog sporazuma glasi: "Dogovoreno je da dve strane neće jedna drugu blokirati, niti podsticati druge da blokiraju napredak neke od strana na njenom evropskom putu." Kada Srbija dođe u predvorje Evropske unije, uslediće već najavljeni nalog za priznanje samoproklamovane republike Kosovo. Odbijanje će biti shvaćeno kao povreda Sporazuma, jer bez priznanja Kosovo ne može postati član OUN pa, kao nedovršena država, ne može biti ni članica Evropske unije.

Pritisnuti "briselskim bolom", protagonisti "nove kosmetičke politike" eufemistički utešno obećavaju da Srbija nikada neće priznati Kosovo, kao da citirane odredbe nema i kao da njenim prihvatanjem već nismo zagazili u taj proces. A upravo to će biti tretirano kao blokiranje Kosova na evropskom putu, odnosno i kao samoblokiranje Srbije.

8. Zakon o privremenom uređivanju načina isplate penzija iz 2014. godine se svojim nazivom lažno predstavlja. Kaže da je privremen, a neodređujući rok trajanja skriva tajnu privremenosti pa može nadživeti i mnoge korisnike penzija. Kaže da uređuje način isplate penzija, a zapravo uneređuje samu supstancu penzijskih primanja.

na vodi

Foto: Milovan Milenković

BEZ OGRANIČENJA

Nova emisija Insajder i Radio Slobodna Evropa

INSAJDER.NET

**Radio Slobodna
Evropa**

GLEDAJTE UTORKOM OD 21 H

www.insajder.net

www.slobodnaevropa.org

Pod pritiskom nezadovoljnih penzionera i njihovog sindikalnog udruženja, u 2016. godini došlo je do minimalnog ublažavanja umanjjenja, a najavljuju se i dalja ublažavanja. Međutim, premijer Vučić i članovi njegove vlade ta ublažavanja nazivaju povećanjem penzija, umesto smanjenjem njihovog umanjjenja. Taj eufemizam se, nažalost, odomaćio i u medijima.

9. Ugovor o zajedničkom ulaganju u Projekat "Beograd na vodi" zaključili su 26.4.2015. godine Republika Srbija, Strateški partner iz Ujedinjenih Arapskih Emirata, Privredno društvo "Beograd na vodi" d.o.o. i "Galant" iz Ujedinjenih Arapskih Emirata, pod nepovoljnim uslovima za srpske partnere u pogledu: nesrazmerno manjeg udela u ekonomskim i vlasničkim pravima u odnosu na uloženi kapital i druga sredstva; ponižavajućeg usaglašavanja pravnog sistema Srbije sa odredbama ugovora i prethodno zaključenog Sporazuma o saradnji vlada Srbije i Emirata; suspenzije propisa Srbije o slobodnoj konkurenciji, zabrani monopolskog i dominantnog položaja na tržištu i o javnim nabavkama.

O ovom projektu, premijer, ministri i čelnici Beograda govore kao o poduhvatu veka koji će omogućiti napredak ne samo glavnog grada nego i čitave Srbije, ignorišući pravne i ekonomske mane zaključenog ugovora, odnosno sporazuma, kao i brojne arhitektonske nedostatke projekta. I ovde je eufemizam izašao iz svog jezičkog značenja.

10. Obaveza raščišćavanja zemljišta koju je za potrebe Projekta "Beograd na vodi" imala srpska strana, u bliskoj je vezi sa rušenjem objekata u Savamali, pred zoru 25. 4. 2016. godine, koje su obavila lica pod fantomkama. Pošto se policija nije odazvala pozivu da interveniše, uverljiva je tvrdnja Zaštitnika građana da je i njena pasivnost bila deo plana tog rušilačkog poduhvata.

Iako je premijer Vučić savamalske fantome nazvao "kompletnim idiotima" (zato što su rušenje izveli pod maskama i noću umesto danju i bez njih), a za "katastrofalni događaj" okrivio vrh beogradske vlasti, još se ne znaju imena rušitelja i njihovih nalogodavaca. Njegovo ćutanje je rečitiše od verbalnog eufemizma, pogotovo zbog sve češćih pohvala na račun gradonačelnika. Pasivnost policije "peru" sve učestalije javne vežbe kojima njeni pripadnici pokazuju zavidnu spretnost u virtuelnim rizičnim situacijama, pa ostaje nejasno zašto im nije omogućeno da se suoče sa realnorizičnim savamalskim slučajevima.

11. Srpska napredna stranka je u beogradskoj galeriji "Progres" priredila izložbu pod nazivom "Necenzurisane laži",

sa medijskim sadržajima kao eksponatima. Izložba je počela 18. jula 2016. godine u Beogradu, i još traje premeštanjem iz grada u grad. Na panou ispred ulaza pisalo je: "Nije naša namera da namećemo i sugerišemo, već da činjenice budu jedini kriterijum na osnovu kojeg će građani formirati sopstveni sud. Da li ima cenzure u Srbiji u ove dve godine ili su na delu necenzurisane laži – prosudite sami."

Iako je pano obećao da namera izložbe nije da nameće i sugerise, ona je već i samim nazivom sugerisala, a time i nametala da su izloženi medijski sadržaji – necenzurisane laži. Većinu tih sadržaja činili su vrednosni sudovi, a pošto oni nastaju u misaonom procesu izražavanja ličnog stava, za njih se

ne može reći da su istiniti ili neistiniti. Proglašavanje vrednosnog suda za laž predstavlja povredu slobode mišljenja i izražavanja, koja je zajemčena članom 46. stav 1. Ustava. Za činjenične iskaze (a njih je na izložbi bilo u manjem broju) može se reći da su istiniti ili neistiniti, odnosno lažni, ali o tome odlučuje sud. Proglašavajući izložene medijske sadržaje lažima, Srpska napredna stranka je ulepšala stvarnost, pa zato i ova izložba spada u politički eufemizam.

12. Zakon o sistemu plata zaposlenih u javnom sektoru,

usvojen februara 2016. godine, počeo da se primenjuje od 1. januara 2017. godine, a za policijske službenike, profesionalne pripadnike vojske i zaposlene na bezbednosnim i obaveštajnim poslovima od 1. januara 2018. godine. Ovaj zakon uređuje platu, uvećanu platu, naknadu plate, naknadu troškova i druga primanja zaposlenih, u širokoj lepezi koja daje povoljnu sliku o položaju zaposlenih u javnom sektoru.

Nevolja je što se prava iz takve slike relativizuju ovlašćenjem rukovodilaca organa, organizacija ili drugih organizacionih oblika u javnom sektoru da ova prava podvrgava budžetskim ograničenjima za tekuću i naredne dve godine. Ovo ovlašćenje koje ima snagu obaveze, čini da rukovodilac, kao kakav mag, punoću ovih prava sroza ili anulira i tako spreči da normativno postane stvarno. Na taj način normativno stanje i postaje eufemizam stvarnosti. Kada je, nedavno, predsednica Sindikata pravosuđa Srbije ustvrdila da budžetska ograničenja stopiraju zakonom utvrđena prava, premijer joj je rekao: "Srbija je postigla izuzetne rezultate na ekonomskom planu, ali da nema para za poštovanje zakona." (Sajt Sindikata pravosuđa Srbije.) Sada je opet u priči o vladavini prava.

¶

Autor je sudija Vrhovnog suda Srbije i univerzitetski profesor u penziji

Otac moratorijuma

Pojavio se u kalendaru dan kad sam i ja seo za volan, a uz skute mi GPS, za pedeset metara skrenite levo, iskoristiću ga za odlazak na Novi Beograd, koji je za mene terra incognita, babilonska pometnja blokova, naziva ulica i kućnih naročito brojeva; potonji se pojavljuju po tajanstvenom ključu u koji ne mogah nikad da proniknem, kao da je u pitanju kćer nemačke "Enigme", o kojoj je snimljeno toliko dugometraž. filmova.

Odvede me uglavnom GPS u željenu ulicu (da: otkako smo otkrili Milutina Milankovića, na Novom Beogradu većina ulica nosi ime velikog naučnika, kome ne verujem da bi takva počast bila po volji – ako se tri ulice zovu sve Milutina Milankovića, to je kao da imaš dva sina i kćer i svako ti se dete zove Saša), stigli ste na vaše cenjeno odredište, reče glas

Zanosio sam se da ću ostaviti nešto lepo novim naraštajima utoliko pre što svaki od njih, uz nos državi i Sv. materi, ima sve manje pripadnika – sad bih bio zadovoljan i kad bi kao moje delo ostala jedina zabrana

ne bez izvesne taštine, ja tu brže-bolje parkiram, da bi zgrada u koju ja idem (a mahom idem u neku zgradu, retko kad tražim neku celu ulicu da bih njome šetao) bila na drugoj strani autoputa! Tu je blizu nadvožnjak, no big deal, ali šta je posredi – glupi automat je našao ulicu, ali ne mogaše da shvati našu numeraciju, da ne kažem numeranciju! Isto to desiće se dva dana potom (spustia) u slobodar. Valjevu: sprava našla ulicu, ali promašila njezin početak, mislila da je broj 1 na drugom kraju.

I bez mene znate da smo teška divljina, netaknuta smo priroda ako je reč o obeležavanju. Na uglovima ulica nema tabli, i ne zna se koliko tabli fali (u Americi i u Itebeju iz auta vidiš na svakoj ubogoj raskrsnici imena obeju ulica, ili više ulica, ako se tu susreću). Gdege je preživela tabla sa imenom ulice, ali se ulica, avaj, tako više ne zove, sve se naše ulice dijalektički razvijaju. Stoga, predlažem

MORATORIJUM O ULICAMA, TRGOVIMA, ŠKOLAMA I DRUG. JAV. USTANOVAMA

1. U naseljima diljem Republike Srbije ne sme se do 2266. godine promeniti ime nijedne jedine ulice, trga, škole, zdravstvene ustanove. Popis postojećih (poslednjih) naziva čuvaće se u trezoru Narodne banke Srbije, a njegova over. kopija u sedištu UN. Kršenje ovog člana biće tretirano kao potkopavanje naše turističke moći te kao akt podriivanja ustavnog, pravnog, poštanskog i saobraćajnog poretka.
2. Na prilazima u naseljena mesta (tu računam i Farkaždin, koji ne postoji ako dolazite auto-putem sa juga!) moraju biti napisana imena tih mesta, na oba sve u svemu ipak naša pisma; ako u nastambama ili u okolini ima manjina, onda i na jeziku tj. pismu tih manjina. U slučaju nepostavljanja table sa nazivom mesta odgovorno lice kazniće se zatvorom od dve do pet godina, a za opštinsku službu globa ne sme biti manja od 10.000 evra po sred. kursu na

dan 20. septembra 2016. godine.

3. Radni ljudi i građani koji su bili oštećeni ili oštećivani dosadašnjim promenama u geografiji i nomenklaturi naseljenih mesta imaju pravo na pravičnu odštetu. Sati koje je građanin izgubio zbog neobeležene ulice, ili zbog njenog promenjenog naziva, biće potonjem nadoknađeni u skladu sa minimalnom nadnicom koju je u septembru 2016. oktobrisao predsednik Vlade Republike Srbije.

a) Lica koja su u poslednjih dvadeset pet godina oštećena usled prevrtljivosti vlasti, usled njene brzopletošti, nepoznavanja istorije, nesnalaženja u etici i sl. imaju pravo na pravičnu novčanu naknadu koja im mora biti isplaćena najkasnije četrnaest dana nakon što je

njihov odštetni zahtev primljen i uknjižen na pisarnici.

b) Stanari ulica čija su imena menjana imaju, bez pretrodnog podnošenja odštetnog zahteva, pravo na naknadu svih troškova kojima su bili izloženi prilikom promena ličnih dokumenata. Takođe će im država po tarifi iz člana 3, alineja 2, nadoknaditi vreme utraćeno u hodnicima i na šalterima.

c) Svim punoletnim žiteljima ulica gde su nazivi potonjih (ulica) proizvoljno i naprasno menjani pripada novčana nadoknada u vrednosti jedne mesečne zarade – zbog pošiljaka koje im nisu stigle, a zbog kojih su nesuđeni primaoci bili oštećeni u domeni korespondencije, u domeni lepih osećanja, ali i zato što im nisu stigle ni plave koverta iz suda, Infostana etc.: usled toga su propustili rokove da se negde ukažu ili da plate dug, pa su zbog promene naziva ulice bili dodatno kažnjeni.

4. Velikanima koji preko noći ostanu bez ulica promenioci su dužni da upute javno izvinjenje, a javnosti obznanu da u biografiji ubrisanog velikana nisu naši istoričari pronašli nikakvu brljotinu, ali se ukazala potreba za ukazivanjem počasti novootkrivenom, ili dosad zapostavljenom drugim isto velikanom. Pravnim naslednicima obrisanih velikana gradska uprava mora izdati potvrdu da je njihov predak lišen počasti radi viših novih ciljeva, doklen se delo i njegov lik poštuju kao i onog dana kad je bila zakucana prva tabla sa njegovim imenom.

Tamo gde su ukinuti toponimi, pokrštači su dužni da upute javno izvinjenje upravi iščezlog grada, ili planinarskom društvu ako je u pitanju planina (u slučaju na koji je ukazao Teofil, vlast Grada Beograda izvinjava se Upravi varoši ohridske, Turističkom savezu Ohrida, tamošnjem Zavodu za zaštitu spomenika, Makedonskoj autokefalnoj crkvi i kompozitoru Stevanu Hristiću).

Koliko koštaju državne subvencije

Zašto je skoro nemoguće utvrditi ukupan iznos državne pomoći privredi u proteklih desetak godina

U antologijskom intervjuu Miroslava Čučkovića iz maja ove godine za "Insajder", građani su mogli da saznaju mnoge stvari (serijal "Srbija, najveći pojedinačni 'strani' investitor"). Između ostalog, da je lokalna vlast u Obrenovcu, sa ciljem privlačenja stranog investitora, analizirala "pedigre" 7000 ljudi koji se nalaze na birou za nezaposlene – da li su njihovi roditelji radili u "Prvoj iskri" u Bariču, i da li "imaju taj gen elektro ili mašinskog stručnjaka", jer, kako kaže Čučković: "Vi ne možete kao ćerka majke koja je bila šnajder, biti loš šnajder." Takođe, osim predloga da "Vučiću treba dići spomenik u svakom gradu", te da "treba dati još veće podsticaje", Čučković je izjavio da je taj strani investitor

(kineska kompanija "Mei Ta") "analizirao svih 55.000 zdravstvenih kartona u Obrenovcu, zato što ozbiljne kompanije gledaju kakvo je zdravstveno stanje tog dela stanovništva, zato što neće da plaćaju penale zbog iznenadnih bolesti", a dodao je i da su besmisleni podaci koje je izneo bivši predsednik Srbije Boris Tadić, da je nivo subvencija za ovog investitora (oko 29.000 evra po radnom mestu) najviši u Evropi.

Jedna stvar iz ovih Čučkovićevih razmatranja dokazano nije tačna. Poverenik za informacije od javnog značaja Rodoljub Šabić je proverio podatak o tome da su kineski investitori pregledali 55.000 zdravstvenih kartona građana Obrenovca, i utvrdio da se Čučković

malo "zaigrao" u pokušaju da pokaže da je spreman na sve, samo da privuče strane investitore. Prema Šabićevom saopštenju, "Čučković je, pored ostalog, izjavio da se radi o 'rečima izrečenim u zanosu', kao i da mu je 'izuzetno žao što je izjava shvaćena na pogrešan način', i istakao je da 'pod moralnom, materijalnom i krivičnom odgovornošću, izjavljuje da u konkretnom slučaju nikada nije došlo do obrade podataka o ličnosti bilo kog građanina Obrenovca'".

A OD DRŽAVE – ŠIROKO

No, bar još jedna stvar nije tačna. Uprkos upornom neslaganju onoga što je Čučković govorio o broju radnika koje će "Mei Ta" zaposliti i onoga što piše u

MILOSTIVO PREMA STRANIM INVESTITORIMA: Do 60.000 evra po radnom mestu

Foto: Oksana Toskić/ Tanjug

privrede od 2005. do 2007. godine, uopšte nije bilo potrebe da se "Mišlenu" daju subvencije. "Mišlen" je već u Pirotu, i on neće ići nigde drugde. Kad je "Mišlen" došao u Piro, nije dobio ništa – naprotiv, platio je otkup "Tigra", da bi došao do te fabrike. Oni sada tamo imaju 1500–2000 zaposlenih. Dakle, "Mišlen" nije došao zbog subvencija, on je platio da dođe. Međutim, oni vide da ste vi spremni na sve, i traže mnogo više nego što biste vi mogli iole tvrdim pregovaračkim postupkom da postignete. Kada bi se Srbija zaduživala po nultoj kamati zarad ovakvih investicija, i uz pretpostavku neto plate od 300 do 350 evra, potrebno je 25 godina da se projekat isplati državi, preko uplate poreza i doprinosa na plate. A država se ne zadužuje po nultoj kamati", kaže Petrović.

Pristalice državnog subvencionisanja domaćih i stranih kompanija – među kojima se nalazi aktuelna SNS vlada, ali i prethodna, DS vlada – su jasne: morate platiti investitoru, jer svi u okruženju plaćaju, inače niko ne bi došao. Ovu logiku je više puta pregnantno izrazio predsednik vlade Vučić, poručujući investitorima: dođite u Srbiju, dobićete više nego igde drugde u okruženju. Tako je sadašnja vlada održala kontinuitet u politici subvencionisanja investitora, uz izuzetak od tek nekoliko meseci tokom 2013, kada je tadašnji ministar privrede Saša Radulović obustavio dalje subvencije. Zajednički imenitelj svih ovih vlada do 2013. jeste nekadašnji guverner NBS i ministar privrede i finansija u nekoliko vlada Mladen Dinkić.

POMOĆ I REZULTATI

Mada je državna pomoć bila prisutna i pre 2006, te godine je prvi put doneta uredba kojom se uređuje ova oblast – Uredba o uslovima i načinu privlačenja direktnih investicija stupila je na snagu od polovine 2006. godine, i od tada je menjana više puta. Nakon toga, 2010. godine je stupio na snagu Zakon o kontroli državne pomoći, a u prvoj polovini 2016. je doneta i Uredba o uslovima i načinu privlačenja ulaganja, kojom se dalje uređuju

uslovi subvencionisanja investitora.

Prema zakonu, državna pomoć je svaki stvarni ili potencijalni javni rashod, ili umanjeno ostvarenje javnog prihoda, kojim korisnik državne pomoći stiče povoljniji položaj na tržištu u odnosu na konkurente, čime se narušava ili postoji opasnost od narušavanja konkurencije na tržištu, a instrumenti dodele državne pomoći su brojni – subvencije, subvencionisanje kamata, krediti pod povoljnijim uslovima, poreski podsticaji, poreske olakšice, poreski kredit, otpis poreza, oslobađanje od plaćanja poreza, smanjenje doprinosa za obavezno socijalno osiguranje, kapitalna ulaganja ili ulaganje u rizični kapital, otpis duga, garancije, kratkoročno osiguranje izvoznih kredita, prodaja nepokretne imovine u javnoj svojini, i dr.

Protivnici politike subvencionisanja često se javno pitaju koji su rezultati subvencija. U Ministarstvu privrede za "Vreme" kažu da je u periodu od 2006. do 2014. država sklopila više od 300 ugovora u kojima je dodelila ukupno 462 miliona evra podsticaja, a da je ukupna vrednost investicija korisnika ovih podsticaja nešto veća od 2,2 milijarde evra. Kako kažu u Ministarstvu, do 2013. je zaposleno skoro 56.000 radnika, a investicijama u periodu 2014–2016. predviđeno je još skoro 19.000.

U Ministarstvu dodaju i da je 98 projekata raskinuto – najviše onih koji su sklopljeni tokom izborne 2012. godine – a da je država naplatila nešto više od 25 miliona evra kroz bankarske garancije, sudske procese i sporazumne raskide. Takođe, budžet Ministarstva za podsticaje u 2016. (za ugovorene obaveze, nove podsticaje i podsticaje za filmsku industriju) iznosi 12,3 milijarde dinara.

IDEALNO ZA KORUPCIJU

Međutim, ove brojke su daleko od ukupne vrednosti dodeljenih subvencija. Na primer, u ovu brojku od skoro pola milijarde evra ne ulazi državno ulaganje u "Fijat" – a Bogdan Petrović u tekstu za "Novu ekonomiju" izvodi računicu po kojoj je država samo u "Fijat" uložila 420 miliona evra u gotovom novcu, ne računajući garancije i nepokretnosti, ali da taj iznos nije konačan i da i dalje raste.

Kako je za pomenuti serijal "Insajdera" izjavio tadašnji ministar privrede Željko

ugovoru, za 770 radnika koji će raditi u toj firmi država je dala subvenciju od 22,7 miliona evra. Ali, ta subvencija od 29.000 evra po radnom mestu nipošto nije najveća subvencija u Evropi, jer – nije najveća ni u Srbiji. Kako je sredinom septembra izvestio "Istinomer", jedna od mnogih neistina izrečenih prilikom trodnevnog izlaganja i objašnjavanja ekspozee vlade Aleksandra Vučića u avgustu bila je i sledeća: Vučić je u Skupštini rekao da je njegova vlada dala "jednom ili nijednom" subvenciju od 10.000 evra po radnom mestu, a da su svi ostali slučajevi "bili ranije". Prema podacima "Istinomera", subvencije od 10.000 evra vlada Aleksandra Vučića od 2014. investitorima nije dala jednom, nego bar sedam puta. Rekord je "Tigar Tyres", gde je francuski "Mišlen" (Michelin) dobio 30 miliona evra, kako bi zaposlio 500 radnika, odnosno 60.000 evra po radnom mestu. "Istinomer" navodi i ostale primere – "Falke Serbia" je dobila oko 35.500 evra po radnom mestu, "SR Technics Services" 30.000, "Mei Ta" skoro 29.500, "Streit Nova" 28.000 evra, a "Teklas Automotive i Hutchinson" iznad 11.000 evra po radnom mestu.

Prema rečima Bogdana Petrovića, specijalnog savetnika u Ministarstvu

Ukupna državna pomoć

bez pomoći poljoprivredi i saobraćaju

	U mil. EUR	Učešće u BDP u %
R. Srbija 2003.	428,4	2,4
R. Srbija 2004.	423,2	2,1
R. Srbija 2005.	223,3	1,0
R. Srbija 2006.	334,3	1,4
R. Srbija 2007.	508,2	1,7
R. Srbija 2008.	520,91	1,5
R. Srbija 2009.	618,64	1,96
R. Srbija 2010.	409	1,4
R. Srbija 2011.	486	1,56
R. Srbija 2012.	413,4	1,4
R. Srbija 2013.	367,3	1,1
R. Srbija 2014.	515,0	1,6

Sertić, od 2014. država mnogo bolje kontroliše izvršavanje ugovornih obaveza investitora, pošto se u prethodne dve godine svi ugovori o podsticajima dodeljuju preko državne pomoći, a nekada su ova sredstva bila na pozicijama budžeta Ministarstva privrede i direktno transferisana ka agenciji SIEPA. Praktično ne postoji način da država bude oštećena, rekao je Sertić i dodao da su se nekada investitori dogovarali sa ministrom u četiri oka, a da od 2009. od kada postoji Komisija za kontrolu državne pomoći, do 2013. nijedan ugovor sa investitorima nije proveravan. U periodu od 2006. do 2013. po podacima Ministarstva privrede, država je dala oko 300 miliona evra podsticaja, a Sertić je opravdanost ovakve politike zaključio sledećom računicom: "Za manje od dve godine, jedan evro ubačen kao podsticaj donosi nam 3,17 evra samo kroz poreze i doprinose."

Aleksandar Stevanović, savetnik ministra privrede u kratkom periodu kada su subvencije bile zaustavljene, nema dilemu da je ovakva ekonomska politika štetna i koruptivna. "Ne shvatam kakav je interes Srbije i bilo kog njenog građanina da se daju ovakve subvencije, jer bi bilo koje malo ili srednje preduzeće sa 60.000 evra oslobođenja od poreza sigurno generisalo više od jednog radnog mesta. Tigar Tyres' sasvim dobro posluje u Srbiji i pravi solidne profite. Oni taj profit mogu da iznesu iz Srbije, i da plaćaju svojoj matičnoj zemlji porez na profit koji je izuzetno visok, a mogu da ga investiraju u Srbiji i da ne plate nikakav porez na profit. Vi

onda morate imati zaista veliku grešku u razmišljanju pa da ne iskoristite tu činjenicu", kaže Stevanović.

"Moj zaključak jeste da je većina ugovora o subvencijama prilično koruptivna, i da tu leži osnovni motiv za široko deljenje subvencija. Drugog motiva nema. U suštini, može se reći da su subvencije mera nesposobnosti naših vlada da naprave Srbiju dobrom za biznis. Takođe, nije bilo nijedne ozbiljne analize o tome kakvi su efekti subvencionisanja u poslednjih 10 godina – štaviše, u mnogo slučajeva nije kontrolisano ni da li se uslovi iz ugovora ispunjavaju, a o efektima da ne govorimo. U efekte može samo da se računa ona Dinkićeva perpetuum mobile ekonomija, gde je govorio da se od jednog evra generiše 10 evra, što je notorna glupost, pa sve do sadašnje, koja kaže da će se na jedan uloženi evro vratiti tri evra za dve godine. Ako se zaista vraćaju tri evra na jedan uloženi, za manje od dve godine, što onda ceo budžet ne potrošimo na subvencije, strpimo se jednu godinu i onda uživamo u trostrukoj dobiti?", pita se Stevanović.

SLEDI TRAG DINKIĆA

Jedan od argumenata u prilog tezi da je reč o mogućoj koruptivnoj aktivnosti i/ili političkim, a ne ekonomskim projektima, jeste i činjenica da je agencija za promociju izvoza SIEPA, koja je igrala značajnu ulogu u subvencionisanju investitora, "šetala" iz Ministarstva finansija u Ministarstvo privrede na isti način kao što je iz jednog ministarstva u drugo prelazio Mladen Dinkić u različitim vladama. Ministarstvo privrede je, čak, u prvoj polovini 2016. godine poslalo "Insajderu" dokument, gde izričito kaže da u periodu 2006–2013. "nisu postojale osnovne evidencije, čak ni tabelarne, u smislu broja projekata, faze u kojoj se nalaze projekti, čime je stvoren gotovo brisan prostor za raznorazne manipulacije i zloupotrebe, nije postojala nikakva kontrola ovih ugovora od strane države u smislu opravdanosti dodele sredstava, niti je bilo koji organ pokrenuo". Takođe kaže i da se "stiće utisak da su namerno propušteni rokovi za istek pojedinih garancija, odnosno potraživanja iz garancija propalih banaka nisu prijavljivana u stečajnom postupku, što je bila zakonska obaveza", a

da su se, kao sredstvo obezbeđenja za ispunjenost ugovorenih obaveza, "najčešće koristile bankarske garancije onih banaka koje su tokom 2012. i 2013. prestale da postoje – Agro banke, Univerzal banke, Razvojne banke Vojvodine – ovo je posebno bilo indikativno i za ugovore koji su zaključivani tokom 2012. i početkom 2013, iako se tada uveliko znalo da su te banke propale".

Podatke koje je Ministarstvo privrede poslalo "Vremenu", da je u periodu 2006–2013. zaposleno oko 56.000 ljudi po osnovu subvencija, demantovalo je samo to ministarstvo, za vreme ministროvanja Saše Radulovića – u novembru 2013, kada je Radulović ukinuo agenciju SIEPA, Ministarstvo privrede je uputilo saopštenje javnosti da je "posle višemesečnih pokušaja najzad utvrdilo da dosadašnjim subvencijama države nije otvoreno 55.000 nego samo 16.097 radnih mesta".

Međutim, i podaci o ukupno dodeljenim podsticajima (ona 462 miliona evra) daleko su od ukupne vrednosti – i ako ne računamo "Fijat". Na zahtev za dodatna objašnjenja šta obuhvata ova brojka, iz Ministarstva privrede kažu: "Podaci koje smo vam dostavili ranije odnose se samo na podršku koju država, preko Ministarstva privrede, pruža investitorima kao podsticaj za ulaganja i otvaranje novih radnih mesta. Ministarstvo privrede ne raspolaže podacima koji se odnose na poreske olakšice (Ministarstvo finansija), povoljne kredite (eventualno poslovne banke), olakšice u pogledu komunalnih usluga (lokalne samouprave), besplatno ustupanje zemljišta (lokalne samouprave), infrastruktura (Ministarstvo infrastrukture i lokalne samouprave)."

Podaci o ukupnoj državnoj pomoći mogli bi da se potraže i u izveštajima Komisije za kontrolu državne pomoći (KKDP). Analizirajući rad Komisije, organizacija Transparentnost Srbija je došla do zaključka da u Srbiji ne postoji mehanizam kojim će se utvrditi svrsishodnost dodeljivanja 700 miliona evra godišnje, odnosno "da li se (trajno) povećava zaposlenost, smanjuju regionalni dispariteti, da li se zaista postižu svi ti ciljevi pobrojani u odlukama o dodeli i u rešenjima Komisije po kojima je pomoć odobravana kao dozvoljena", dodajući da je "novac često trošen nenamenski i da nije postojala ni namera

**PRETEČA SVIH
SUBVENCIJA:
Mladen Dinkić**

Foto: P. Raus

da se postignu zacrtani ciljevi. Čak i u retkim slučajevima gde su bili definisani indikatori, nije do kraja utvrđen efekat, a nastavljena je dodela državne pomoći.”

BUNAR BEZ DNA

Komisija za kontrolu državne pomoći objavljuje godišnje izveštaje od 2006. godine, sa podacima koji sežu unazad do 2003. Na osnovu ovih izveštaja, zaključno sa poslednjim, za 2014. godinu, “Vreme” je izračunalo da je u periodu od 2003. do 2014. Srbija dodelila ukupno 5,25 milijardi evra državne pomoći, ne računajući pomoć poljoprivredi i saobraćaju, pri čemu je učešće ove pomoći u BDP-u (vidi tabelu) uvek bilo višestruko veće od proseka EU (koji se kreće oko 0,5 odsto BDP-a). Ova državna pomoć je davana kroz tri vida državne pomoći – horizontalnu, sektorsku i regionalnu, čiji su se iznosi menjali tokom godina. Značajan iznos u horizontalnoj državnoj pomoći, koja, za razliku od sektorske, u najmanjoj meri izaziva poremećaj konkurencije na tržištu, svake godine bio je davan za “sanaciju i restrukturiranje” propalih preduzeća – ovi iznosi su često bili i viši od 100 miliona evra godišnje.

Slične sume su svake godine izdvajane za JP “Železnice” i rudnik “Resavica”. Od 2010. godine, kada je stupio na snagu pomenuti Zakon o kontroli državne pomoći, eksplodirala je regionalna državna pomoć (zanimljivo je primetiti da je upravo u maju te godine G17+ promenio ime u Ujedinjeni regionu Srbije), pošto je u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju Srbija dobila status regiona

“A”, s obzirom da je bila (i sada je) ispod 75 odsto proseka BDP u odnosu na članice EU. “Kada je u pitanju regionalna državna pomoć, treba naglasiti da se ona dodeljuje u cilju podsticanja privrednog razvoja nerazvijenih, odnosno manje razvijenih regiona, odnosno područja, pre svega onih u kojima je životni standard izuzetno nizak ili u kojima vlada velika nezaposlenost”, piše u jednom od izveštaja KKDP, uz objašnjenje da “region ‘A’” znači da je Srbija “okarakterisana kao područje u celini sa izuzetno niskim životnim standardom i/ili visokom stopom nezaposlenosti, što omogućava maksimalno korišćenje limita državne pomoći, pogotovo kada je regionalna državna pomoć u pitanju”.

Međutim, ni ova brojka nije konačna. Kako u svojoj analizi piše Transparenčnost Srbije, “Komisija je u svom radu donela niz odluka koje se, po oceni Transparenčnosti Srbije, mogu označiti kao sporne ili je izbegla da razmatra neke slučajeve dodele državne pomoći (odnosno slučajeve koji su imali sve odlike dodele državne pomoći)”, i navode primere “kreativne matematike” u slučaju pomoći kompaniji PKC u Smederevu, kao i činjenicu da Komisija nije razmatrala državne garancije javnim preduzećima, koje se po aktiviranju pretvaraju u javni dug. Isto tako, piše TS, Komisija nije prepoznala kao državnu pomoć ni odricanje Aerodroma od aerodromskih taksi u korist “Er Srbije” u toku 2014. i 2015. godine.

Uzevši sve ovo u obzir, maltene je nemoguće – bez tima ljudi koji bi nedeljno češljali sve ugovore i opsedali brojna

ministarstva i agencije koje su davale subvencije – odrediti tačno o kojoj se sumi radi, kada je reč što o podsticajima za otvaranje novih radnih mesta, što o subvencijama, dotacijama i poreskim olakšicama gubitcima i malim i srednjim preduzećima. Međutim, dobru ilustraciju pred kakvim se izborom nalaze lokalne samouprave kada treba da plate investitoru da dođe dao je Saša Paunović, gradonačelnik Paraćina, objašnjavajući šta se od Paraćina traži da bi došla kompanija “Delfi”.

“Ako razgovori urode plodom i opština bude morala da finansira izgradnju hale ‘tešku’ desetak miliona evra, to će značiti kompletno preispitivanje svih drugih prioriteta jer je investicija ogromna. Veća od svih ostalih realizovanih iz paraćinskog budžeta u proteklih nekoliko decenija. Potrošiti desetak miliona evra na ovaj projekat, otprilike znači da četiri godine ne treba da bude ne samo izgradnje ulica, kanalizacije, vodovoda, već ni krpljenja udarnih rupa, održavanja parkova i ulica. Grubo rečeno, reč je o sredstvima dovoljnim za tridesetogodišnju intenzivnu izgradnju ulica, ili za izgradnju skoro 60 školskih sportskih hala, te kanalizacionih sistema za 30 sela”, rekao je Paunović, a prenele su “Novosti”.

Dakle, ulice, kanalizacija, putevi, školske hale i vodovod naspram plaćanja stranog investitora. Deluje da je izbor jednostavan, ama isto tako deluje da su sve vlasti u proteklih desetak godina uporno birale ono za šta nema logike.

RADMILO MARKOVIĆ
i Dokumentacioni centar “Vremena”

Lek za premijerovu nesanicu

Vučić je u više navrata objašnjavao kako rudnici JP Resavica moraju da opstanu iz istog razloga kao što i RTB Bor "mora da opstane." "Ako ovi rudnici budu zatvoreni, ugasije se Istočna Srbija", uporno je ponavljao. Međutim, evo već nedelju dana kako izvršitelji popisuju državnu imovinu, premijer se ne oglašava. A ta plenidba po Stevanu Dželatoviću, vršiocu dužnosti generalnog direktora "Resavice", znači samo jedno – kraj rudnika

Podzemna eksploatacija uglja nije rentabilna i ne može da opstane bez dotacija koje, uzgred, u Evropskoj uniji i nisu dozvoljene, naročito ako su još pre pola veka tehnologija i oprema bile "malo zastarele" i ako od rudarskog proizvoda, kvalitetnog mrkog uglja korist imaju samo povlašćeni preprodavci, a svi drugi štete, kakav je slučaj sa Javno komunalnim preduzećem za podzemnu eksploataciju uglja "Resavica", koje objedinjuje osam rudnika mrkog uglja i jedan rudnik lignita na jugoistoku i jugozapadu Srbije i koje je do maja ove godine uživalo dotacije i zaštitu države od poverilaca – svojih radnika kojima godinama nije isplaćivana nadoknada za smenski rad. Ta nadoknada ili dodatak za smenski rad u mesečnoj isplati i nije neka velika para, ali godina za godinom – nakupilo se dve milijarde dinara sa sve kamatama. Rudari su prvo samo ljubazno tražili da im se isplati ono šta im sleduje, malo su i štrajkovali i upozoravali da sve to neće na dobro da izađe, da bi na kraju presavili tabak, dobili parnicu...

Elem, pre nedelju dana u "Resavicu" su došli javni izvršitelji da popišu imovinu čijom bi se prodajom tužioci namirili. U pokušaju van-sudskog poravnanja, uprava rudnika je ponudila da dug od dve milijarde sa sve kamatama, namiri na rate, uz delimično ili potpuno odricanja od kamata. Otprilike polovina rudara je ponudu prihvatila, polovina nije. Po Stevanu Dželatoviću, vršiocu dužnosti generalnog direktora "Resavice", ova plenidba znači samo jedno – kraj rudnika.

Nekoliko godina unazad, naročito od kako je Srbija pod paskom Međunarodnog monetarnog fonda i Svetske banke, priča o (ne)rentabilnosti podzemne eksploatacije uglja malo-malo pa dobija na aktuelnosti, zbog čega, između ostalog, premijer Vučić ima nesanicu, jer kako je u više navrata i javnim nastupima objašnjavao, ovi rudnici moraju da opstanu iz istog razloga kao što i RTB Bor "mora da opstane" – ne zato što su potrebni, nego što je

NA SLEPOM KOLOSEKU: Rudari i rudnici bez zaštite
Foto: Tanjug

u njima zaposleno koliko već hiljada ljudi. "Ako ovi rudnici budu zatvoreni, ugasiće se Istočna Srbija", uporno je ponavljao.

Poslednje što je o "Resavici" javno izgovorio je na adresu v.d. Dželatovića, kome nije zamerio što rudarima ne isplaćuje pri nadležnosti, već što se drznulo da od državnih para napravi prijem veći i skuplji nego on – premijer: "Država za Resavicu izdvaja 4,1 milijardu dinara godišnje za plate zaposlenih, dok su ukupni prihodi Resavice manji od dve milijarde. A onda neko napravi koktel koji je skuplji od onog koji pravi predsednik Vlade i to od svojih para, a ne od državnih. Tada vam dođe da čupate svoju kosu i udarite glavu o zid i staklo. Lako je reći: 'Ej, nisi rešio to.' Ali borićemo se."

Nema sumnje – ova plenidba mu je čučnula kao kec na jedanaest: eto, on se sirot toliko sekira i trudi da sačuva rudnike i radna mesta u rudnicima, čupa kosu i udara glavom o zid i staklo, ali sav trud ispade uzaludan, jer su rudari sami sebi pucali u nogu. Elem, gašenje četiri rudnika koji su odavno u planu za zatvaranje – "Bogovinu", "Vršku čuku", "Ibarske rudnike" i "Jasnovac", biće za premudro rukovodstvo lakše izvodljivo nego što je izgledalo. Razumljivo je stoga što se premijer, evo već nedelju dana kako izvršitelji popisuju državnu imovinu, ne oglašava.

NIJE ŠIJA, NEG' JE VRAT

Razlog za ovaj neveseli epilog šef kancelarije Svetske banke za Srbiju Toni Verheijen vidi u povlasticama nekolicine trgovaca/preprodavaca uglja koji od "Resavice" kupuju ugalj po dirigovano niskim cenama, a posle ga preprodaju po tržišnim, dvostruko višim cenama od nabavne.

"Rudnik je zakonom primoran da svoj ugalj prodaje po ekstremno niskim cenama – 7900 do 9300 dinara po toni, što je blizu polovine trenutne tržišne cene za ugalj", zaključuje Verheijen i naglašava da "isti ugalj koji im je 'Resavica' prodala za oko 8000 dinara, posrednici prodaju za 16.000-17.000 dinara".

Vršilac dužnosti generalnog direktora Stevan Dželatović kaže da to jeste tačno, ali samo delimično, da rudnici najveći deo svoje proizvodnje prodaju direktno kupcima, dok svega jednu petinu, reda 600.000 tona, ustupaju preprodavcima po ceni koju određuje Vlada.

I u Ministarstvu rudarstva i energetike

kažu da ne postoje povlašćeni kupci, niti povlašćene cene uglja, kao i da "Resavici" nije zabranjeno da prodaje ugalj po tržišnim cenama, ali i da cene ne određuje tržište, već (ipak) Vlada: uprava sačini zahtev za povećanje cene, obrazloži ga, a Vlada ga odobrava ili ne odobrava što je, vele, procedura u skladu sa Zakonom o javnim preduzećima.

Međutim, taj "sklad" je unekoliko klimav, pre bi mogao da se nazove "korisnom nejasnošću": cene proizvoda i usluga javnih preduzeća jesu na režimu odobravanja na raznim nivoima vlasti, ali ne nabavne cene preprodavaca, nego cene za krajne korisnike, jer Javna preduzeća su po pravilu monopolisti, a jedna od najznačajnijih osobina monopolista je sklonost ka zidanju cena, pa stoga režim odobravanja cena ima smisla. Ovako, od samovolje monopoliste zaštićeni su samo preprodavci koji su, prilika je takva, međusobno podelili tržište i kartelski odredili cene, skoro pa dvostruko veće od nabavnih. Ako to nije povlastica, šta jeste.

LAKO I NEMOGUĆE

V.d. Dželatović insistira da tu nema nikakvih povlastica, da svako zainteresovan može da dobije status kvalifikovanog kupca, naravno ako ispunjava administrativno-tehničke uslove, da se spisak revidira/inovira svake godine s početkom proleća.

"Ove godine nam se na javni poziv javilo 64 preduzeća, od kojih su prihvaćene prijave njih 55. Od toga je 12 velikih kupaca, koji godišnje uzimaju više od 2000 tona uglja i 43 malih kupaca kojima prodajemo ispod 2000 tona", objašnjava v.d. direktora. "Konkurs sprovodimo u dve faze: u prvoj biramo kupce koji ispunjavaju tehničke uslove – da su registrovani za prodaju uglja, da imaju odgovarajući broj kamiona, a u drugoj fazi, na osnovu zahteva kupaca i raspoloživih kapaciteta, odlučujemo koliko će koji trgovac moći da kupi uglja."

Tehnički uslovi za status kvalifikovanog trgovca lako su ispunjivi i logični: da je registrovan za trgovinu ugljem, da nije bio u blokadi u prethodne tri godine, da je namirio sve poreze, prireze i zareze, da ima para na računu, da ima plac/stovarište, vagu, kamion(e) i utovarivač(e)... Međutim, jedan od njih, koji samo uz mnogo mašte može da se nazove tehničkim, neispunjiv je: da je kandidat u prethodnoj

godini poslovao sa "Resavicom" u obimu za koji sad konkuriše. Drugačije rečeno – da već ima status kvalifikovanog kupca, a da taj status u ovom turnusu samo obnavlja. Ovaj uslov naglašen je crvenim slovima i prosto vrišti: nemoj džabe da se trudiš!

Poziv za podnošenje prijava objavljen je 10. marta, a ko se kvalifikovao za drugi krug objavljeno je mesec dana kasnije. Prvi krug nije prošlo devetoro kandidata, najviše njih jer nisu izmirili porez/prirez/zarez, neki su malo bili u blokadi, a jedan se nije odredio za koju kategoriju se kandiduje.

U drugom kvalifikacionom krugu, podeljene su kvote: 12 "velikih" po povlašćenim cenama mogu/moraju da kupe ukupno 94.000 tona – 8.000 tona u proseku, a 43 "malih" sve zajedno 28.000 tona, ili u proseku 650 tona po preprodavcu.

Kad se sve zbroji, ukupan skor kvalifikovanih trgovaca je 122.000 tona. Po rečima v.d. Dželatovića, "Resavica" isporučuje kvalifikovano-povlašćenim trgovcima 600.000 tona godišnje, ako je taj podatak uopšte tačan, a ugovoreno je pet puta manje. Gde li je razlika? Lako je moguće da se na ona četiri rudnika viđenih za zatvaranje više i ne računa, kao i na 1500 rudara, baš onoliko njih koliko ih nije prihvatilo otplatu na rate.

Predlogom plana poslovanja za 2016. godinu uprava "Resavice" predvidela je i povećanje cene svog uglja, doduše simbolično – 11,3 odsto ali, kako kaže v.d. Dželatović, odgovor iz vlade još nije stigao. U Ministarstvu rudarstva i energetike potvrđuju da je Predlogom plana poslovanja za 2016. godinu predviđeno povećanje cene uglja koje će (možda) stupiti na snagu nakon njegovog usvajanja, ali i dodaju da plan još nije usvojen, jer ga "Resavica" navodno nije usaglasila sa Ministarstvom privrede. U čemu je problem, gde se to razilaze uprava rudnika i Ministarstvo, šta to treba da se usaglašava, zašto još nije usaglašeno, a evo grejne sezone, niko ili ne ume ili neće da kaže. Kako god bilo, za ovu godinu priča o cenama je završena – kvote su podeljene još u maju, ugovori već potpisani, kamioni brekću, javni izvršitelji popisuju imovinu, a v.d. Dželatović se vajka da "po ceo dan moli rudare da zamrzu izvršenje svojih zahteva za naplatu potraživanja neisplaćenih naknada za smenski rad".

ZORAN MAJDIN

Čekajući papsko izvinjenje

Ima li u izjavi Hašima Tačija da će poglavar Rimokatoličke crkve priznati Kosovo nešto vredno daljih razmatranja? Menja li se štogod u odnosim Srbije i Vatikana? Zašto rad međureligijske komisije o Stepincu može imati preglasni odjek, čak i ako komisija ne zaključi ništa

SUSRET SAMO U VATIKANU: Predsednik Srbije T. Nikolić i papa Franja

Foto: AP Photo

Da je svaki put kada je to bilo objavljeno u medijima papa odista i došao u Srbiju, malo šta bi drugo i stigao da uradi, jer bi se svakih nekoliko meseci pripremao za putovanje i susretao sa ovdašnjim državnim i verskim zvaničnicima te sedeo u avionu na relaciji Rim–Beograd. Licitiranje njegovom posetom već je postalo opšte mesto. U svemu se tome pokazuje zavidna neodgovornost za napisanu reč, a nadbiskup beogradski Stanislav Hočevar je ovo neprestano licitiranje nazvao veoma uvredljivim po rimokatoličke vernike u Srbiji.

Poznajući ovdašnje prilike, ni od najskorije najave posete pape Franje neće biti ništa. Teško da papa upravo pakuje

kofere za Beograd i Prištinu, kako je kazao Hašim Tači, ali menja li se nešto na relaciji Vatikan–Srbija?

S jedne strane, pitanje je ima li u Tačijevoj izjavi da će papa priznati Kosovo nešto vredno daljih razmatranja, a sa druge, kada je reč o dolasku poglavara Rimokatoličke crkve, odnedavno se sa tim tesno povezuje rad međureligijske komisije o Alojziju Stepincu, a njen drugi susret planiran je baš u septembru. Očekivanja od komisije su velika. S obzirom na značaj koji je dat mogućoj Stepinčevoj kanonizaciji, rezultati komisije mogu imati jači odjek, kao i opasnije posledice, od albanškog lobiranja za vatikansko priznanje nezavisnosti Kosova.

A KO JE RITA ORO?

Kao što je "Vreme" već pisalo, kanonizacija majke Tereze dala je vetar u jedra Albancima u regionu, od kojih su se neki grabili za svojih pet minuta slave na vatikanskoj proslavi. Papa Franja je primio Isu Mustafu i Hašima Tačija, što svakako nije prvi susret Svete stolice sa kosovskim zvaničnicima. Već se ranije i pisalo i govorilo da papa samo što nije priznao Kosovo, ali su od tada prošli meseci, pa i godine.

Ovoga puta, Hašim Tači je brže-bolje na svom fejsbuk profilu napisao da je bio u privatnoj poseti papi, kao i da su razgovarali o ulozi koju Kosovo ima kada je reč o miru u regionu, te o ulozi koju je

majka Tereza imala za mir u svetu i da mu je tom prilikom Sveti otac saopštio svoje planove o poseti Kosova, kao i o priznanju realnosti na Balkanu.

Za ovo vreme koliko je papa Franja na tronu Svetog Petra, svima je jasno da nije reč o brzopletom i površnom verskom

crkvi, a sam vatikanski vrh mahom i nije bio upoznat sa tim događajem.

I dok je Tači kuckao velike vesti, a "Koha Ditore" prenosila, Burk guglovao "Rita Oro i Vatikan", dotle su pojedine ovdašnje dnevne novine pisale da ukoliko papa dođe u Srbiju, to će učiniti samo i

Stepinčeve ličnosti i uloge u Drugom svetskom ratu.

Poziv rimokatoličkog poglavara na razgovor nesvakidašnji je gest u odnosima između crkava i to je nešto o čemu nema sporenja. Međutim, nekoliko je tačaka koje su nejasne i izazivaju opravda-

■ Od najskorije najave posete pape Franje neće biti ništa. Inače, nadbiskup beogradski Stanislav Hočevar kaže da je ovo neprestano licitiranje veoma uvredljivim po rimokatoličke vernike u Srbiji

vođi koji je, eto, odlučio da prizna državu na evropskom tlu prošaputavši to na privatnom susretu. Greg Burk, direktor informativne službe Vatikana, ako ga pitaju kako uči papu Franju da se ophodi i razgovara sa medijima i uopšte, kaže da je papa kada je reč o komunikaciji, nešto poput Mesija u sportu, a Mesija možeš da posavetuješ, ali je bespotrebno učiti ga da igra fudbal. Zato i nije baš odviše verovatno da bi se tom medijskom Mesiju moglo desiti takvo obećanje za koje Tači tvrdi da ga je dobio.

S druge strane, poznato jeste da su kosovski biskupi veoma nacionalistički orijentisani i ne libe se da to pokažu, te da su vrlo nestrpljivi po ovom pitanju. I sigurno je da Vatikan trpi pritiske da prizna nezavisnost Kosova, kao i da ne bi bilo nemoguće da se u nekom trenutku u budućnosti to i dogodi. Ipak je za pretpostaviti da se to neće desiti skoro.

No, kada je reč o nacionalnoj i ličnoj promociji kroz Vatikan, jedna anegdota odsljkava kako različite izjave treba uzimati sa velikim oprezom. Naime, koji dan pre kanonizacije Majke Tereze, Rita Oro, britanska pevačica albanskog porekla, inače rođena na Kosovu, izjavila je da će pevati za papu u katedrali Svetog Petra u Vatikanu u čast Majke Tereze. Nekoliko dana potom, pomenuti Greg Burk je u privatnom razgovoru sa novinarima, objašnjavajući sa kakvim se sve nepredviđenim stvarima suočava na svakodnevnoj bazi, ispričao kako je na konferenciji za novinare upitan za Ritu Oro. Nakon konferencije je 45 minuta pokušavao da sazna o čemu je i kome reč, jer ni u jednom trenutku nije bilo predviđeno da papa prisustvuje toj izvedbi, papa nije pozvao Ritu Oro, niti je ona nastupala u katedrali Svetog Petra, već u drugoj

isključivo zbog prijateljstva sa Tomislavom Nikolićem.

RAZGOVORI O STEPINCU

Poglavare Rimokatoličke crkve u posetu su zvali svi, od Josipa Broza Tita, preko Slobodana Miloševića i Borisa Tadića, pa do Tomislava Nikolića i Aleksandra Vučića. Patrijarh SPC-a Irinej je više puta izjavljivao da on lično nema ništa protiv papinog dolaska, ali i da ostali arhijereji treba da se slože. Očigledno, do sad se nisu složili.

Papski nuncije u Srbiji je nedavno kazao da bi papa Franja trebalo da dođe u Srbiju na poziv ovdašnje vlasti, ali da o tome nije bilo razgovora sa Srpskom pravoslavnom crkvom. Drugim rečima, govorio je o mogućoj državničkoj poseti pape u koju bi došao kao glava Vatikana, a ne kao verski vođa. Poznajući situaciju u Rimokatoličkoj crkvi u Srbiji, to bi za njih svakako bilo neprihvatljivo rešenje.

Kao glavna prepreka papine posete Srbiji ističe se naravno istorijski teret – ponašanje Rimokatoličke crkve u Hrvatskoj za vreme Drugog svetskog rata, a sav je sukob oličen u liku i delu Alojzija Stepinca, koji je proglašen blaženim. Provlače se odavde očekivanja da papa ode u Jasenovac i da se izvini, a i da se Stepinac, nekadašnji vikar NDH, ne proglasi svetim.

Mora se reći da je kardinal Bozanić svojevremeno bio u Jasenovcu, što je potez vredan svake pohvale, ali je njegov govor na kraju bio više žalba o tome šta su Crkvi radili komunisti, nego osuda bilo čega što su članovi Crkve ikada činili.

Poznato je da je papa Franja pre nekoliko meseci inicirao nastanak međureligijske komisije u kojoj su članovi Srpske pravoslavne crkve i Rimokatoličke crkve u Hrvatskoj, a čiji je cilj razmatranje

nu bojazan. Prvo, u srpskom delu komisije nalaze se četiri vladike i nekadašnji ambasador pri Vatikanu Darko Tanasković, dok su u hrvatskom tri biskupa i dva istoričara. Da li je moguće da je SPC ušla u tako važnu temu ne vodeći sa sobom nijednog istoričara? Ne umanjujući ulogu savetnika (koji se ne spominju, ali zdrav razum nalaže da vladike razgovaraju s nekim ko je stručan pre zasedanja komisije), nije li bilo pametnije da tamo bude neko ko je taj period naučno izučavao i ko se u njega razume iz ugla struke?

Takođe, kako je saopšteno sa obe strane, a više puta naglašeno sa hrvatske, sam razgovor neće uticati na to da li će Stepinac biti kanonizovan. Postavlja se onda logično pitanje – čemu razgovor? Naravno, uvek je lepo razmenjivati mišljenja i sedeti za istim stolom, umesto "držati se na nišanu", ali ovako (kao da) se raspravlja o nečem o čemu je odluka već doneta. Za Hrvatsku biskupsku konferenciju, Stepinčev oreol je čista formalnost koja treba što pre da se dogodi.

Vladike SPC-a uključene u rad komisije su mahom oduševljene papom, kao i uostalom pola sveta, i priča se da imaju njegovo obećanje da dok je živ, Stepinac neće biti proglašen svetim. Ne početku rada komisije, čulo se dosta ogorčenih glasova iz Hrvatske, a raspoloženih odavde. Videćemo kako će biti kada se taj rad privede kraju. Treba se čuvati slepih ulica i velikih očekivanja.

Naime, bilo bi opasno da rezultati komisije, ma kakvi budu, dovedu do zaključka da od razgovora nema vajde. Članovi komisije s obe strane valjda misle i o tome kako da takve zaključke i u jednom i u drugom društvu preduprede i opovrgnu. ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

I Unija i rakija

Iako poglavlja koja se tiču poljoprivrede nisu otvorena, iz pretpristupnih fondova poljoprivrednici iz Srbije mogu da crpe velika sredstva, a do pristupanja Uniji moraće da ispoštuju mnoge standarde

Kad Srbija jednom pristupi Evropskoj uniji, poljoprivrednici više u svom domaćinstvu neće moći da peku rakiju, da proizvode tradicionalne proizvode, da gaje razne biljne i životinjske kulture... Ovo su neke od najčešćih zabuda i prvih argumenata poljoprivrednika zašto ne treba pristupiti EU. Ipak, nije sve crno, a ni belo.

Poglavlja 11 – Poljoprivreda i ruralni razvoj, 12 – Bezbednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika i 13 – Ribarstvo, odnose se na pitanja iz oblasti poljoprivrede. Za sva tri poglavlja urađeni su eksplanatorni i bilateralni skrininzi tokom 2014. godine, ali do danas nijedno od njih nije otvoreno. Ako je suditi po onome šta treba da bude ispunjeno u pogledu ova tri poglavlja, za njihovo zatvaranje biće potrebno mnogo vremena.

Sva tri su veoma zahtevna jer sadrže mnogo propisa koje treba uskladiti i usvojiti, ali podrazumevaju i paralelnu izgradnju kapaciteta državnih institucija i nezavisnih tela koja će obavljati složene poslove planiranja, realizacije i kontrole aktivnosti i finansijske podrške. S obzirom na to da se ove oblasti u Srbiji vrlo razlikuju od struktura i procesa u EU, kako bi se te razlike prevazišle neophodno je reformisati i modernizovati ove oblasti kroz pravno usklađivanje, podizanje kapaciteta za implementaciju i reformu politike i ekonomska prilagođavanja. O tome koliki je značaj Zajedničke poljoprivredne politike svedoči da ona čini čak oko 40 odsto ukupnog budžeta EU!

S druge strane, poljoprivrednici iz Srbije ne moraju da čekaju ulazak u EU kako bi koristili evropske novce. Dok Srbija ne postane punopravna članica zajednice, na raspolaganju su joj sredstva iz pretpristupnih fondova IPARD.

ŠTA JE IPARD

Ova sredstva namenjena su poljoprivrednicima iz država koje su u procesu pristupanja. Za period od 2014. do 2020. godine aktuelan je program IPARD II. Ovo je instrument za pretpristupnu pomoć u oblasti ruralnog razvoja za dostizanje evropskih standarda i podizanje konkurentnosti. Program donacija se realizuje preko Ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine, tj. Uprave za agrarna plaćanja. Konkursi se raspisuju jednom godišnje, a ukupan petogodišnji budžet je oko 230 miliona evra. Trenutno su aktuelni pozivi za donacije za investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava, za investicije u fizičku imovinu koje se tiču prerade i prodaje poljoprivrednih i proizvoda ribarstva i za diversifikaciju poljoprivrednih gazdinstava i razvoj poslovanja. Problematično bi moglo da bude to što se donacije daju retroaktivno, što znači da korisnik prvo treba da potroši sopstvena ili pozajmljena sredstva i da realizuje investiciju, pa nakon toga dobija novac prema prethodno potpisanom ugovoru sa donatorom. Za ova sredstva mogu konkurisati registrovani poljoprivredni proizvođači ili grupe proizvođača, kao i fizička i pravna lica, sa manje od 25 odsto državnog kapitala.

DVA STUBA

Zajednička poljoprivredna politika EU sastoji se od dva stuba. Prvi čine direktna plaćanja i tržišne intervencije, a drugi se odnosi na politiku ruralnog razvoja. Kroz direktna plaćanja poljoprivrednici dobijaju podsticaje bez obzira na to kojom se vrstom proizvodnje bave, uz poštovanje određenih uslova kao što su očuvanje životne sredine i zdravlja ljudi, bezbednost hrane, poštovanje dobrobiti životinja, održavanje zemljišta u dobrom stanju... Cilj ovih podsticaja je da obezbede stabilan

prihod bez obzira na tržišnu nestabilnost i finansiraju se iz Evropskog garantnog poljoprivrednog fonda. Iz ovog fonda finansira se i drugi deo prvog stuba Zajedničke poljoprivredne politike – tržišne intervencije. Tržišne intervencije odnose se na različite oblike povlačenja proizvoda sa tržišta, podršku proizvodnji određenih proizvoda, sistem kvota i podršku proizvođačima u sektoru voćarstva i povrtarstva. U okviru prvog stuba Zajedničke poljoprivredne politike država članica ne može imati svoje nacionalne mere, već je u pitanju politika na nivou EU.

Odgovor na pitanje hoće li srpska sela nastaviti da gube stanovnike i da postaju sve nerazvijenija mogao bi se naći u drugom stubu ove politike. On se odnosi na ruralni razvoj i obuhvata mere koje su neophodne za razvoj aktivnosti u ruralnim oblastima, koje doprinose jačanju konkurentnosti poljoprivrede i šumarstva, poboljšanju biodiverziteta ruralnih područja, unapređenju kvaliteta života, kao i mere za podsticanje diversifikacije ruralne ekonomije. Za sve ove mere sredstva se obezbeđuju iz Evropskog fonda za ruralni razvoj.

Na putu ka punopravnom članstvu u

SRPSKA POLJOPRIVREDA U EU: Ni crno, ni belo

Foto: Tanjug

Kako bi se postigli maksimalan efekat i primena propisa iz ovog Poglavlja na opšte zadovoljstvo svih, potrebno je edukovati poljoprivrednike o značaju i mogućnostima koje im se pružaju. U svemu tome važnu ulogu moglo bi da odigra udruživanje u klastere ili organizacije kako bi se zajednički izašlo na tržište. Međutim, poučeni iskustvom zadrugarstva, poljoprivrednici često ne žele da se udružuju.

RIBARSTVO

Pitanja iskorišćavanja i upravljanja ribljim bogatstvima, uređenja tržišta ribljih proizvoda, strukturne politike, nadzora i kontrole, kao i međunarodne saradnje u ribarstvu, obuhvaćena su poglavljem 13. Politika EU u oblasti ribarstva reformiše se svakih deset godina, kao odgovor na promene koje se odnose na količinu ribe, ali i na opšte privredne prilike u ribarstvu. S obzirom na to, pitanje je koliko puta će se još reformisati do punopravnog članstva Srbije u EU. Rezultat usklađivanja Srbije sa propisima EU u oblasti ribarstva biće ispunjenost zahteva u pogledu kontrole nelegalnog, neprijavljene i neregulisanog ribolova, čime će se stvoriti uslovi za plasman proizvoda na tržište EU, uz očuvanje nacionalnih vodnih resursa. Uspostaviće se i pravni osnov za uvođenje sertifikata o ulovu. Takođe, nakon pristupanja Srbije EU biće obezbeđeni i podsticaji za očuvanje i unapređenje ribnjaka, kao i inovacije u oblasti akvakulture.

Na kraju, vratimo se na početak i na pitanje hoće li proizvodnja rakije i dalje biti moguća. Evropska unija ne zabranjuje proizvodnju tradicionalnih domaćih proizvoda poput rakije, mesnih prerađevina, zimnice na nivou gazdinstva. Naprotiv, podstiče ih, ali i uvodi red u proizvodnji. Ako se bilo šta proizvodi za potrošnju u sopstvenom domaćinstvu, proizvođače se kao do sada, ali će proizvodi, ukoliko se plasiraju na tržište, morati da budu registrovani i da potiču sa registrovanog poljoprivrednog gazdinstva, kao i da zadovolje evropske standarde, radi zaštite potrošača.

KATARINA STEVANOVIĆ

EU, Srbija će morati da uskladi niz propisa i izgradi kapacitete za učešće u Zajedničkoj poljoprivrednoj politici. Srpskim proizvođačima biće omogućen izlazak na jedinstveno tržište sa više od 500 miliona potrošača, ali će za sve to morati da ispunе niz standarda. Članstvo u EU omogućiće poljoprivrednicima korišćenje sredstava iz fondova za poljoprivredu i ruralni razvoj, poboljšati kvalitet proizvoda i samim tim znatno povećati njihovu konkurentnost na tržištu EU.

KONTROLNI MEHANIZMI

Kako bi proizvodi iz Srbije mogli da se nađu na jedinstvenom evropskom tržištu, neophodno je da ispunjavaju određene standarde definisane u EU. Nadzor nad proizvodnjom definisan je Poglavljem 12, koje obuhvata pitanja bezbednosti hrane, veterinarska i fitosanitarna pitanja. Kako bi obezbedile visok nivo javnog zdravlja, zdravlja životinja, dobrobiti životinja i zdravlja bilja, na nivou EU primenjuju se povezane mere – od farme do trpeze, kojima se kontroliše čitav lanac proizvodnje.

Propisi sadržani u ovom poglavlju izuzetno su brojni i obuhvataju bezbednost hrane, veterinarsku politiku, stavljanje na tržište hrane, hrane za životinje i sporednih proizvoda životinjskog porekla, bezbednost hrane za životinje, fitosanitarnu politiku i genetski modifikovane organizme. Ono što je najaktuelniji problem u ovoj priči je taj što je u Srbiji zabranjena upotreba GMO, a to je i razlog što Srbija nije članica Svetske trgovinske organizacije.

Osim toga, problem su i zastareli zakoni, nedovoljan broj laboratorija, ali i neobučen kadar. S druge strane, neophodno je da i država poljoprivrednim proizvođačima dâ adekvatne podsticaje, kao i bolju cenu proizvoda, kako bi bili u mogućnosti da najpre registruju svoje domaćinstvo, a onda i da unaprede proizvodnju. Trenutnim podsticajima ne može se mnogo toga uraditi. S druge strane, dostupna su sredstva iz pretpristupnih fondova EU, međutim potrebno je ispunjavanje određenih standarda i za konkurisanje za njih, za koje su opet potrebna ulaganja. Tako ova sredstva često ostaju nedostižna malim proizvođačima.

Projekat "Pristupni pregovori sa Evropskom unijom: 35 koraka do cilja" sufinansiran je iz budžeta Republike Srbije – Ministarstva kulture i informisanja. Izneti stavovi ne izražavaju nužno stavove organa koji je dodelio sredstva.

Odgovor na pitanje dana

Zašto palijativna nisu odeljenja za umiranje

Za Svetlanu G. pakao se otvorio kada je njena nepokretna majka, gotovo devedesetogodišnjakinja, otpuštena iz bolnice. Rane od ležanja otvorile su se odmah. Za petnaestak dana koliko je bilo potrebno da se obave formalnosti i da porodice dobije pomoć, gotovo sav novac odlazi na svakodnevne dolaskе lekara. Ali lekar je tu sat vremena. Ostala 23 sata porodica je s nepokretnom, u ovom slučaju svesnom osobom. Ni sama Svetlana G. nije čeličnog zdravlja, a nepokretnu staricu potrebno je podizati, previjati, okretati, menjati joj pešene i, ponekad, više puta dnevno menjati čaršav. A promeniti čaršav ispod nepokretne osobe veština je koja se stiče dugom vežbom. Kada to ne radi, pere veš. Kada ne pere veš, sprema obroke i hrani majku. Kada ne sprema obroke i nije s majkom, odlazi do prodavnice da bi se što pre vratila. Jednom ili dva puta dnevno, iako bez ikakvog medicinskog obrazovanja, čisti rane i previja majku. Posle 15 dana medicinska sestra počinje da dolazi dva puta dnevno. Pomoć je ogromna, ali 22 sata dnevno porodica je s nepokretnom, svesnom osobom. Fizička i psihička tortura nadmeću se u intenzitetu. "Ono što me je izjedalo", kaže Svetlana G., "bilo je da li majka, koja me je gledala onako izbezumljenu, razmišlja o tome da ja želim njenu smrt?" Pakao je trajao mesecima. Dve godine kasnije Svetlana nije u stanju o tome da govori, a da se ne zagrcne. "Ali ovo što se meni dogodilo uopšte nije najgore", kaže.

Šta je najgore?

MIRAN PRELAZAK NA DRUGU STRANU

Potpisnik ovih redova i njegov otac imali su više sreće. Kada smo izgubili vezu s ocem, na krevetu je ostalo istopljeno telo koje neprestano ječi. Iako je refleks za vodom vidljiv, ne umemo da mu utolimo žeđ, guramo mu mokru maramicu u usta, a promena posteljine postaje

nemoguć zadatak. Prijatelj lekar mi kaže da u čuprijskoj bolnici postoji odeljenje za palijativno zbrinjavanje. Pojma nemam šta je to palijativno zbrinjavanje, ali shvatam da je to mesto gde se ljudi odvođe da bi umrli. Odlazim sa sestrom u bolnicu. Prima nas dr Vlada Milošević, osnivač i šef odeljenja, staloženi četrdesetogodišnjak. "Ovo nije odeljenje za umiranje, kako ljudi govore", prvo je što nam kaže, "nego mesto gde se u završnom stadijumu bolesti ljudima obezbeđuje kvalitetniji život." Nisam raspoložen za filozofiranje, ali slušam, nemam kud. Doktor je kratak, sada je na nas red. Kažemo kako stvari stoje i predajemo mu dokumentaciju. "Čujemo se za dva sata", kaže. Četiri sata kasnije otac je na odeljenju. Prostorije su čiste i svetle. Omanja sestra radi brzo i efikasno. (Kasnije, obilazeći oca, video sam je kako menja posteljinu ispod nepokretnog tela. Radi to uvežbanom, brzo i bez nervoze. Jednom je morala da promeni tek stavljeni čaršav. Tamo gde bi običan svet poludeo od muke ona je tiho prokomentarisala, verovatno čitajući očaj na mom licu: "dešava se" i nova je posteljina za tili čas bila ispod očevoг tela.) Još jedan susret s doktorom. "Ovo je završna faza bolesti", kaže, "pitanje je dana, ali ne možemo znati unapred koliko će da traje." "Da li oca boli?", pitam, jer njegovo ječanje ne prestaje. "Verovatno", kaže doktor, "ali pomoći ćemo mu." Te noći, prvi put posle nekoliko nedelja, spavao sam sve vreme. Sutradan zatičem oca koji ne ječi, obrijanog. Kože na licu nije mu više žuta, kao vosak, već je poprimala prirodnu boju. Sestre promiču

Belhospice

U Beogradu postoji dobrotvorna organizacija Belhospice koja je pionir u ovoj oblasti i potpuno besplatno pruža usluge palijativnog zbrinjavanja i palijativne medicine na vrhunskom nivou.

brzo. Tek sada postajem svestan tišine. Čuje se tek pokoji jauk, ali nije strašno. Ljudi umiru, da, ali umiru bez bola, bez one strašne patnje, umiru kao ljudi. Posle nekoliko dana otac je prešao na drugu stranu. Mirno.

Razgovaramo sa doktorom Vladom Miloševićem u jednoj beogradskoj privatnoj bolnici. Od početka 2016. godine on nije više u Čupriji, ali o tome kasnije.

"Zapanjen sam što ni moje kolege lekari ne znaju o čemu je ovde reč. I oni govore o odeljenju za umiranje, ali ništa nije pogrešnije od toga. Pravo na dostojanstvenu smrt zapravo je uvek pravo na dostojanstven život".

PRAKSA I NEZNANJE

Dr Milošević je specijalista anesteziologije sa reanimatologijom i intenzivnom negom, na supspecijalizaciji medicine bola. Pod pokroviteljstvom Evropske unije pohađao je i, za dve godine, završio edukaciju u okviru projekta razvoj palijativnog zbrinjavanja. To je oblast medicine koju je doktorka Nataša Milićević, sa još nekoliko kolega, praktično uvela u naše zdravstvo. Njihova ideja bila je da stvore mrežu za palijativno zbrinjavanje u petnaestak zdravstvenih ustanova u Srbiji. Predloženo formiranje odeljenja u čuprijskoj bolnici naišlo je na podršku uprave, određen je odgovarajući prostor, deo sredstava dobijen je od projekta, deo para obezbedila je uprava, da bi, u naredne dve godine, gotovo 80 odsto sredstava BILO dobijeno od donacija.

"Kreveti, posteljine, ćebad, medicinski materijal, televizori, lampe, doslovno sve to dobijeno je od donacija građana. Nije me zanimalo motiv ljudi, već ono što mogu da urade za odeljenje. Znaite, da

"PREOSTALI DEO ŽIVOTA MORA DA BUDE ŠTO KVALITETNIJI": Dr Vlada Milošević

Foto: M. Milenković

sam zadržao za sebe samo deo onoga što su ljudi donosili, računajući i nezanemarljiv novac – mnogo je ljudi iz čuprijskog kraja čiji rođaci rade u inostranstvu – verovatno ne bih loše prošao. Sve sam, doslovno sve preusmeravao na odeljenje. Od ljudi smo dobijali stvari u rasponu od umetničkih slika i televizora, preko aparata za merenje pritiska, do kreveta i aparata za EKG. Događalo se, recimo, da bolnička uprava ne može da nam odobri osam novih posteljina, a, znate, kod naših se pacijenata čaršavi menjaju, doslovno, i tri puta dnevno. Onda dođe čovek kome na odeljenju leži neko i kupi nam 30 čaršava. Posle sam, u magacinu, jedva sačuvao te posteljine od drugih.

Uporedo s praksom tekla je i edukacija osoblja. Timove za palijativno zbrinjavanje ne sačinjava samo klasično bolničko osoblje, lekari i medicinske sestre, već su tu i psiholozi i socijalni radnici i deo sveštenstva. Samo na taj način može da se pruži puni obim palijativnog zbrinjavanja", kaže dr Milošević. Na kraju dvogodišnjeg projekta odeljenje je imalo osam kreveta, a bolnica postala prepoznatljiva po mogućnosti koja je kod nas retka. Čuprijsko odeljenje prošlo je proveru odgovarajućeg tela Evropske unije i ocenjeno je kao model dobre kliničke prakse koji ostalim jedinicama palijativnog zbrinjavanja može da služi za edukaciju i savetovanje.

"Pacijenti koji dolaze na odeljenje palijativnog zbrinjavanja boluju od neizlečivih bolesti, ali, naravno, niko ne može da kaže unapred koliko će još da žive. Taj preostali deo života treba da bude što kvalitetniji, kako pacijentu tako i

Minimalni napor

"Palijativno zbrinjavanje je besplatno i privatne bolnice i starački domovi nemaju pravo na otvaranje takvih odeljenja", kaže doktor Milošević. Ali potreban je minimalan napor države – Ministarstva zdravlja, RFZZO-a – da se ta oblast uredi, na primer potpisivanjem ugovora sa Fondom o fakturisanju usluga za takve pacijente, pa bi, recimo, bolnica u kojoj danas radim kao šef anestezije, uz edukaciju i iskustvo koje imam i postojeću opremljenost bolnice, lako mogla da oformi takvu jedinicu. Treba li, uopšte, govoriti koliko bi to bilo važno?"

njegovoj porodici. To je, dakle, smisao palijativnog zbrinjavanja. Ne lečenje u terminalnim fazama bolesti, nego poboljšanje kvaliteta preostalog dela života pacijenata koji boluju od neizlečivih bolesti. Tu, naravno, ne spadaju samo maligne bolesti. Imamo ozbiljne neurološke bolesti, autoimune bolesti. Palijativno zbrinjavanje podrazumeva, recimo, specifičan način ishrane, specifičan tretman bola, animaciju. Imate pacijente koji se upošljavaju, igraju igrice, druže se, rade sa animatorima, koreografima. Ponekad su učinci neverovatni. Vidite nekoga kome je ostalo, možda, još mesec dana života, a tih mesec dana ispunjeno je bogatim sadržajem. Nisu, naravno, svi pacijenti pod nepodnošljivim bolovima. Zvuči neverovatno, ali to vreme ume da bude ogromna dobit i za pacijenta i za njegovu porodicu."

Dr Milošević skreće pažnju na to da se, zbog nedostatka obrazovanja u ovoj oblasti, timovi za palijativno zbrinjavanje neretko susreću kako s nerazumevanjem građana tako i s nerazumevanjem kolega.

"Nije nužno u pitanju loša namera kolega, već, naprosto, neshvatanje i neznanje šta je smisao palijativnog zbrinjavanja. Nije stvar u tome da se pacijent u završnoj fazi neizlečive bolesti naprosto 'skloni' s nekog drugog odeljenja na odeljenje za palijativno zbrinjavanje i tu umre. Postoje vrlo jasni kriterijumi i jasne procedure ko može da bude primljen na odeljenje. Potrebno je ispuniti uslove 'skorovanja'. Poštovanje pravila jedini je način da se izbegnu moguće zloupotrebe. Kada se, dakle, utvrdi određeni skor, tada se obavlja razgovor s porodicom, ili sa samim pacijentom, predočavaju im

se uslovi i kada se nađe zajednički jezik, pacijent može da bude primljen. Glavni 'pronalazači' pacijenata su domovi zdravlja i službe patronaže, dakle primarna zdravstvena zaštita. Mi, iz takozvane sekundarne oblasti, na odeljenjima, ne znamo, naravno, koji pacijenti ispunjavaju uslove. Utoliko je funkcionisanje čitavog sistema od presudnog značaja. Projektom je, recimo, predviđeno da nekih 40 vozila, sa specijalnim oznakama, služi samo takvim pacijentima, jer potreba za palijativnim zbrinjavanjem je ogromna. Na nivou Srbije, danas, ima oko 150 do 200 postelja za palijativno zbrinjavanje, a potrebno je, zbog drastičnog smanjenja kvaliteta života i porasta malignih bolesti, najmanje 350 kreveta."

PARADOKS OPSTRUKCIJE

Pitamo dr Miloševića šta se dogodilo u Čupriji te je digao ruke od jednog, po svemu uzornog odeljenja, u koje je uložio nekoliko godina profesionalnog života?

"Bolničke uprave se često menjaju, a sa poslednjom nismo pronašli zajednički jezik. Ne mogu da se dosetim racionalnih razloga zbog kojih ne samo da nismo dobili podršku nego smo naišli na neskrivenu opstrukciju. Recimo, od nekoliko obučenih sestara uprava povuče dve na druga odeljenja. Ovdje je važno reći da posao sestara na ovakvim odeljenjima zahteva, s jedne strane, naročitu obuku, a s druge je, kako fizički tako i psihički, izuzetno težak. Ideja je da paralelno teku praksa i obuka, što znači da bi na odeljenju sestre trebalo da se menjaju. Uz to, ukazala se prilika da mladi doktor, koji se bio zainteresovao za palijativno zbrinjavanje, specijalizuje ovu oblast, ali ni od toga nije bilo ništa. Da paradoks bude veći, odeljenje se izdržavalo samo, na načine koje sam već opisao, bolnica je na nas trošila minimalno, a učinak je, ako mi dopustite, bio nezanemarljiv. Moj ostanak u čuprijskoj bolnici, zbog toga, nije više imao smisla jer sam se uvek držao struke, a ne politike. Koliko znam, danas je i samo odeljenje izgubilo svrhu pre svega zbog needukovanosti novog šefa i, posledično, neselektivnog odabira pacijenata kojima nije moguće pružiti adekvatno palijativno zbrinjavanje. Odatle do zloupotrebe ne treba napraviti ni ceo korak."

IVAN MILENKOVIĆ

Vojvođanski forum – kultura dijaloga (II)

Dijalog u društvu koje

Nakon prošlonedeljnog teksta o istoriji Salona, filozofskog skupa koji u Novom Sadu opstaje već 20 godina, "Vreme" prenosi i detalje rasprave održane 9. septembra u Bukovcu kod Sombora povodom ove godišnjice.

Nakon uvodnih reči domaćina Dušana Mijića i istoričarke Latinke Perović u kojima su se podsetili početaka Salona, održan je prvi panel razgovor pod nazivom "Uzroci i ishodi krize devedesetih". Moderator je bio novinar Dinko Gruhonjić, a učesnici advokat Slobodan Beljanski, novinar Dimitrije Boarov, pisac Laslo Vogel, profesor prava Stanko Pihler, šef novosadske kancelarije Helsinškog odbora za ljudska prava Pavel Domonji, predsednica Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji Sonja Biserko i ekonomista Veselin Vuković.

PROŠLOST

Advokat Slobodan Beljanski je podsetio da je okupljanje u Salonu počelo nakon dodeljivanja nagrade za toleranciju "Naše borbe" Aleksandru Tišmi, da je istu nagradu potom dobio Studentski protest 1996/97. i da je tada, saopštavajući ovu vest na Trgu slobode u Novom Sadu, rekao da u našim prilikama tolerancija dobija novo značenje po kome postaje izraz nepopustljivog protivljenja zlu vlasti, vlasti koja se nije obazirala na

prigovore zbog pogrešnih političkih odluka, učešća u ratovima, raspada pravnog sistema, kriminala i privrednog slova, uvođenja porodične diktature i policijske države.

Dodao je da je osnivače i učesnike Salona zbližio politički liberalizam, otpor autoritarnosti i centralizmu i odbojnost prema državi-naciji, pogotovo prema ideji homogene etničke nacije koja se pretpostavljala ideji slobode i zasnivala na mitovima i predrasudama. Praktično, zbližavalo ih je ono što je bilo suprotno jasnim pojavnim oblicima ili tendencijama većinskog raspoloženja i vladajuće politike. Iako je bilo reči i o zbivanjima čiji je pogrešan tok lako mogao biti promenjen, često je polazna osnova kritike bila vizija idealiteta. Otuda utopijska crta kružoka. Svesni činjenice da će ideali u ovakvom društvu, u dogleđno vreme, ako ne i trajno, ostati samo predstave, sagovornici su smatrali da je vredno truda održavati ih.

Dimitrije Boarov je najviše govorio o Vojvodini: "Nakon 5. oktobra 2000. godine, u Salonu je iznošena oprezna nada da će tranzicija Srbije i državna reforma voditi DOS-ovu koaliciju ka novim ustavnim rešenjima koja bi Vojvodini vratila realna autonomna prava i koja bi decentralizovala Srbiju, što bi uspostavilo sistemsku prepreku nekim novim

despotijama. Posle odlaska Crne Gore iz SRJ i 'obnavljanja' nezavisnosti Srbije silom prilika, to jest nakon 'naprasnog' Ustava Srbije iz 2006. godine, na Salonu je većina bila dobronamerno razočarana donetim rešenjima, naročito u pogledu autonomije Vojvodine, koja je u tom ustavu 'opstala' u krajnje uopštenom obliku, kao jedna vrsta 'lokalne samouprave', ali sa samo 'poverenim', a ne izvornim, odnosno autonomnim nadležnostima – što je obesmisllilo samu instituciju autonomije."

Boarov je podsetio i na kritike izrečene na Salonu na račun niza primera pauperizacije Vojvodine, pragmatizma zarad ličnih interesa, kao i na zabrinutost za budućnost Vojvodine nakon preuzimanja vlasti od "narodnjačke koalicije".

Dinko Gruhonjić je rekao je jedan od uzroka krize devedesetih bio ustavni puč kojim je Miloševićev režim Vojvodini ukinuo autonomiju: "Iako je ekstremno destruktivni i autodestruktivni suludi centralizam doveo Srbiju u stanje civilizacijske propasti, na njemu će vlasti nastaviti da insistiraju. U tome im tercijiraju i stranke sa sedištem u Vojvodini, bilo one regionalne, bilo one koje predstavljaju nacionalne manjine."

Gruhonjić još postavlja pitanje: da li je Vojvodina danas samo ideja marginalnih zaludenika koji imaju svest, znanje i

SLOBODNA RAZMENA MIŠLJENJA I DUH KRITIČKOG REZONOVANJA: 20 godina Salona
Fotografije: Milovan Milenković

ne razmišlja

Šta su Srbija i Vojvodina naučile iz iskustva devedesetih godina prošlog veka i kako se nose sa posledicama tog iskustva

istorijsko sećanje o njenom političkom i identitetskom subjektivitetu ili pak Vojvodina u datim okolnostima demografskih promena, etničkog čišćenja iz devedesetih i odliva mozgova zapravo u realnom životu više i ne postoji, baš kao što pred našim očima u siromaštvu umiru vojvođanska sela i gradovi, ili je istina negde između ova dva ekstrema. On je dalje analizirao nasleđe ideje "Velike Srbije", međunarodne okolnosti koje idu na ruku aktuelnoj vlasti u Srbiji, kao i baubljanje prograđanske opozicije koja se za više od četiri godine nije oporavila niti ima nagoveštaja da hoće, zaključivši da deluje kao da su proruske i procrkvene desničarske snage jedina politička alternativa aktuelnom Vučićevom režimu.

Pavel Domonji je u svom govoru podsetio na istorijske primere slične Salonu kojima su svima bili zajednički "slobodna razmena mišljenja i duh kritičkog političkog rezonovanja". Napravio je kratak presek prethodnih 20 godina, rekavši da "izgradnja opozicionog identiteta na protivljenju Miloševiću nije dovoljna za zasnivanje društva na vladavini prava, podeli vlasti, nezavisnim medijima, građanskim udruženjima i kritičkoj javnosti".

Na kraju, Domonji je zaključio da Salon danas živi kao debatni forum zahvaljujući ogromnom trudu, upornosti i trpeljivosti organizatora Dušana Mijića, strasti

njegovih posetilaca i njihovoj želji da se sastaju, komuniciraju i razmenjuju mišljenja o stvarima od javnog interesa, kao i nesposobnosti liberala da ostvare svoje političke ideale.

Sonja Biserko je rekla da su granice kojima su oivičene novonastale države nakon raspada Jugoslavije definisane tokom Drugog svetskog rata, a potvrdila ih je i Badinterova komisija 1991. godine nakon što je propala Haška konferencija jer Srbija nije pristala na novi dogovor o Jugoslaviji. "To je u velikoj meri čini najodgovornijom za brutalni raspad Jugoslavije", rekla je ona i podsetila da je Miloševićeva agresija na Jugoslaviju počela antibirokratskom revolucijom u Vojvodini, a potom ukidanjem autonomije pokrajina.

U regionalnoj percepciji, Biserko je rekla da je nakon neuspelih tranzicija i teškim prihvatanjem novonastalih vrednosti došlo do konsolidacije etničkih država koje su "po definiciji diskriminatorne i zatvorene za pluralnost, toleranciju, a s obzirom da svaka od novih zemalja ima manjine u susednim zemljama, one se instrumentalizuju protiv matičnih zemalja i sprečavaju dobrosusedske odnose".

"Svakodnevne izjave Vučićevog kabineta, pre svega Dačića i Vulina, samo ističu činjenicu da u Srbiji nedostaje politička volja za raspravu o prihvatanju

odgovornosti za zločine prethodnog režima. U tom smislu tranziciona pravda postaje važan mehanizam manipulacije u kreiranju istorijske interpretacije", navela je ona.

Veselin Vukotić je rekao da je sposobnost konverzacije vrlina koja se uči. U nastavku, on se pita – ko je čovek dijaloga. Polazeći od pretpostavke da takvog čoveka danas u stvari nema, on se pita treba li to stanje menjati. "Revolucijom ili reformom? Po mom mišljenju oba puta su neizvesna i mogao bih reći neproduktivna. Revolucija je zanos koji jede svoju djecu, a reforma je manje-više prerada staroga. Obje su listanje iste knjige. U obje situacije vraćamo se na početak", rekao je Vukotić.

"Nama nijesu potrebni stari umovi sa novim programom, već novi umovi bez programa. Da li su trebali programi Budi, Hristu, Muhamedu? Da li je na primer industrijska revolucija uvedena po nekom programu? Da li je *Homo sapiens* prije 12.000 godina napustio lov i sakupljanje i po programu prešao na poljoprivredu? Da li su Stiv Džobs i Bil Gejts pravili program ubjeđivanja ljudi da kupe njihove kreacije?", pitao se dalje Vukotić.

Vraćajući se na dijalog, rekao je da su današnje prepirke u parlamentima bezočne svađe i rat rečima, da uništavaju i duh i kulturu i dovode u opasnost

PROTIV SVAKE AUTORITARNOSTI: Dinko Gruhonjić, Sonja Biserko, Dimitrije Boarov, Aleksandra Đurić Bosnić i Aleksej Kišjuhas

kulturni gen naziva MEM koji dalje može uticati na mentalitet i identitet.

“Da li je moguće da imamo dijalog u društvu u kome nema razmišljanja?”, zapitao se Vukotić. Dijaloga niti različitog razmišljanja nema u političkim partijama u kojima svi misle isto, a tako je i u određenim elitističkim grupama i profesionalnim udruženjima: “U pogledu razmišljanja, naše društvo je najbližnije sistemu indijskih kasti – u okviru kaste svi isto misle, a po svaku cijenu odbija se komunikacija ili prihvatanje bilo čega od druge kaste. Ali ne zaboravimo: tamo gdje svi isto misle – niko ne razmišlja!”, rekao je Vuković i društva Balkana uporedio sa razmaženim detetom koje ne zna za ograničenja, koje je puno straha i koje rađa snobizam, zavist, podmetanja.

“Zar situacija danas kod nas da roditelji izdržavaju djecu do njihove 30, 35, čak i 40. godine ne utiče na kulturni MEM i na kulturološku duhovnu degradaciju našeg potomstva? Ili kako bi rekao Njegoš: sa čime će izaći pred Miloša i ostalih srpskih vitezova! Aleksandar Makedonski je od svoje 23. do 33. godine izgradio carstvo na tri kontinenta: njegovi današnji vršnjaci žive kod majke i traže dva evra da se provedu sa djevojkom”, rekao je govornik.

Veselin Vukotić je još govorio o knjizi Hosea Ortege i Gaseta *Pobuna masa*, Marksovom “idiotizmu specijalizacije”, citirao Čerčila: “Demokratija bi bila najgori politički sistem da ne postoje drugi sistemi!”, govorio je o filozofiji obrazovanja, razmišljanju izvan okvira i kineskoj poslovlci da je put važniji od cilja...

BUDUĆNOST

Drugi panel je nosio naslov “Kako do kulture dijaloga u vremenu besa i mržnje”, a vodio ga je predsjednik

Nezavisnog društva novinara Vojvodine Nedim Sejdinović. Govorili su profesor književnosti Pavel Sekeruš, profesorka Aleksandra Đurić Bosnić, profesor sociologije Jovan Komšić, sociolog Aleksej Kišjuhas i istoričar Milivoj Bešlin.

Otvarajući drugi razgovor, Nedim Sejdinović je nastavio sa analizom skorašnje Srbije: “Nikada ne treba zaboraviti da je Srbija devedesetih, u tim političkim i društvenim okolnostima, imala, i to ne bez razloga, imidž koji danas ima Islamska država. Bila je, opet ne bez razloga, strašilo izopšteno iz civilizovanog sveta.” Uporedio je Srpsku naprednu stranku sa strankom Jedinstvena Rusija Vladimira Putina nazvavši je strankom “krvi i korupcije” što je uništilo domaće društvo. Citirao je i Gorana Markovića, koji je poredio naprednjačku vlast sa šibicarima, ali sa jednom bitnom razlikom – šibicari na kritiku ne odgovaraju batinama.

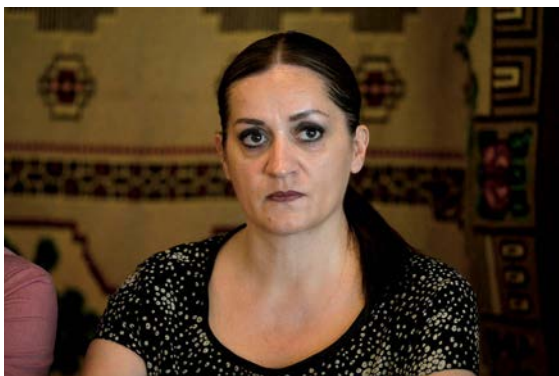
Aleksej Kišjuhas je u početku govorio o značaju dijaloga koji se neguje na Salonu prisativši se Habermasove ideje da je javna sfera ključ za evropsku modernost, ljudske slobode i demokratiju. Pripadnici nove, moderne i prosvetiteljske kulture smatrali su da je razum, a ne pokret, osnovni arbitar za intelektualni dijalog, kao i da sve može postati predmet kritičke analize, pojašnjava dalje Kišjuhas navodeći da se taj “javni značaj” odnosio na one oblasti života nad kojima su u feudalnom društvu monopol imale država i crkva.

U kafanama su tako počela da se čitaju i komentarišu vladina saopštenja, da se razmenjuju vesti i informacije, da novinari prikupljaju ili saopštavaju vesti, u njima je nastala i prva berza javnim čitanjem spiskova vrednosti akcija i robe. Paralelno, kaže Kišjuhas, negovana

je kultura dijaloga, a upravo to, u vremenu besa i mržnje, pokušavaju i učesnici Salona: “Kada nam je čaša bila polupuna, verovali smo u to da smo zakotrljali nešto slobode, jednakosti i bratstva, nešto razuma i progresu, i mimo zidova među kojima smo se okupljali. Kada je bila poluprazna, onda je sve delovalo nekako besmisleno i razočaravajuće.” Dalje se bavio utemeljenjem i institucionalizacijom kulture dijaloga. Pomenio je antropološku frazu da Indijanci ne igraju oko totema da bi dozvali kišu već da bi ojačali “grupnu koheziju”: “Kada su Vudija Alena pitali šta misli o zabrani marša Kju kluka klana, rekao je: ‘Ja mislim da im treba dozvoliti da marširaju. A onda ih sačekati iza ugla sa bejzbol palicama.’ To je neka nasilna komunikacija koju i ja potpisujem i zagovaram. Poenta je ipak u pravu na slobodno okupljanje i izražavanje, čak i kada je reč o najgorima i najzadrtijima, onima sa kojima se ne slažemo”, rekao je dalje Kišjuhas i dodao: “Kju kluka klan se već okuplja, moramo i mi.”

Milivoj Bešlin je takođe podsetio na istoriju okupljanja kakva se gaji na Salonu. Pominjao je salon Periklove žene Aspazije, srednjovekovno čitanje ljubavnih pisama i viteških romana na dvorovima srednjovekovnih plemkinja, pariske umetničke salone iz modernog doba koji kasnije postaju mesta političkih rasprava i traženja političkih alternativa. Navodi i salon Suzan Neker, otvaranje intelektualaca prema spolja nakon 1898. godine, Zolin esej “Optužujem” u aferi Drajfus iz 1898. Taj esej definiše pojam intelektualaca, zatim paralelni i međusobno povezan uticaj i razvoj intelektualaca i nove ideologije – nacionalizma u 19. veku.

“Tako je bilo u Evropi 19. veka, ali u međuvremenu su se dominantni tokovi

evropskih intelektualnih elita, razvijajući kritičku svest kao glavno obeležje nauke, emancipovali od nacionalističkih ideologija. Tim pre što su se za razliku od 19. veka nacionalizmi u međuvremenu fanatizovali i stigli do svoje krajnje tačke – fašizma i Drugog svetskog rata. Ali u nerazvijenim i perifernim društvima u kojima kritička svet nije prevladala, intelektualci se većinski nisu oslobodili te svoje pragmatične uloge – nacionalne homogenizacije i diseminacije nacionalističke ideologije. Tako je bilo i nakon 1945. u Srbiji – već u drugoj polovini 60-ih, među srpskim intelektualcima većina su nacionalisti“, govorio je istoričar Bešlin. U nastavku on govori o čekanju na Titovu smrt, na ratove za razbijanje Jugoslavije i poništavanje avnojevske državnih granica između republika. “Nacionalistički velikodržavni projekat, zločini, planirani i sistematski provedena ratna politika, pre svega u Bosni, delo su dobro osmišljenog plana srpske intelektualne elite“, kaže Bešlin zaključivši da današnje vreme “traži i novu ulogu Salona”.

Aleksandra Đurić Bosnić je, između ostalog, navela da od 2012. godine u Vojvodini napreduje proces blokiranja interkulturalne komunikacije “istovremeno sa eskalacijom kulture stigmatizovanja, ideološkog nasilja i cenzure u medijima”: “U protekle četiri godine, u pojedinim gradovima Vojvodine događali su se uznemirujući slučajevi ne samo nacionalnih konflikata i nacionalističkih izgređa, već i eksplicitni slučajevi rigidnih političko-ideoloških uzurpacija, zloupotreba kulture i kulturnih institucija manifestovanih kroz formu cenzure i progona neistomišljenika.”

Rešenje bi, smatra Đurić Bosnić, moglo

biti u projektima nezavisnih medijskih produkcija, u paralelnim projektima u obrazovnom sistemu, akademskim projektima, u paralelnom kulturološkom angažmanu koji podrazumeva sinergiju organizacija civilnog društva, nezavisnih medija i predstavnika akademske zajednice i intelektualne elite.

Pavle Sekeruš je govorio o novoj kulturni interkulturalnog dijaloga: “Da li su kulturni proizvodi kao i bilo koji drugi, što znači da ih treba prepustiti zakonima tržišta, ili njihova specifična uloga u društvima u kojima su nastali opravdava njihov poseban tretman?”, zapitao se on na početku. Zatim je govorio o frankofoniji danas, pominjao Opšti sporazum o taksumi i trgovini (GATT) čiji je cilj, još od 1948, liberalizacija svetske privrede iz čega su bili izuzeti kulturni proizvodi – film, muzika, knjiga...

“Devedesetih godina prošlog veka, na intervenciju Francuske, obezbeđen je poseban tretman za proizvode kulture. Uvedene su procedure poznate pod imenom *exception culturelle* ili *izuzeće kulture*. One se, najjednostavnije govoreći, svode na to da se državama omogućiti da organizuju protekcionističke mere koje će obezbediti promociju njihove sopstvene kulture i zaštitu od poplave kulturnih proizvoda koji stižu iz SAD”, rekao je Sekeruš. To u praksi znači da francuski mediji minimum 60 odsto svog programa moraju da posvete evropskoj kulturnoj produkciji, a od toga 40 odsto onoj francuskih govornih područja.

Veliki medijski konglomerati i kulturne industrije, koncentrisani pre svega u SAD i Evropi, u ovakvoj razmeni imaju dosad neviđenu moć da nude i nameću kulturne i civilizacijske obrasce na globalnom nivou kao univerzalne civilizacijske

obrasce. Reakcije usled ovakve jednosmerne razmene ponekad postaju dramatične, izazivajući revolucije kakva je iranska, ili propast društava izloženih tzv. “arapskom proleću”, navodi Sekeruš, i u nastavku se pita da li su u uslovima dramatične tehničko-tehnološke i finansijske nejednakosti mogući reciprocitet i dijalog na kulturnom nivou.

Citirao je i Marija Vargasa Ljosu, jednog od značajnijih kritičara *kulturnog izuzeća*: “Najvažnija stvar koju sam naučio jeste da kulture nemaju potrebu da ih štite birokrate i policija, izolovane carinskim barijerama da bi živjele i bile snažne. Treba da žive slobodno, neprestano izložene poređenju sa drugim kulturama koje ih obogaćuju i obnavljaju, pomažući im da se razvijaju i prilagođavaju neprestanim promenama života...”

Profesor Sekeruš je završio podsećanjem na poziv Lorensa Samersa, bivšeg rektora Univerziteta Harvard, američkim univerzitetima u jednom članku iz 2012. godine da razmišljaju o novim univerzitetskim programima koji bi studente trebalo bolje da pripreme za 21. vek. Predlog je da se dramatično smanji deo studija posvećen stranim jezicima i kulturama. “Svet se, po Samersu, pomera u pravcu totalne dominacije engleskog jezika, te je znanje (ostalih) stranih jezika sve manje potrebno. Ovaj arogantni stav kao da zaboravlja kako je svet već prošao različite faze kulturne i jezičke dominacije i da je svaki put vodeća jezička i kulturna sila imala utisak da je to stanje večno – tako smo videli smene dominacije latinskog, španskog, francuskog i engleskog Velike Britanije kojeg je zamenio engleski SAD. Da li smo sigurni da to sutra neće biti mandarinski?”, zaključio je Sekeruš.

Priredio: MIRKO RUDIĆ

Oštar zaokret ka

U subotu u Beogradu počinje 50. Bitez sa 12 predstava iz devet zemalja u Glavnom programu. Njegova tematsko-problemska linija definisana je sloganom "Na leđima mahnitog bika" s namerom da ukaže na probleme u Evropi i da pozove na preispitivanje njihovih uzroka.

Ovogodišnji Bitez biće prvi Bitez koji kreira pozorišni kritičar i teatrolog dr Ivan Medenica, profesor Fakulteta dramskih umetnosti, donedavni umetnički direktor Sterijinog pozorja, pomoćnik generalnog sekretara Međunarodnog udruženja pozorišnih kritičara.

"VREME": Otkad je objavljeno da ste imenovani za umetničkog direktora Bitefa, a naročito kada ste najavili da ćete pokušati da Bitez vratite izvornom, međunarodnom karakteru, javila se pozitivnija zainteresovanost javnosti za ovaj festival u odnosu na poslednjih nekoliko godina. Da li se slažete?

IVAN MEDENICA: Da, to sam osetio i logično je da mi ta podrška znači, ali me i obavezuje. Nisam najavio povratak Bitefa najširem međunarodnom kontekstu samo zbog toga što je naša javnost poslednjih godina iskazivala rezerve prema delimičnoj regionalizaciji Bitefa, već zato što i sam duboko verujem da Bitez uvek mora da bude otvoren prema svim svetskim pozorišnim kulturama, da prevaziđe ne samo regionalni nego i evropski, odnosno zapadni kontekst. To je jedna od najvitalnijih i najznačajnijih tekovina Bitefa, nju on baštini još iz doba Pokreta nesvrstanih, a ona posebno postaje važna u ovo doba evropskog izolacionizma, podizanja novih ograda, ksenofobije... To, međutim, nikako ne znači da ja nisam pristalica regionalnog povezivanja i razmene u oblasti pozorišta. Među prvim sam je ja sprovodio i promovisao kao umetnički direktor Sterijinog pozorja. Ali, ono što je primereno Pozorju, nije i Bitefu – Bitez je uvek bio svetski, a ne regionalni, odnosno eksjugoslovenski festival. Želim, međutim, da istaknem da je Bitefov tim, a pre svega moja koleginica Anja

Suša, imao vrlo relevantne razloge što je poslednjih godina razvijao taj regionalni segment programa: to je učinjeno zato da bi Bitez bio platforma, berza za selektore stranih festivala gde mogu da vide neke od umetnički najradikalnijih i najznačajnijih predstava iz bivše Jugoslavije. I taj naum je iznedrio, a što se manje zna, vrlo pozitivne rezultate: mnoge predstave iz regiona su posle Bitefa lansirane na svetske festivale. Ipak, to je prevashodno interes naših pozorišta i stranih selektora, ali ne i beogradske publike, stručne javnosti i kritike. Zbog toga smo Anja i ja zajednički odlučili da godinu jubileja iskoristimo da napravimo oštar zaokret ka svetskom pozorištu: kao što znate, ove godine prikazaćemo predstave umetnika iz Kine, Singapura, Indonezije, Libana, Obale Slonovače. To ne znači da ćemo narednih godina zapostaviti regionalni teatar, ali na njemu neće biti naglasak.

Idejom da ovogodišnji program Bitefa promovirate prvo u Rijeci i Berlinu pa tek onda u Beogradu, učvrstili ste poziciju Bitefa u Evropi, ali ste ga, zbog medijskih izveštaja o tom vašem potezu, istovremeno najavili i u Beogradu. Da li je to praksa i drugih pozorišnih festivala?

Ne znam da li je praksa i drugih festivala, ali ako nije – neka uče od najboljih (smeh). Kao što ste rekli, te konferencije za novinare su bile veliki uspeh i u sredinama u kojima su održane, ali i ovde. Svi vodeći hrvatski mediji su izvestili o najavi Bitefa u Rijeci, a ja sam bio iskreno dirnut ko je sve učestvovao ili prisustvovao na konferenciji u Berlinu, u pozorištu Šaubine. Pored mene, govorili su umetnički direktor pozorišta, slavni reditelj Tomas Ostermajer, i jedna od direktorki Gete instituta, koja je izjavila da je Bitez "biblija" savremenog nemačkog pozorišta. Njena izjava je rezultat činjenice da je Bitefov tim pripremio izuzetnu prezentaciju svih nemačkih predstava, oko 70 njih, koje su igrane za ovih pedeset godina na Bitefu i koja je bila emitovana tokom cele naše konferencije. Nemačko pozorište je najzastupljenija svetska pozorišna kultura u

"Rešili smo da na libansku predstavu, i zbog teme i zbog nepostojanja jezičke barijere, dovedemo migrante iz Sirije koji se trenutno nalaze u Krnjači – da budu publika kao i svi mi ostali"

Fotografije: Marko Rupena

istoriji Bitefa. Dakle, razlog uspeha te konferencije jeste što ona nije bila samo najava jubilarnog Bitefa, na kome je pozorište nemačkog govornog područja opet najzastupljenije (dve nemačke i jedna austrijska predstava), i to na konceptijski vrlo izoštren način (postkolonijalni diskurs, odnos prema vanevropskim društvima i kulturama, pre svega afričkim), već i zbog toga što je ona bila svojevrsni "omaž" savremenom nemačkom pozorištu i plesu. Sličan je slučaj i s konferencijom u Rijeci:

svetskom pozorištu

ona nije bila samo okvir u kome sam lično uputio poziv Nacionalnom kazalištu Ivana Pl. Zajca da učestvuje na 50. Bitefu sa predstavom *Nad grobom glupe Europe*, a u režiji Sebastijana Horvata, već i povod da pružim podršku, moju ličnu, ali i čitavog Bitefa, Oliveru Frliću za njegov smeo i promišljen način umetničkog rukovođenja nacionalnom pozorišnom kućom, u trenutku kad je zbog toga doživljavao gotovo linč u nekim hrvatskim krugovima. Podršku su mu, ne ovakvim

performativnim nastupima već pismima, pružili i festival MESS iz Sarajeva i Slovensko mladinsko gledališče iz Ljubljane. S ovom praksom nameravamo da nastavimo i sledeće godine i to po sličnom modelu: jedna konferencija u regionu i jedna u "velikom" inostranstvu.

Zar nije postojao rizik da vaša podrška Frliću, kao nekog ko dolazi iz Srbije, ostvari kontraefekat?

Postojao je, ali smo zajednički odlučili da se na to ne obaziremo. Svi umetnici i

intelektualci u regionu bivše Jugoslavije koji nisu ozračeni ovim novim udarom šovinizma, ksenofobije, desničarenja – ako je uopšte reč o novom udaru – treba međusobno da sarađuju, grade zajedničke civilizacijske vrednosti koje nisu nužno jugonostalgija ili "neokomunizam", već, prevashodno, elementarne moralne i kulturne kodove, komunikacijske modele, a kojim se povezuju sredine koje mnogo toga zajedničkog imaju, ne samo u oblasti pozorišta i umetnosti generalno.

Naslovi Bitefovih glavnih programa zavise od aktuelnih društveno-političkih okolnosti, pa se tako ovogodišnji naslov "Na leđima mahnitog bika" odnosi na migrantsku krizu. Zašto je potrebno spajanje Bitefa i aktuelne situacije?

Nije potrebno, nego je vrlo poželjno. To je zato što misija Bitefa nije samo da promoviše "nove pozorišne tendencije" – kako god da ih definišemo u današnje vreme, u doba kada je pojam *novuma* kao lozinka modernizma već teorijski dosta diskutabilan – već i da se bori za određene društvene vrednosti. Dobro je poznato koliko je Bitef u svojoj istoriji doprineo prihvata-

nju svih oblika različitosti, ako ne u celom našem društvu, onda sigurno u Beogradu: etničkih, kulturnih, seksualnih. Dakle, to problemsko, društveno-političko izoštavanje – naravno, ne na naš lokalni, politički način – jeste jedna od glavnih tradicija Bitefa. On je bio i uvek će biti suštinski političan. Tema migrantske krize nametnula se sama sobom. I zbog toga što se njome bavi svetsko pozorište, ali i zato što je ona veoma bitna za naše društvo: poslednjih dana možda i više nego onda kada smo je Anja i ja izabrali za našu temu, jer vidimo da se u vazduhu osećaju neki novi, po migrante nepovoljni vetrovi, a to je nešto s čim se mi ne slažemo. Pošto u programu imamo i jednu dirljivu libansku dokumentarnu predstavu, ispovest čoveka teško ranjenog u građanskom ratu u Libanu, rešili smo da na nju, i zbog teme i zbog nepostojanja jezičke barijere, doveđemo migrante iz Sirije koji se trenutno nalaze u Krnjači – da budu publika kao i svi mi ostali. Socijalni radnici na terenu u

Krnjači skreću pažnju da zbog dužine boravka u Srbiji, migranti sve više, što je logično, pokazuju kulturne potrebe. Mi smo momentalno tome rešili da izađemo u susret, a Bitef teatar namerava da tu misiju nastavi i posle festivala, tokom cele sezone. Ovakvo problemsko pozicioniranje Bitefa uslovljeno je, što sam često govorio, ne samo konkretnom migrantskom krizom, već i činjenicom da je naša zemlja, kao i u doba nastanka Bitefa, opet granica između ideološki razdvojenih svetova: nekad totalitarnog Istoka i demokratskog Zapada, danas između bogatog i osionog Severa i siromašnog i nemoćnog Juga. Ja sam idealista i uveren sam da ova frustrirajuća

pozicija može da se preokrene u našu korist, te da Beograd i Bitef u budućnosti mogu opet da postanu mesto susreta i razmene kultura koje su nasilno, ekonomski i politički razdvojene. U ovom kontekstu mi je važno još da istaknem da nijedna predstava u selekciji ne tematizuje migrantsku krizu na površan način, već kritički, pametno, vrlo često i jako duhovit, tra-

žeći suštinske razloge, pa i našu, zapadnu odgovornost, za raspad društava iz kojih migranti dolaze.

Ovogodišnji Bitef otvara kineska predstava. Zašto?

Zato što je ona ubedljivo najprimerenija za svečano otvaranje, jer je vizuelno veoma atraktivna, izuzetno modernog (bitefovskog) izraza, relativno kratka, Bitef se veoma često otvarao plesnim predstavama, a i najveći je festivalski hit od svih na ovogodišnjem programu: igrala se u prestižnim pozorištima i na festivalima u Parizu, Londonu i Berlinu, a neka od njih su im i koproducenti.

Pomenuta riječka predstava, zatim predstave Rodoljupci Narodnog pozorišta iz Beograda i Urnebesna tama bečkog Burgsteatra, primeri su odnosa nacionalnih kuća prema dramskom nasleđu na savremen način. Molim vas komentarišite.

Da, to je jedna od mikrocelina u ovogodišnjem glavnom programu. Hteli smo da

pokažemo da misija savremeno umetnički vođenog nacionalnog pozorišta nije da muzejski, sklerotično tretira nacionalnu baštinu. Naprotiv, upravo zato što su na državnom budžetu ona ne smeju da se priklone trivijalnosti i komercijalnosti, već moraju da zastupaju opšte društvene interese, a i ti interesi su, sasvim suprotno onome kako se oni obično shvataju u palanačkim sredinama, da se otvaraju bolna pitanja, da se pruža doprinos umetničkoj i društvenoj emancipaciji. Predstave *Rodoljupci* i *Nad grobom glupe Europe* su politički verovatno najprovokativnije predstave nastale u Srbiji, odnosno u Hrvatskoj u poslednjem periodu, jer se i jedna i druga beskompromisno suočavaju s nekim nazadnim, a vrlo raširenim pojavama u svojim sredinama, šovinizmom, ksenofobijom, otimačinom, hipokrizijom... Paradoksalno, u savremenom pozorištu nije misija samo nezavisne scene da sprovodi umetničke i društvene proboje, već je to zadatak i nacionalnih kuća: koliko god različita, i nacionalna pozorišta i nezavisna scena bi trebalo da se nalaze na istoj strani u borbi protiv opšteg neoliberalnog, komercijalnog trenda u kulturi.

Predstava Sloboda je najskuplja kapitalistička reč je ovogodišnja Bitefova produkcija. Zašto ste se odlučili baš za taj projekat?

A kako da se festival kao što je Bitef ne odluči za ovakav projekat, zasnovan na turističko-istraživačkom putovanju dve naše dramaturškinje, Maje Pelević i Olge Dimitrijević, u Pjongjang (!), na osnovu čega one sad grade kolažni dramaturški materijal i još ga, iako nisu glumice niti performerke, same izvođe! Pored tog elementa višestruke provokacije, dodatni i, zapravo, ključni razlog jeste bitna, višeslojna tema ove predstave u kombinaciji s nepretencioznim i veoma duhovitim pristupom u njegovoj umetničkoj obradi. A, tema jeste suočavanje i upoređivanje dva tipa propagande i medijske manipulacije. S jedne strane je kult vođe i, uopšte, medijska propaganda u totalitarnom društvu, a s druge tipično zapadnjačka, hladnoratovska propaganda, projekcija slike "neprijatelja" koja je, veoma često, do apsurdna slepa za očiglednu realnost, u ovom slučaju Severne Koreje. Takođe, produkcijom ove predstave, selekcijom odlične plesne predstave *Samo moje* autorskog tandema

Knjige i Bitef

Jubilarni Bitef je bio povod izdavačkoj kući Clio da tokom festivala promoviše projekat "Pet za pedeset", sa najnovijim izdanjima tematski vezanim za teatar. Nebojša Bradić, urednik Cliove edicije Ars scena, ovako opisuje tih pet naslova:

Dragan Klaić, kao pozorišni profesionalac i univerzitetski profesor, saputnik Bitefa i mnogih evropskih kulturnih inicijativa, u knjizi *Početi iznova – Promena teatarskog sistema*, piše o uzletu komercijalnog pozorišta i posledicama krize koje utiču na institucionalno pozorište. Da li i kako se pozorišne institucije i trupe, festivali i infrastruktura koja ih podržava mogu održati u konkurenciji sa komercijalnom zabavom, pitanje je na koje predlaže mogući odgovor.

U knjizi *Balet i moderni ples* Suzan Au opisuje igrače i predstave koje su obeležile umetnost igre od igara Luja Šesnaestog do koreografije Pine Bauš, od dvorskih plesova do krumpinga i parkura, među kojima neke pamti i Bitef. Patris Pavis u

Rečniku performansa i savremenog pozorišta govori o preokretu u pozorišnoj umetnosti kraja XX veka i početak novog milenijuma i o posledicama tog preokreta na pozorišnu produkciju i estetiku. Zatim, temeljnim istraživanjem Žan-Pjera Sarazaka u

Poetici moderne drame uspostavljena je nesporna veza između prvih primera pozorišne moderne, Ibzenovih, Strindbergovih i Čehovljevihi komada, i onih najrecentnijih, bilo da je reč o delima Franca Ksavijera Kreca, Edvarda Bonda, Hajnera Milera, Tomasa Bernharda, Sare Kejn ili B. M. Koltesa – autora po čijim su tekstovima viđene neke od najboljih predstava Bitefa. Ivan Medenica, umetnički direktor festivala Bitef, stvorio je kreativnu studiju *Tragedija inicijacije* o junacima svetske drame i pozorišta – našim savremenim. Eseji o Šekspirovim, Kalderonovim, Rasinovim i junacima Alfreda de Misea u svetlu novih čitanja, smatra Nebojša Bradić, provokativno su štivo za ljude pozorišta i literature.

Ana Dubljević – Igor Koruga u glavni program, te podrškom Bitef polifoniji i festivalu novog cirkusa kao pratećim festivalskim programima, Bitef pruža i nedvosmisleni podršku srpskoj nezavisnoj sceni. To mu je oduvek bila misija, a pogotovu sad kada je ta scena doživela snažan institucionalni udar. Drago mi je da to svi vide, osim, nažalost, "Vremena", koje u tekstu iz prošlog broja *Kome treba jubilej Bitefa* ne prepoznaje nikakvu vezu između 50. Bitefa i podrške koju, baš u tom svom jubilaranom izdanju, ovaj festival pruža nezavisnoj sceni.

Vaš i Bitefov veliki uspeh je i kongres Međunarodne asocijacije pozorišnih kritičara, čiji će učesnici, između ostalog, videti i nekoliko predstava domaće pozorišne scene u okviru programa Show case. Njegov značaj je veliki, zato što će oko sto kritičara iz celog sveta videti naše predstave. Koje su to predstave? Da li je to vaša lista naj-predstava ove sezone?

Oni će moći da vide tri domaće predstave u glavnoj selekciji i pet u *Show caseu* beogradskih pozorišta. Nikada u istoriji beogradsko pozorište nije imalo priliku da dobije tako veliku međunarodnu vidljivost, jer mi ovde govorimo o broju od oko sto kritičara iz celog sveta. Ako kritike budu pozitivne, što se nadamo da će biti slučaj, onda one mogu da doprinesu njihovom ili međunarodnom plasmanu

njihovih stvaralaca, a u smislu pozivanja na međunarodne festivale ili dobijanja međunarodnih angažmana. U svakom slučaju, imajući u vidu da ćemo mi sakupiti i prevesti sve te kritike, one će moći da budu jedan od repa, i to veoma objektivno, i domaćim "strukturama", kao što se nekada govorilo, pri evaluaciji rada ovih pozorišta, njihovom budućem finansiranju, itd. Izbor predstava za *Show case* je kolektivni rad, konsultovali smo i predstavnike nekih pozorišnih mreža kao što je ASSITEJ, a prevashodno se rukovodili kriterijumom da imamo različite forme: i dramsko pozorište, i savremeni ples i pozorište za decu i mlade. Ne, to nije moja lista naj-predstava sezone, mada, naravno, mislim da nijedna nije zalutala.

Predstave će se igrati u dva termina: u ranijem terminu je grupa predstava koje pripadaju velikoj festivalskoj produkciji, a u kasnijem terminu su kamernije, eksperimentalne. Predstave su ravnopravne, a razlog ovoj podeli je da se publici olakša izbor, s namerom da se Bitef približi široj publici.

Napravili smo podelu na ta dva termina iz jednog zdravog i korisnog kompromisa: da bismo i "velike" i "male" predstave, i festivalsko-repertoarske hitove i eksperimente sa nezavisne scene imali u istoj, takmičarskoj kategoriji, jer mi mislimo i da im jeste, i umetnički i društveno, mesto u istoj kategoriji, a da bismo opet publici

pružili jasan orijentir šta da očekuje. Tako izbegavamo besmislene komentare koji se mogu čuti kada u udarnom terminu imate malu i/ili predstavu malog producenta (ili s nezavisne scene) tipa: "ovo je pre za Belef". Ovo je jedina sredina koju ja poznajem u kojoj se predstave dele po gabaritu, a ne umetničkom značaju.

Ove godine Bitef je dobio od države nešto više novca nego prošle, zato što je jubilaran. Čemu se nadati iduće godine, kad prođe veliki rođendan?

Otkud vi znate da nije dobio i zbog kvaliteta svog programa? "Vreme" se nije bavilo istraživačkim novinarstvom kada je u prošlom broju objavilo maločas pomenuti tekst pod dvosmislenim, ironičnim nazivom *Kome treba jubilej Bitefa*. Verujem da "Vremenu" ne treba, kao što mu godinama ne treba ni pozorište generalno, ali Bitefu i Beogradu treba. Proboj koji želimo da napravimo 50. Bitefom, i na kome krvavo mesecima radi grupa mladih entuzijasta, jeste jedan od glavnih zaloga za njegovu budućnost. Nadam se da će sredstva koja smo ove godine dobili od Grada i Ministarstva kulture, koja jesu veća nego prošle godine, ali nisu velika, ostati na tom nivou i sledeće, a ono što nas posebno raduje jeste da već sada, samo na osnovu ovogodišnjeg programa, pre nego što je festival i počeo, imamo veliku zainteresovanost sponzora za Bitef 2017.

SONJA ČIRIĆ

Slike važnog vremena

Bitef, Beogradski internacionalni teatarski festival novih tendencija, osnovan je 26. decembra 1967. godine Rešenjem Skupštine grada Beograda kao stalna manifestacija, od posebnog značaja za Grad Beograd. Osnivači, umetnički direktori i selektori Bitefa bili su Mira Trailović i Jovan Ćirilov. U toj deceniji, mnogi događaji ostavili su trag za budućnost: podeljen je Berlin, ubijeni su Kenedi i Martin Luter King, rodila su se deca cveća, Armstrong je hodao po Meseću, u Kini je izbila kulturna revolucija, svetom se širio bunt protiv rata u Vijetnamu,

U vreme Hladnog rata, na desetogodišnjicu Bitefa – Teatra nacija, u Beograd su došli svi da vide Teatar na Taganjki, to famozno pozorište koje širi granice slobode sa druge strane gvozdene zavesе, da vide Jurija Ljubimova, tu rediteljsku smelost o kojoj su slušali. Sećam se, bili su Margaret Krojden, Arabal, celokupna tadašnja zapadna kritika, pisci Tom Stoppard i Arnold Wesker... Svi su došli u Beograd na Bitef, koji je tada bio jedinstveno mesto gde se mogao sresti Istok i Zapad zato što je takav tada bio Beograd, zato što je politika koju je Jugoslavija tada vo-

njevogov žirija. Moj prvi susret sa Bitefom je tada već bio odigran, jedne od prvih večeri njegovog života: stajala sam na pjaceti ispred Ateljea 212, a iz pozorišta su izletali ljudi vičući "oni nas pljuju". To je bio Living teatar i njihova *Antigona*, skandal za tadašnji Beograd. Provokacija.

Kad sam pozvana u žiri, bila sam u redakciji "Susreta", na trećoj godini dramaturgije. Moji profesori Slobodan Selenić, Vladimir Stamenković i Jovan Vava Hristić su, kad ih je Mira Trailović pitala za nekog mladog dramaturga koji bi

LEPE USPOMENE: Gužva zbog Bitefa; Okrugli sto, Hajner Miler u sredini; Džulijan Bek, Jovan Ćirilov, Mira Trailović i Džudit Malina, Living Theater; Borka Pavićević

Bitlsi su krenuli u osvajanje sveta, održana je Konferencija nesvrstanih, u Atelje 212 je stigla *Kosa*, a Beograd je, zbog Bitefa, postao deo svetskog pozorišta.

Borka Pavićević, direktorka Centra za kulturnu dekontaminaciju, dramaturškinja i aktivistkinja, deo je prvih decenija Bitefa. Ovo su slike tog, kako kaže, važnog vremena.

BITEF U ISTORIJI

Nemoguće je govoriti o Bitefu izvan konteksta u kome je nastao, on je bio izuzetna pojava ali i deo tadašnjih političkih i društvenih okolnosti. Koincidencija početka Bitefa sa promenama koje je u svetu donela '68 godina, sa vremenom kad je Beograd bio zapadna zemlja, sa epohom ogromne društvene promene na svakoj razini života – sećam se diskoteke Lazara Šećerovića u podrumu kuće Šećerovića pored Ateljea i glumaca Living teatra u njoj – hoću da kažem da je svojim osnivanjem Bitef bio izazov, odgovor na promene koje su se tada dešavale u svetu, i da je kao takav bio deo svetske kulturne i političke scene.

dila bila otvorena – bila je treća mogućnost, socijalističko uređenje koje je bilo posebno. I to se ne može isključiti kad se govori o Bitefu.

Danas jedan od osnovnih međunarodnih problema jeste interpretacija Jugoslavije kao zemlje istočnog bloka. To je jedna od temeljnih instruisanih zabluda, da bi na temelju toga došlo do razaranja Jugoslavije. Kad su trupe Varšavskog pakta ušle u Čehoslovačku 21. avgusta 1968. godine, na Bitefu je učestvovala predstava *Malograđani*, u režiji Tovstonogova, Velikog dramskog teatra "Gorki" iz Lenjingrada. Grupa Beograđana je napravila letak, još uvek ga imam, na kome je pisalo "*Malograđani* na Bitefu u Beogradu, ovim vas obaveštavamo da su trupe Varšavskog pakta ušle u Čehoslovačku. Vratite se kući". Bio je to jedan od ključnih protesta u kulturi, protest Beograda zbog ulaska tenkova u Prag.

SUSRET

Godinu dana nakon toga, uoči trećeg Bitefa, pozvana sam da budem član

mogao da učestvuje u ocenjivanju predstava, predložili su mene. Eto, tako se to tada radilo. Iduće godine, na četvrtoj godini studija, ja sam već bila dramaturg Ateljea 212. Ponoviću: preporučili su me profesori, a ne partija.

U žiriju su tada bili Stojan Ćelić, Muharem Pervić, Jovan Hristić, Borislav Mihajlović Mihiz... Sećam se rasprave, da li je bolji *Ferari* Euđenija Barbe ili *Orlando Furiozo* Luke Ronkonija. Mihiz je bio za *Orlanda*, smatrao je da je to velika, narodna predstava. Po mnogim događajima na Bitefu, mogle su da se izvedu konsekvencije za buduća politička kretanja.

Rasprava u žiriju zbog *Sna letnje noći* Pitera Bruka takođe je jedna od veoma važnih, jer odluka da se nagradi Bruk nije bila jednoglasna (Dušan Makavejev i Bogdan Tirnanić). Veličanstvena predstava, ali pitanje je u kojoj meri je istraživačka. Posle nekoliko godina Piter Bruk je najbolje odgovorio na to pitanje kad je uradio nešto sasvim obrnuto: bila je to predstava *Pleme Ik* koju je radio sa Aboridžini-ma. Potpuni obrt, dostojan njega.

Nemoguće je govoriti o Bitefu izvan konteksta u kome je nastao, on je bio izuzetna pojava, ali i deo tadašnjih političkih i društvenih okolnosti – kaže Borka Pavićević, koja je deo prvih decenija Bitefa

OSLOBAĐANJE

To su bile godine promena, sveobuhvatnih. Jedna od tendencija je bila nova forma organizovanja u pozorištu. Tada se pojavila trupa kao teatarska organizacija, slobodna udruživanja, nove forme organizovanja u pozorištu – ono što danas nazivamo vaninstitucionalno pozorište. Pojavilo se i igranje predstava na do tada nepozorišnim mestima: Barutana, Sajam, studio na Košutnjaku. Tamo je igrana predstava Franca Ksavera Kreca *Seosko dvorište*, njegov magični realizam.

Seдамdesete donose ogroman prodor

velikih dijaloga. Vodio ih je prvo Jovan Ćirilov, pa smo ga, nezamenljivog, zamenili Dragan Klaić i ja. Jovan Ćirilov je insistirao na interdisciplinarnosti pa smo zato zvali stručnjake izvan pozorišnih zanimanja. Tako je u razgovoru o predstavi *Kiklop* Roberta Ćulija učestvovao arheolog Dragoslav Srejić. Ostaće mi nezaboravan razgovor povodom *Mise u A-molu* Ljubiše Ristića u kome je sam Danilo Kiš, govoreći o Ristićevoj dramaturgiji, rekao kako on putovanja kroz istoriju sublimira otvarajući i zatvarajući vrata jednoga furgona. Razgovori na Bitefu su bili ve-

smo ranije sreli i bila je to slična promena kao ona koju je napravio Piter Bruk kada je posle *Sna letnje noći* napravio *Pleme Ik*.

U tadašnjim Bitefovima katalogizima bilo je teorijskih tekstova, kritika, izjava, sve je to bilo od velike pomoći gledaocu. Jovan Ćirilov je svakog leta boravio u Beogradu da bi u tadašnjem BIGZ-u pazio na svaku grešku. Istovremeno, veoma je važno da je tadašnji dizajner bio docnije poznati izdavač i majstor dizajna arh Slobodan Mašić. I u ovom smislu štampani materijali Bitefa bili su poseban događaj. Ćirilov je veoma držao do biltena Festivala, znao je da je to premošćavanje između gledaoca i predstave. Za tu svrhu uvek smo radili intervjue sa stvaralocima čim dođu u Beograd tako da je publika uvek imala njihovu najnoviju reč. Bilo bi veoma dobro kad bi se našlo snage da se ovi bilteni objave. I još nešto: govorio mi je – daj sto kataloga Rusima. Kad sam 1978. godine otišla u Moskvu, videla sam zašto. Odeš na razgovor kod nekoga, a on izvadi katalog Bitefa i kaže – imam ga! Imati taj katalog tamo je bilo značajno, u smislu slobode.

Deo Bitefa su bile i televizijske "Hronike", vodio ih je Slobodan Selenić. Te "Hronike", Bilten i okrugli stolovi činili su da je Bitef tada bio javno mnjenje!

KULTURA I POLITIKA

Postojala je veza između spoljne politike Jugoslavije i Bitefa, ona je bila nesumnjiva, deklarativno ili nedeklarativno izrečena. Mira Trailović, u želji za naj-naj, bila je u stanju da pozove telefonom Dražu Markovića i da mu kaže da je u nekoj predstavi, onda kad ju je ona gledala i odlučila da je pozove na Bitef, bilo izuzetno malo ljudi, ali je u međuvremenu predstava narasla pa će ih doći mnogo više, i da se oni imaju smestiti. Sećam se saradnje sa Jatom koji je dovozio učesnike predstava na Bitef, ili sa hotelima. Svi koji su dolazili gledali su na Beograd kao na polis. Šaubine am Halešen Ufer je, kad nismo imali para za njih, došao besplatno u Beograd, a Roberto Ćuli je u znak najdragocenijih sećanja pomogao da se izvede Šnajderova predstava *Zmijin svlak* 1997.

Fotografije iz privatne arhive B. Pavićević

sa Daliborom Foretićem i Robertom Ćulijem; Milan Žmukić, Jovan Ćirilov, Beka Vučo i David Esrit

nemačkog teatra, te poljskog pozorišta, pa Pinu Bauš, i plesni teatar: Alvin Nikolaj i Mers Keningam. To su forme koje ne samo da su bile nove u Beogradu, nego su se prvi put pokazale – spuštanje plesa i baleta sa prstiju na stopala. Takođe, pojavila se dramska literatura potpuno nova, kao što je Bondova ili Krecova, a pre svega pojavio se Hajner Miler koji u svojim predstavama kritički predefinira današnju Evropu. O oslobađanju koje je Bitef uneo u život može da se priča do sutra, mislim na pomeranje granica slobode. Mira Trailović je govorila: u pozorištu postoji samo stvarni autoritet. Današnja dans scena, ovo što se vidi na "Festivalu igre" Aje Jung, je počela na Bitefu. Sećam se da je Muzej savremene umetnosti poslao Bitefu račun da plati oštećenje filaretni zato što je Džon Kejdž svirao po njima.

PERIOD RAZGOVORA

Prvih deset godina Bitefa, znače veliki period intenzivnih razgovora. Okrugli stolovi su bili mesta javnih debata i

ma posećeni, stotine ljudi odasvud, studenti, kolege, novinari, kritičari – bilo je to čvorište javnog života.

Kad sam prvi put na Bitefu slušala Jeržija Grotovskog (Postojani princ Teatra laboratorijum, Vroclav), to je trajalo četiri sata. I odlično se sećam Ivane Marković koja je sve to prevodila, bilo je to za divljenje. Grotovski nije dao da ga se prekida dok govori, pa je ona pamtila i po pola sata teksta. On je bio vrlo evanzivan teorijski, majstor obrazlaganja, bilo je to snažno prisustvo intelektualnog u pozorištu. Međutim, radili smo međunarodni kolokvijum, bio je to deseti Bitef. Mira Trailović i Jovan Ćirilov su smislili da naprave skup eksperimentalnog teatra. Kolokvijum se održavao na Fakultetu dramskih umetnosti, da bi izašao na ulicu, na Knez Mihailovu, nastupom stotina ljudi. Igralo se i na ulici i na balkonima. Dirigenti kolokvijuma su bili Grotovski i Euđenio Barba. Grotovski je ovog puta bio povučen čovek u crnom odelu, veoma tanak sa dugačkom kosom. Išao je uza zid. Bio je to potpuno drugi Grotovski od onog koga

godine. O tome bi se moglo mnogo govoriti, ali jedan od najdragocenijih i najinspirativnijih veza Bitefa i sveta jeste odlazak glumice Gordane Kosanović sa Robertom Čulijem u Teatar an der Rur. Godinu dana nakon toga, Gordana Kosanović je dobila najprestižniju nemačku nagradu za glumu, "Edit Klever". Igrala je Getea na nemačkom, a u predstavi *Elektra*, koja je odigrana u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, Gordana Kosanović je iz jednog mravinjaka naricala tako da je to bila predestinacija raspada zemlje u kojoj je Bitef nastao.

Uvek je bilo onih koji su na Bitef gledali kao na trošadžiju narodnih para. Sećam se naslova iz "Večernjih novosti" *Bob Vilson košta pola miliona!* Ispostavilo se da su mnogi ljudi koji su pljuvali Bitef postali veliki nacionalisti. Bitef nikad nije imao novca koliko mu je trebalo, ali se mislilo na produkciju – novac je bio drugo-razredna tema.

U vreme sankcija, Jovan Ćirilov i ja smo danima razgovarali da li treba protestovati zbog rata neodržavanjem Bitefa, uostalom to je jedno veliko pitanje beogradskih pozorišta. Jovan je insistirao da je politički u redu ne prekidati Bitef, insistirao je da se Bitef nastavi znajući da ono što se ovde jedanput prekine teško se nastavlja – pogledajte sudbinu muzeja u Beogradu. Smatrao je da je bitno da opstane institucija. Naše veliko pitanje je opstanak institucije. Dobro je da Bitef kao institucija nadživi svoje tvorce. To je razumeo i Roberto Čuli koji je došao u Beograd da se internacionalnost Bitefa ne dovede u pitanje, smatrajući da je to više i značajnije od politike. Ćirilov je bio skladatelj, on je imao konstruktivnost da je uvek bolje "da" nego "ne". Bitef je počivao na tome "da".

U to vreme nama na Bitefu nije bilo bitno odakle je predstava, mi nismo govorili "ovo je gost iz Londona". Bilo je drugo vreme. Odgajani smo u ravnopravnom odnosu sa svetom, Jugoslavija je bila ravnopravna zemlja i mi smo bili ravnopravni ljudi. Ljudi su se jednali po talentu, znajući, a ne po mestu boravka.

Velika tendencija Mire Trailović i Jovana Ćirilova je bila širina, izbegavanje evrocentričnosti. Ne zaboravimo da je u to vreme Jugoslavija bila promoter Nesvrstanih, što je bila bitna antikolonijalna politika. Zato je Bitef imao i japanski

No teatar, i iransku predstavu, i Kineze, i predstavu iz Ugande Roberta Serumaga. U to vreme Jovan Ćirilov je bio gost kod Serumage, a na vlasti je tada bio Idi Amin Dada. Ćirilov je dospeo na ugandsku televiziju gde je govorio o pozorištu. Govorio je pola sat, sat, ušao je u drugi sat, i shvatio da ga niko neće prekinuti jer je Dadin bio običaj da priča koliko hoće, mogao je da govori do zore. Gotovo svake godine su dolazile predstave koje nisu iz oksidentalne kulture. To je nekad izazivalo otpor, nerazumevanje. Danas se sećam iranske predstave Abasa Nalbadijana koja je jedna od najboljih predstava o cenzuri jer su glumci izlazeći na scenu govorili "magla dolazi na scenu" dok su odlazeći sa scene govorili "magla odlazi sa scene". I tako do u beskraj. Bilo je to vreme dolaska Homeinija.

SELEKTORI

Selektor mora biti suveren u svim komponentama i zato se ne može određivati selekcija komisijski. Takvih pokušaja bilo je na Bitefu, ali oni su uvek propadali zato što je to umetnički i operativno neizvodljivo. U tom periodu bila je partijska priča da su Mira Trailović i Jovan Ćirilov privatizovali Bitef, međutim to nije privatizacija, nego je u pitanju lični stav. Da bi se s tim prekinulo, uvedeni su selektori. A onda se ispostavilo da kad neko ode da gleda neku predstavu, taj nije u stanju da je takvu kakva je i dovede na Bitef. Pregovore do kraja, do realizacije, vodili su jedinstveno Mira i Jovan. Idejno i organizaciono. Tu vezu između željenog umetničkog i sprovedenog, bilo je važno učiti i naučiti. Kada su jednom Ćirilova pitali u Ateljeu 212 kako uspeva da u četiri dana vidi pet predstava, rekao je "pomoću saobraćaja".

PUBLIKA

Sećam se aplauza reditelju Aču Janašu za *Mara Saad* Petera Vajsa. Na kraju predstave glumci se kamenicama u podignutim rukama suprotstavljaju ulasku Rusa u Budimpeštu 1956. godine, a publika nije prestajala da aplaudira. Sećam se i aplauza Krejčinom *Ivanovu* u kome posle svake scene glumci prave kolut preko glave udarajući u onaj isti zid koji ih je okupirao '68. godine. Teatar kao protest imao je svoje vrhunice na Bitefu.

PAVICA

Bitef je imao najpoznatiju blagajnicu na svetu, zvala se Pavica Gertner, bila je ikona, kao i Zora portirka, koja je bila Viktorija u predstavi *Pismo za kraljicu Viktoriju* Roberta Vilsona. Pavica je znala svaku predstavu, i nije bilo predstave koju ona nije mogla da proda. Jednom, zove Pavica telefonom i kaže da promenimo naslov Štajnove predstave *Klasni razred* zato što ljudi misle da je to nekakav marksizam. Predstava se na kraju zvala *Neprijatelj razreda*, i prodana je.

Bilo je teško dobiti kartu za Bitef, sve je bilo rasprodato, ali uprkos tome Pavica je uspevala svakog da smesti. Sećam se kad je Ać Janoš dobio Bitefovu nagradu za *Mara Saad*, u zahvalnici je ispričao da mu se životni san ostvario, jer je on bio jedan među 40 mađarskih studenata koje je Jovan Ćirilov smestio da spavaju u gornjem foajeu u vrećama za spavanje kako bi gledali Bitef. Milan Žmukić, operativni direktor Bitefa, govorio je Ćem-Ćemi, glavnom na vratima, da nikog ne pušta, ali uprkos tome ipak bi svi ušli na Bitef. Preskakalo se preko balkona, ulazilo se na najneverovatnije načine, preko Teatra u podrumu. Mislim da su uvek svi oni koji su hteli da uđu, ušli u pozorište.

Čuveni Pera Struja je jedini imao pristup do Boba Vilsona u svakom času jer je s njim provodio noći postavljajući svetlo, i oni su se združili neprobojno za druge. Kada bi neko tražio Vilsona, samo je Pera znao gde je on. Da nije bilo Pavice, i Beke Vučo, Pere Struje, Ćem-Ćeme, Brane Ivkovića i Žike Vladulovića, čuvenog šefa scene Coke, ko bi opremio sve predstave po Beogradu u različitim prostorima, a često i simultano.

Bio je to zaista timski rad, niko nije odrađivao svoj posao već se skupa radilo na Bitefu kao celini. Mala grupa ljudi realizovala je čitav festival. Svako jutro u 9 sati bili smo na sastanku bez obzira kad se zaspalo, a Bitef je tada imao i po 20 predstava. Jovan je na zid prostorije u kojoj smo spremali Bilten okačio jedan od svojih čuvenih kartona sa svim predstavama i svim događajima, pa kada se rastajemo u ranu zoru, on bi precrtao taj dan. Eto, tako su prolazile jeseni.

Želim svaku sreću i svako dobro Ivanu Medenici i budućim Bitefima.

SONJA ĆIRIĆ

Šest beležaka o pristupu

NA PAUZI:
Goran Stefanovski,
Nebojša Glogovac i
Bojan Dimitrijević

Subotnja premijera Šekspirovog *Hamleta* u Jugoslovenskom dramskom pozorištu završila se iskrenim, dugim i ujednačenim aplauzom. Bila je to prva predstava nove pozorišne sezone u Beogradu. Njen reditelj je Aleksandar Popovski, a novi Hamlet je Nebojša Glogovac. Adaptaciju je napisao Goran Stefanovski, autori scenografije su NUMEN i Ivana Janke, kostimograf je Maria Marković, a kompozitor Kiril Džajkovski. Gertruda je Jasna Đuričić, Nikola Rakočević je Klaudije, Jovana Stojiljković – Ofelija, Goran Šušljik – Polonije, Vlasta Velisavljević – Duh Hamletovog oca, Bojan Dimitrijević – Grobar, Miloš Samolov – Rozenkranc i Boris Milivojević je Gildenstern. Ljubaznošću Gorana Stefanovskog, "Vreme" objavljuje deo njegove dramaturške eksplikacije za ovu predstavu.

ŠTA (STRUKTURA)

Hamlet izlazi iz groba, otvara oči, kao da se budi posle spavanja, istresa prašinu sa sebe kao neko ko se vraća iz mrtvih, osuđen da prođe kroz isti krug. Ničansko stalno vraćanje istog.

On je sa jedne strane prozreo stvarnost i temeljno je zgađen njom, kao da kaže: zar opet treba ići kroz sve ovo. On je na rubu uma, u "mračnoj noći duše". Juče je jednom već prošao kroz dramu, a danas to mora da radi iznova, da se jedva probija kroz nju u sopstvenom znoju i krvi.

Sa druge strane, on kao da je veselo odlučio: e pa ako sam već osuđen na ovakvu "slobodu", onda ću se bar pobrinuti da nađem nove zabavne varijante, neispitane mogućnosti ove stara igre. Ciničan je sa svima oko sebe, traži razbibrigu, danas jogu, sutra borilačke veštine, kao da pokušava samoobmanu, iako je prepametan da bi uspeo u njoj.

Hamlet je stranac samom sebi, otuđen od radnje, statista u svom komadu. On pokušava da sastavi kockice, kao što se

slaže slagalica, kao da traži nove neispitane nivoe u staroj video-igri, koju je već više puta "okrenuo".

Predstava pokazuje aspekte Hamletove podsvesti. Priče iz njegove "smetene lobanje".

Hamlet lebdi nad svojim životom, posmatra ga iz ptičje perspektive, analizira svoje postupke, raščlanjuje zaplet, ispituje strukturu radnje.

Kad kaže "Reči, reči, reči", on čita Šekspirovog *Hamleta*. Kao da piše dramaturški dnevnik.

Na kraju predstave on opet odlazi da spava u svom grobu. "Biti ili ne biti." Do zore i novog buđenja. Pod pretpostavkom da će uopšte uspeti da zaspi. *Live, die, repeat.* Živi, umri, ponovi.

Ratna groznica, paranoja, kralj je u stalnom štabskom zasedanju. Marširaju vojske, svi su na gotovs, drže se mrtve straže. Logorske vatre, šinjeli. Strani agresori. Policajci u pancirnim uniformama, civilne službe za obezbeđenje. Ludilo princa Hamleta nije samo privatno pitanje, radi se o ludilu cele države.

Duh nosi vojnički mundir, ali ispod ima krvave pidžame. Stari kralj je ubijen za vreme popodnevno odmora.

GDE (MESTO)

U sredini drame je GROB. On se nalazi u spavaćoj sobi, usred sale za primanje u Elsinoru.

Govoreći metaforično, Hamlet je u fundusu, u ropotarnici istorije, u mauzoleumu, u muzeju bivših rešenja, u arhivu modela i mrtvih tajni. Sa ekrana viču voštane figure: Džon Gilgud, Lorens Olivije, Ričard Barton, Inokentij Smoktunovski i Raša Plavčić: igray kao ja! Tu vise maske i kostimi, kao da kažu, probaj mene, ko bi hteo da budeš danas? Kao samoposluga gotovih komercijalnih modela za identitet. Bedževi, poster.

Kralj i Kraljica, Rozenkranc i Gildenstern su pomodari, sa naočarima za sunce i teniskim reketima pod mišicama. Hamlet mučninom i humorom gleda na ovaj vašar taštine, manekene koji poziraju, govore u ogledalo, imitiraju život. Naravno, on to isto uveliko radi i sam.

KADA (VREME)

Vreme radnje je istovremeno večno stalno vraćanje istog i onaj deo sekunde limba između života i smrti.

Drama nije zatvorena naracija, nego *emerging narrative*, fabula koja se stalno obnavlja. Ona se tretira kao video-igra i nudi mogućnosti montaže, ponavljanja, stop kadrova, sinhroniciteta, vraćanja nazad.

Sve otvorene scene su noćne, nema niti jedna dnevna scena u predstavi.

KO (LIK)

Grobar i Horacije su isti lik. Horacije-Grobar je stari mentor i najbolji prijatelj Hamleta. Kao Tiresije. Kao Zganarel i Sančo Pansa.

Gertruda je udata za mlađeg brata bivšeg kralja. Hamletov Stric ima otprilike njegove godine.

Laert je izbačen iz komada. Ovo proizvodi bitne dramaturške posledice time što ukida dupli zaplet i stavlja kompletni, opsesivni akcenat na lik Hamleta. Polonije sam sebi govori savete koje u komadu

kazuje sinu Laertu, Ofelija sama sebi govori savete koje u komadu dobija od brata Laerta, Hamlet je taj koji svedoči ludilo Ofelije, a ne Laert, Kraljica govori Hamletu o smrti Ofelije, a ne Laertu. Ovim štrihom drama se oslobađa mehaničnosti finalnog duela između Hamleta i Laerta. To uvodi prostor za drugačija čitanja.

Duh kralja igra Glumac Kralj. Tekst koji govori Glumac u komadu je isti tekst koji govori Duh. Hamlet je zapisao tekst svoga oca i moli Kralja Glumca da ga odigra pred Klaudijem. Hamlet sam igra ubicu u pantomimi.

ZAŠTO (MOTIVACIJA)

Hamlet ima bipolarnu, cikličnu promenu raspoloženja. Epizode manične brzine zamenjuju epizode katatoničnog stupora.

Epizode koje su smrtno ozbiljne zamenjuju epizode koje su humorne i farsične. (Ovo je na tragu rediteljskog rukopisa Aleksandra Popovskog u predstavama *Odisej* i *Figurae Veneris Historiae* Gorana Stefanovskog.)

U svojoj egzistencijalnoj blokiranosti i neodlučnosti Hamlet je sličan likovima Beketa koji ne znaju šta da rade sa sobom, pa izmišljaju bizarne aktivnosti, da bi pokrili nedostatak akcije. U *Čekajući Godoa* Estragon i Vladimir jurcaju naokolo i pričaju bajate viceve da bi nekako ubili vreme i nepodnošljivo čekanje. Vini u *Srećnim danima* ne zna da li da se našminka ili ubije, dok polako tone u grob. U *Krapovoj poslednjoj vrpci* Krap, čovek duh, preslušava snimljene dnevnikove svoje mutne prošlosti. Ham na početku *Kraja igre* budi se iz noćne more, kao da ustaje iz groba, i ne zna čime da počne dan. Njegova prva replika je: *Me to play* (Ja sam na potezu). Takav je i početak našeg Hamleta. "Ja sam na potezu. Koje šahovsko otvaranje da izaberem danas u ovoj partiji koja mi je nametnuta i koju sam prinuđen da igram bez radosti."

KAKO (PRISTUP, ŽANR)

Žanr je tragična farsa, hibridni žanr u kojem se meša ozbiljno i komično, gde se na bespomoćnost gleda s njene smešne strane. Vizija tragikomedije je vizija *bespomoćnog očaja* i užasa. Ali, paradoksalno, vrlo je slična našim svakodnevnim životima: idemo dalje, ne znajući da li da se smejeemo ili plačemo.

Hamlet je ničeanski tragikomični lik. On

hoće "nešto više od života". Njemu nisu dovoljni uobičajeni ljudski oslonci: Bog, crkva, ideologija, sekta, nacionalizam, spas planete, fatalizam, nauka, sport, vegetarijanstvo. A nije mu dovoljna niti izolacija, izbacivanje iz svesti misli i osećanja koji nas uznemiruju i narušavaju status quo.

Njegova tragičnost je savršeno pokazana u monolozima. Hamlet je mislilac najkrupnijeg dionizijskog formata, on je stekao saznanje, njegova artikulacija i uvid u ništavilo su neprevaziđeni. Sve što on vidi je *quintessence of dust*, čini mu se da su sva lica mrtve lobanje, sve što dodirne je trošno i roni se.

Ali u njegovim aktivnostima on je komičan, ludira se, ništa ne uzima ozbiljno. Upotrebljava tehnike distrakcije, zabavlja ego impresijama: seks, droga i rokenrol.

Šekspir je bio pod velikim uticajem Montenja. Moguće je da je u Hamletu imao u vidu Montenjevu maksimu "filozofirati znači učiti kako da se umre". Džordž Harrison ima pesmu *Art of Dying*, koja koristi staru budističku mantru: "*Nothing in this world that I've been trying, can equal or surpass the art of dying*". Hamlet vežba umiranje. U svom monologu "Readiness is all" on slavi spremnost za smrt, biti stalno nagotovo.

Emanuel Kant kaže: "Zvezdano nebo nad nama i moralni zakon u nama". Ali u današnjoj "postmodernoj" i neoliberalnoj Danskoj ugrožena je i dovedena u pitanje i sama suština moralnog imperativa, i sam smisao pitanja "Biti ili ne biti". To pitanje ima značenje u vreme kada postoji društveni ugovor i kriterijum šta znači "biti" i kako se može, treba i mora "biti".

U vreme modernizma čitanje Hamleta je obično predstavljalo tragičan krik, svet bola, grč individualne mučnine. Hamlet je bio progresivni borac, heroj, politički angažovan protiv totalitarističke zavere.

Šta je međutim Hamlet u doba postmodernizma kada se umesto socijalnog angažmana pasiviziranim masama potura "konzumentska kultura" emocionalne i socijalne otupelosti?

Danska je postala globalni supermarket, pustinja smisla, neoliberalni zatvor, sa danonoćnim *on-line* distrakcijama i spinom. Hamlet je razdrobljen u paramparčad. Nebo je prazno kao izduvani balon.

Premijere

Hamlet u krizi

Vilijam Šekspir: Hamlet;

adaptacija **Goran Stefanovski;**

režija **Aleksandar Popovski;**

Jugoslovensko

dramsko pozorište

"Reči, reči, reči...", kaže Hamlet, onaj Šekspirov, ali i ovaj Stefanovskog i Popovskog; "reči i misli", kaže Hamlet, Nebojša Glogovac, čitajući *Hamleta* na sceni, pa nas obaveštava šta čita: "Hamlet, Reč i misao, Beograd 1959." Publika se kikoće, taj je autoreferentni štos, taj varljivi iskorak iz tzv. umetničke fikcije u još takozvaniju stvarnost, sve samo ne nov, toliko smo ga puta videli ili pročitali, ali uvek iznova upali ako se iole inteligentno locira i aktivira, jer provocira u gledaocu/čitaocu trenutnu spoznaju sopstvenog paradoksalnog položaja, smeštenosti u "stvarnost" izvan koje je Umetnost (tamo na sceni); osim što nije, jer je i ona sastavni deo stvarnosti, ili nije ništa. To jest, kao što ovaj Hamlet "mora biti surov da bi dobar bio", tako predstava (film, knjiga...) čija se svrha ne iscrpljuje u njoj samoj, to jest u ritualnom slavljenju same činjenice da je uopšte nastala (kao da je sve što je nastalo trebalo i moralo da nastane!) mora hteti da nam (do)kaže da se uistinu obraća baš nama, baš sada i baš ovde. To je, po sebi, neće nikako sprečiti da bude "vanvremenska" u svojem eventualnom visokom estetskom dometu, naprotiv: svaka je "vanvremenska" umetnost dete nekog trenutka, govori o njemu i iz njega, a dobaciće mnogo dalje odatle, ako ima čime.

Tako i Stefanovski i Popovski svoga *Hamleta* ne igraju nimalo školski niti po pe-esu, ništa od kostimiranog deklamovanja davnih Bardovih reči i umiranja u lepoti razigravanja scena, ali ništa ni od dehamletizovanja i dešekspirizovanja predstave za svrhu neke "vruće" aktualizacije od koje će nekome brideti obrazi, a nekom drugom dlanovi, ali će sve to zajedno brzo biti zaboravljeno, kao pena dana, kao dnevni tisak i utisak, slučajno zalutao na scenu. Kostimi su savremeni, ima i poigravanja mikrofona (uskoro će verovatno biti zakonom zabranjeno

GORAN STEFANOVSKI

(urnebesna tragedija)

HAMLET I OFELIJA: Nebojša Glogovac i Jovana Stojiljković

da se neka predstava odigra bez mikrofona na pozornici), mobilnih telefona mislim da srećom nema. Čega ima? Adaptator i reditelj tumbaju scene, replike i likove izvornog *Hamleta* ovamo-onamo, izbacuju ne baš nebitne karaktere i na razne načine transformišu postojeće (ka ludilu, udvojenosti, zločinu, samozaboravu, smrti...), rastavljaju Šekspira na atome pa ga vraćaju... A ovom ništa. Em što je otporan, em što ova dvojica mahom znaju šta rade.

Ovaj *Hamlet* je teatarski čin eksplicitno svestan svoje teatričnosti (ne tek teatralnosti), i tom se svešću rado poigrava, proizvodeći humoran efekat, ali i sablastan takođe. Zar je još uopšte moguće drugačije igrati *Hamleta*? Dakle, drugačije nego sa svešću, spoznajom i konsekvencama njegove temeljite izigranosti u bezbrojnim prethodnim ključevima, i njegovog statusa opšteg mesta, a to je već

čin i kazna srodili, da je Pobunu vrlo lako ugušiti njenim pukim "tolerisanjem", da je Ofelija više za ludnicu nego za manastir, da je Klaudije i za metak i za imetak, kako mu se u kojoj sceni zalomi (pa će i to biti više puta isprobano, na zadovoljstvo publikuma), da je Grobar možda najmudriji rezoner, da su Rozenkranc i Gildensbern univerzalno upotrebljivi ništarčići, da je, uostalom, sam Hamlet postmodernistička utvara koja glavinja svetom u kojem, bez Oca, kao da nestaje jasnoća svih stvari, a zauzvrat nastaje samo besporedak i vedro beznađe, u kojem nam preostaje još samo da se poigramo – recimo, samih sebe, poludelih ili vaskrslih, ili kadgod napisanih pa danas odigranih, s oporom distancom prema sebi i nejasnom čežnjom za onim što smo mogli biti. Osim što ovaj Hamlet, za razliku od mnogih drugih postmodernističkih utvara, uglavnom nije isprazan i dosadan, nije toliko zamoran

koliko je zamoren, i hteo bi da nađe ne-kakve odgovore o smislu sopstvenog hamletisanja u današnjem svetu hranjenom somom (to nije slatkovodna riba) i murtibingom više nego hlebom, ali sve što pronalazi su reči... I misli, iz prašnjave knjige, koju će u jednom trenutku zafrljačiti što dalje od sebe (mada je tek to uzaludno). Ali potraga traje dalje, nego šta?

Stefanovski i Popovski nisu uvek dovoljno razgovetni u strukturisanju ovog (post)Hamleta i njegovih poslova, sumnji i snova, ali predstava je nesumnjivo scenski efektna, moćna, već na premijeri odlično podmazana. Nebojša Glogovac je i ludički i resignirani Hamlet XXI veka, uloga dostojna zrelosti prvoklasnog glumca; Gertruda i Klaudije, Jasna Đuričić i Nikola Rakočević, sumračni i groteskni u isto vreme, moćni i ogrezli, a ipak negde deca; Polonije Gorana Šušljika križanac je renesansnog intriganta i savremenog spin-doktora (ako tu ima kakve razlike), Ofelija Jovane Stojiljković slika pokvarene nevinosti koja se pretvara u nevinu pokvarenost, Grobar je kreacija kojom je Bojan Dimitrijević odskočio daleko napred s obzirom na relativnu malenkost uloge. A Vlasta Velisavljević, Duh Hamletovog oca, uvoditelj u predstavu i izvoditelj iz nje, on je poglavlje za sebe, hipnotišuća scenska pojava koja na više isprepletenih značenjskih nivoa transcendirane nešto mnogo više od tek još jedne presto-ničke premijerne "večeri u pozorištu". Scenografija (NUMEN i Ivana Jonke) jednostavna, zahtevna i promišljena, kao i kostimi (Maria Marković), a scenski pokret (Sonja Vukićević) studiozno razrađen, uz majstorske, razgaljujuće iskorake. Ovako, dakle, izgleda dobro uštimovan "građanski" teatar koji oseća prirodnu težnju da prevaziđe svoja imanentna ograničenja, sve udovoljavajući svojim ništa manje imanentnim standardima.

A kao celina i celost, pre i nakon što se prespava noć: čudna predstava, naposletku, stalno mislim o tome kako još ne znam šta da mislim o njoj (pa možda pišem ne bih li saznao). Moraću da je pogledam još koji put, ili to možda samo tražim izgovor za reprizu?

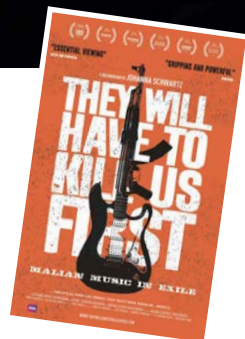
TEOFIL PANČIĆ

Festival

Svetovi unutar sveta

Novi Festival muzičkih filmova "Paralelne vizije" pokazao se kao pogled na ono što moderni, globalni i nekomercijalni bioskop hoće, može i treba da bude

U najboljem momentu dokumentarnog filma *Favela fank, pogled iznutra*, verovatno jednog od najslabijih ostvarenja sa tek okončanog festivala "Paralelne vizije", neki samopromklamovani i samouki periferijski pesnik i reper, opisujući jedinstvenu sudbinsku i socijalnu poziciju u kojoj se nalazi zajedno sa hiljadama drugih deklasiranih žitelja Rio de Žaneira, kaže kako su svi oni i sve što imaju zapravo svet unutar sveta. Ta rečenica, ispaljena u magnoventu i bez predumišljaja, nesumnjivo bi se mogla uzeti za moto čitavog ovog Festivala muzičkog filma koji su sa pionirskom odvažnošću i upornošću od 10. do 16. septembra zajednički organizovali Dom omladine Beograda, Beogradski Festival supkulture "Paralel" i ovdašnja renomirana distributerska kuća Visionary Thinking.

Sa čak 13 premijernih filmova koji u merkantilnoj histeriji sinepleks kulture izvesno nikada ne bi ni stigli pred domaću publiku, ovaj novopokrenuti Festival je konceptualno pokušao i uspeo ne samo da ostvari pravo na drugačiju kinematografsku stvarnost, već je i bez mnogo okolišenja estetski afirmisao vezu između filma i muzike kao jedno od najvitalnijih i najperspektivnijih uporišta savremene popularne kulture. Kako je svaki početak istovremeno i sladak i težak, tako su i "Paralelne vizije" iskusile određene tegobe u formulisanju vlastitog polja delovanja, pa

bi se možda moglo konstatovati da su u dva ili tri slučaja donekle odlutale od pomenutog, unapred zacrtanog repertoarskog opredeljenja, ali se mimo toga ovaj slobodni miks vrsta, žanrova, stilova, poetika i ideja pokazao kao jedinstven i vrlo uzbudljiv pogled na ono što moderni, globalni i nekomercijalni bioskop hoće, može i treba da bude.

Iako je i potpunim laicima jasno da su film i muzika već duže od veka ultimativna oruđa svakovrsnog eskapizma, odnosno sigurna pribežišta za mnoge napaćene duše, njihovo međusobno uvezivanje i simbioza su, čini se, tek u novom milenijumu doživeli pun procvat, pokazavši da sparene i pametno usmerene one lako uspevaju da ostvare i neuporedivo više. Sudeći po Festivalu "Paralelne vizije", one su tako danas i poluge nasušnog i nepatvorenog ideološkog angažmana, i potresna svedočanstva prošlosti, sadašnjosti i budućnosti planete koja se vrtoglavo menja, ali i darežljive platforme svežih i smelih artističkih eksperimenata različitih profila. Relativno očekivano i sasvim u skladu sa kinematografskim tendencijama u poslednjih dvadesetak godina, celovečernji dokumentarci su se i ovde nametnuli kao ključna kreativna sila, ponovo nas upozoravajući na stvarnost jaču od bilo kakve fikcije, no to nikako ne znači da i na drugoj, igranoj strani nije bilo autentičnih i makar prijatnih gledalačkih iznenađenja.

Bez obzira da li je reč o musavim

mališanima sa paragvajskih deponija i iz brazilskih favela (*Filharmonija s deponije* i pomenuti *Favela fank...*), ili o buntovnim adolescentima sa liverpulskih i mančesterskih ulica (*Stara dobra Frida* i *Spajk Ajland*), ili o sasvim stasalim finskim i filipinskim junacima koji svoju realnost transformišu u mjuzikle (*Urbana porodica* i *Uništeno srce*), ili o tragičnim biografijama zvezda koje se ne zaboravljaju (*Nina* i *Tim Maja*), ili konačno o potresnim svedočanstvima muzike gurnute u nemilosrdni žrvanj politike i ideologije (*Moraće prvo da nas ubiju* i *Zvezde iza gvozdene zavese*), Festival "Paralelne vizije" je u svom prvom izdanju zaista pokazao kako su muzika i film kadri da poput gigantskih školjki sačuvaju sve te nebrojene i potpuno različite male svetove od pogubnog uticaja nadređenog, velikog sveta. Ponekad, oni su to činili klasičnom i ne odveć revolucionarnom lepotom, čvrsto se držeći oprobanih arsenala obe umešane umetnosti i zadržavajući se u domenu očekivanog, dok su izuzetnim i otud gotovo nezaboravnim slučajevima te priče o svetovima unutar sveta s lakoćom preskakale horizont predvidljivog i vodile publiku na puteve kojima se ređe ide.

Svi oni koji su propustili da proteklih dana odu do Doma omladine i da se na licu mesta uvere u zahuktalu raznovrsnost muzičkog filma, možda i mogu da se nadaju kako će konvencionalne filmske priče o životima genijalne Nine Simon,

O deci i špijunima

Dejan Tiago Stanković, *Estoril*, Geopoetika, Beograd

kolosa brazilskog soula Tima Maje, gotovo mitske sekretarice Bitlsa Fride Keli, ili o legendarnom koncertu Stoun Rouzisa na ostrvu Spajk, putem TV ekrana kad-tad i stići do njih, ali slično nažalost teško da važi i za dva izvanredna dokumentarca *Filharmonija s deponije* rediteljskog dvojca Bred Olgud i Grejam Taunsi i *Moraće prvo da nas ubiju* Johane Švarc. Ova dva filma, naime, spadaju među ona retka ostvarenja koja udaraju gledaoca direktno u pleksus i ostavljaju ga bez daha, a da pritom ni u jednom momentu ne zanemaruju apsolutni sklad između svedenog dokumentarističkog jezika koji upotrebljavaju i muzike kojoj su tematski i te kako odani.

Deklarativno obznajući kako "muzika može da menja živote i sudbine", *Filharmonija s deponije* s neverovatnom prisnošću pripoveda istinitu bajku o grupi dece koja žive na obodu najvećeg dubrišta u Paragvaju i koja – zahvaljujući entuzijazmu i ljubavi – stižu do šanse za bolje sutra svirajući Betovena na instrumentima skovanim od otpada. Na drugoj strani zemaljske kugle, u srcu Afrike, sa nešto manje naivne emotivnosti i metaforičnosti, ali i uz mnogo više opasnosti i žestine, Tuarezi iz Malija zakleto žive svoj izbeglički, pustinjanski bluz i mirnim otporom pokušavaju da pobeđu bezočnost fundamentalizma, verujući da "ako ljudima zabraniš muziku – to je kao da im oduzme kiseonik". Taj svet unutar sveta je, sasvim logično, filmski možda za nijansu odveć dnevno ispolitizovan, iako i film kakav je *Moraće prvo da nas ubiju* vrlo ubedljivo odlazi s "Paralelnih vizija" sa titulom vicešampiona, slaveći moć muzike sa istom onom strašću koju u svojim srcima nosi i raspevana paragvajska dečurlija. ¶

ALEKSANDAR D. KOSTIĆ

Dejan Tiago Stanković (1965) je mlad pisac. Ne po godinama, naravno, već zato što je tek nedavno zabasao u srpski književni život, nakon što je proveo dvadeset i kusur godina u Portugalu, gde je i stekao srednje prezime (po običaju da mladoženja doda devojачko prezime supruge ispred sopstvenog). Njegova prva knjiga, *Odakle sam bila sada više nisam*, zbirka priča i crtica iz svakodnevnog života u Lisabonu, dosta je dobro prošla i kod publike i kod kritičara. Sada, nakon što je objavio i prvi roman, može se reći da je Stanković maturirao i stupio u svet odraslih proznih pisaca.

Estoril već u podnaslovu sadrži jednu obmanu. Piše, naime, da je to "ratni roman", mada se među koricama barut ne može ni omirisati. Radnja se, istina, odvija u ratno doba, između 1941. i 1945, ali se sve dešava daleko od fronta, u neutralnom Portugalu, preciznije u letovalištu Estoril, još preciznije u legendarnom hotelu "Palasio" na obali Atlantskog okeana. Jedino ubistvo je na marginama glavnog toka, pa i ono je beskrvno; kroz petsto stranica, ni jedan metak nije ispaljen.

Obmana je ključna reč za čitanje ovog romana, jer većina protagonista nisu ono što se prave da jesu. U "Palasiju" je tokom rata, uglavnom pod lažnim imenima, od sedala bogata klijentela koja je bežala iz okupirane Evrope, čekajući vize i prevoz do Engleske ili Amerike; tokom tih godina, Lisabon je bio jedina severnoatlantska luka iz koje se moglo putovati u te zemlje. Kroz hodnike i sale luksuznog hotela, kao i preko stranica knjige, promiču Rotšildi, zbačeni kraljevi i premijeri, umetnici, književnici, nacisti i, naravno, špijuni, pod brižnim okom portugalske tajne policije, oličene u višem inspektoru Kardozu. On vodi računa da na tu eksplozivnu mešavinu ne padne iskra koja

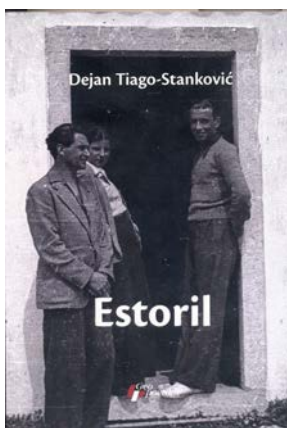
bi mogla da stvori problem za diktatorski režim Antonija Salazara, koji je slično svom španskom kolegi Francisku Franku, negovao "neutralnu ekvidistancu" prema silama Osovine i Saveznicima, ali je ipak malo više naginjao Berlinu.

Imajući u vidu klijentelu "Palasija", nije čudno što su većina protagonista *Estorila* istorijske ličnosti, baš kao što je i hotel svojevrstan protagonista, lik od cigle i mermera koji svejedno pulsira životom (postoji i danas). Većina njih ne samo što su postojali nego se sa sigurnošću može tvrditi da su u vreme radnje zaista boravili u Esturiju. Među njima su dvojica

diplomata iz okupirane i raskomadane Jugoslavije, Miloš Crnjanski i Jovan Dučić, jedan na putu za London, a drugi za Ameriku; vojvoda i vojvotkinja od Vindzora; obezvlašćeni rumunski kralj Karol sa ljubavnicom Elenom Popesku; bivši predsednik Poljske Panderevski, virtuoz na klaviru, koji u "Palasiju" drži poslednji koncert; svetski šam-

pion u šahu Aleksandar Aljehin, koga je u hotelskoj trpezariji zadesila smrt... i naravno, britanski pisac Jan Fleming, koji je upravo u "Palasiju" upoznao legendarnog dvostrukog britanskog i nemačkog tajnog agenta Duška Popova, čoveka koji mu je poslužio kao model za Džemsa Bonda. Hotelski bar, u ratno vreme "Engleski bar", danas se po njima dvojici zove "Špijunski bar", a deo filma "U službi njegov veličanstva" snimljen je u "Palasiju".

Jedan od glavnih likova, međutim, ipak je fiktivan, mada ne bi trebalo isključiti mogućnost da je neko sličan njemu zaista postojao. Desetogodišnji Gabael, od milja zvani Gabi, iz hasidske porodice trgovaca dijamantima, našao se u hotelu bez roditelja, ali sa većim delom porodičnog bogatstva; on se sve vreme nada da će otac i majka, koji su ostali u okupiranoj Francuskoj, jednog dana doći da

Sledeće godine u ovo doba bićemo milioneri!

8. septembra 1981. u Velikoj Britaniji je emitovana prva epizoda serije *Only Fools And Horses* koju smo mi, gledaoci u bivšoj Jugoslaviji, upamtili kao *Mučke*. Tako je započeo sitkom koji je doživio globalni uspeh, trajao u različitim oblicima do 2003. godine i postao kulturni fenomen i izvan granica televizije. *Mučke* su danas deo referentnog pop-kulturnog okvira nekoliko generacija poput Brusa Lija ili Alana Forda. Priča o dva brata, pijačna preprodavca iz Pekama, toliko je bliska gledaocima na prostoru bivše Jugoslavije da je postala i naša, jer smo je odlično razumeli i proživeli. Tvorac serije, Džon Saliven je za svoju generaciju tako postao ono što su našim roditeljima bili Lola Đukić ili Novak Novak. Zašto smo se tako lako "primili" na *Mučke*? Sličnosti su bile očigledne.

Vreme radnje – Britanija u doba Margaret Tačer, kriza i besparica. U Jugoslaviji tih godina, nakon smrti JB Tita osećali smo početak krize kroz stabilizaciju i nestašicu "deficitarnih proizvoda", ili skraćeno DUŠKO (deterdžent, ulje, šećer, kafa i ostalo). Upoznali smo (ne baš kao i rudari iz Velsa) šta je to ekonomska kriza ili propalo preduzeće. Mesto radnje – Pekam, London, gde na lokalnoj pijaci i u pabu Ragina glava operiše kompanija "Troterovo nezavisno trgovačko društvo", koja ne plaća porez i ne postavlja suvišna pitanja. Braća Troter žive u soliteru "Nelson Mendela", koji sastavom i izgledom možete pomešati sa bilo kojim beogradskim stambenim blokom.

Komične situacije ili izrazi iz *Mučki* postali su tokom godina toliko popularni da su sastavni deo Oksfordskog rečnika. Biseri Del Boja poput "Kušti", "Plonker" ili "Lavli Džabli" dobili su tako akademsko priznanje i postali deo savremenog kulturnog nasleđa. Slična stvar dogodila se i sa famoznim prevoznim sredstvom kompanije Troter, trotočkašem Rilijant Regal žute boje, koji je postao biser kolekcije svih kolekcionara automobila.

mu se pridruže. U međuvremenu, o njemu se brinu poslugi i gosti hotela. Ovaj radoznali i pomalo starmali "mali siroti bogataš" svima je simpatičan, te stoga s lakoćom preskače socijalne i ostale barijere. Gabi je istovremeno vodič kroz lavirinte "Palasija" i spona koja povezuje ostale protagoniste, upoznaje ih jedne sa drugima, a čitaoca sa svima njima. Njegovo ime, prema anđelu koji će trubom najaviti dolazak Sudnjeg dana, verovatno nije slučajno izabrano, jer se Gabijev dolazak u hotel poklapa sa početkom Drugog svetskog rata i krahom evropskog poretka pod nacističkom čizmom.

LIK OD CIGLE I MERMERA: Hotel "Palasia"

Gabi, međutim, ima još jednu funkciju, i tu se autor dosta slobodno upustio u metatekstualnu igru: dečak u jednom trenutku upoznaje i počinje da se druži sa izbeglim francuskim pilotom po imenu Tonino, za koga se brzo ispostavlja da nije niko drugi nego Antoan Sen-Egziperi; iz njihovih razgovora na hotelskoj plaži izrasta "Mali Princ", a na pilotovu sugestiju ušato štene, Gabijev verni prijatelj, dobija ime Fenek, što je arapski naziv za pustinjsku lisicu, jednu od glavnih protagonista "Princa".

Drugi glavni protagonista je već pomenuti Duško Popov, ocrtan veoma detaljno (njegova fotografija je na koricama romana). Stanković je očigledno uložio dosta napora da prođe kroz razne arhive, pa se čak domogao i nekih ličnih stvari ovog legendarnog špijuna koji je, inače, Srbin rođen u Titelu, odrastao u Dubrovniku, a umro 1981. na Azurnoj obali. Njegov višestruki život ženskaroša, kockara i dvostrukog agenta teško je opisati bez upadanja u kliše i prizivanja njegove književno-filmske inkarnacije Bonda,

pa je Stanković i tu morao da se pomuči i u dobroj meri je uspeo. Njegov Popov je šarmantan, snalažljiv i elegantan kakav je stvarno bio. A opet, u romanu ga vidimo i kako se kao crv uvija pred svojim nemačkim i britanskim kontrolorima, beskrupulozno žica novac od prijatelja, a kad ostane sam u hotelskoj sobi, drhti u strahu da će ga svakog časa likvidirati. U jednom od retkih trenutaka iskrenosti Popov se poverava Gradimiru Bajloniju (da, i članovi te čuvene beogradske porodice su tokom rata izbegli u Estoril): "Ja ti se, moj Grado, bavim nečim što liči na septičku jamu. Od onih što upadnu većina ih se udavi, a ono malo što preživi smrdi na govna."

Kao jedna od zamerki ovom romanu moglo bi se reći da je odviše muški: ženskih likova ima tu i tamo, ali uglavnom su dvodimenzijalni i ne izlaze iz svojih društvenih, odnosno žanrovskih uloga: sekretarice, supruge, metrese, razmažene bogataške kćeri... Jedan od retkih živopisnih ženskih likova je kuvarica Lurdes koja kuva za poslugi, i stojeći za šporetom iz rukava sipa mudre misli o sudbini, životu i pripremanju hrane. Uopšte, može se reći da je Stanković većinu hotelskog osoblja, vratare, liftboje i šofere, opisao življe nego mnoge istorijske likove, što mu služi na čast.

Druga zamerka je upravo višak istorijskih likova, od kojih neki nemaju stvarnu ulogu u romanu, nego su se u njemu očigledno našli zato što su autoru očigledno bili pri ruci pa nije odoleo iskušenju da ih ubaci. Crnjanski i Dučić su prikazani sa malo više sentimentalnosti i poštovanja nego što su verovatno zaslužili. Sve to, međutim, nije mnogo važno, jer *Estoril* nije prevashodno roman o ljudima, stvarnim ili izmišljenim.

Ovde je reč o nečemu suptilnijem: o procesu stvaranja književnosti. Dva glavna junaka, "fiktivni" Gabi i "stvarni" Popov su klice iz kojih se pred našim očima razvijaju Mali Princ i Džejms Bond, likovi koji su u životu svakog od nas imali značajniju ulogu od bilo koje krunisane glave, špijuna, pa i pesnika iz lektire. Taj proces, a ne hotel i njegovi gosti, istinski je protagonista Stankovićevog romana. Ovaj mladić Tiago, mora se reći, mnogo obećava.

Tvorac: Džon Salivan

Uloge: Dejvid Džejson – Derek “Del Boj” Troter
 Nikolas Lindherst – Rodni Troter
 Lenard Pirs – Dedica
 Baster Merifild – Ujka Albert
 Rodžer Lojd – Pak Triger
 Džon Čalis – Bojsi
 Pol Barber – Denzil
 Tesa Pik-Džouns – Rakel, Delova supruga
 Gvinet Strong – Kasandra Troter,
 Rodnija supruga
 Patrik Mari – Miki Pirs, Rodnjev ortak

Sa pažnjom i nestrpljenjem smo iščekivali specijalne božićne epizode, a tokom godina se priča samo širila, a nove sezone nisu gubile na kvalitetu. Jugoslavija je bila jedna od prvih zemalja koja je kupila prava za emitovanje *Mučki* što je verovatno bilo iznenađenje i za same autore. U Makedoniji se zvala *Spletki* a u Sloveniji su se odlučili za bukvalan prevod *Samo bedaki in konji*. Svojevrsno priznanje ovdašnjoj publici bile su povremene reference na naše prostore koje je Džon Salivan diskretno prometao u scenariju. U jednoj od epizoda je tako Del Boj valjao lokalnom svešteniku “neko belo vino iz Jugoslavije”, što je bilo dovoljno da se osećamo kao ravnopravan deo svetskog auditorijuma.

Fasciniranost serijom dovela je i do našeg odgovora na Trotere u vidu šanerskog tandema Kiza i Komina, koje su glumili

Ratko Tankosić Sarma i Boda Ninković u domaćoj humorističkoj seriji *Dome slatki dome*, čiji je scenarista bio Milutin Petrović. Milutin je čak komponovao muziku za seriju, baš kao što je Džon Salivan otpevao uvodnu pesmu za *Mučke* (a ne Rodni kako su mnogi verovali).

Serijska je imala dva spin-ofa, *Green Green Grass* (o odlasku Bojsija i Marlin na selo) i *Rock and Chips* (o mladosti braće Troter tokom šezdesetih).

Uticaj na televiziju je ipak nemerljiv. Možete ga pronaći čak i u aktuelnim popularnim rijaliti programima gde se pariraju i valjaju polovna kola *Whealers and Dealers* ili *Storage Wars*, gde se preprodavci nadmeću u kupovini starudije iz skladišta.

Vratimo se ipak našoj vezi sa serijom. Kada smo je prvi put gledali, socijalizam

nas je delio od shvatanja koncepta izbegavanja plaćanja poreza. Ta borba je u sebi imala nečeg od tradicije Robina Huda koji se bori protiv sistema. Danas nam je ta priča mnogo jasnija. Mučke su u sebi imale još jedan hrabar i ironičan odnos prema konceptu aristokratije u britanskom društvu. Ismevali su jednako oštro i novobogataše poput Bojsija, koji su čudnim spletom okolnosti uspeali da zarade kinu na prodaji polovnih automobila, ali su očajnički bili željni društvenog priznanja. Bojsi bi danas sigurno pozeleo diplomu nekog privatnog fakulteta, galeriju umetničkih slika, članstvo u masonske loži, ili ugledan položaj u političkoj stranci. Sve kao kod nas, zar ne?

Za razliku od njih, Del i Rodni ostaju “u kraju”. Oni se tokom serije u jednom trenutku zaista i obogate, ali gle čuda – nakon nekoliko godina gube sve zbog krize na berzi. Ono što ih održava živim tokom svih godina nije, dakle, samo želja za novcem, već bliske porodične veze i prijatelji sa kojima žive celog svog života. Mi smo na Balkanu zato lako mogli da se identifikujemo sa takvim gubitnicima koje duhovitost ne napušta ni u najtežim životnim okolnostima. ¶

ISTRAŽI, PRIKAŽI, ZNAJTE POTRAŽI.

NOĆ ISTRAŽIVAČA 2016.

30. septembar

www.nocistrazivaca.rs [f nocistrazivaca](https://www.facebook.com/nocistrazivaca) [f nocistrazivacasrbija](https://www.facebook.com/nocistrazivacasrbija) [n nocistrazivaca](https://www.youtube.com/channel/UCnOcIstRazivaca) [#NocIstRazivaca](https://twitter.com/NocIstRazivaca)

Projekat podržao:

European Commission

Horizon 2020
European Union funding
for Research & Innovation

Evropa: **Borba protiv izbeglica**

Vratite se odakle

Evropa zatvara svoje granice za izbeglice. Grčka i Italija su ostavljene na cedilu.

Dvojica muškaraca leže na zemlji vezani kablovima. Petar Nizamov, šef dobrovoljačke milicije "Narodni odredi za zaštitu žena i vere", jednog od njih hvata za glavu, trese i viče: "No Bulgaria! Go back to Turkey!" Dvojica Avganistanaca kasnije pričaju kako su ih udarali nogama i tukli. Snimak sa ovom scenom iz "lova na izbeglice" pojavio se na društvenim mrežama. Posle međunarodnih protesta Nizamov je priveden, pa sredinom jula pušten uz kauciju od 1500 evra. U kućnom pritvoru u mestu Malko Tarnovo posetila ga je Tatjana Festerling, predstavnik nemačkog desničarskog pokreta PEGIDA (Patriotski Evropljani protiv islamizacije Zapada). Na Fejsbuku je uz fotografiju Nizamova napisala:

"Ovako izgleda borac za slobodu."

Bugarska je postala poznata po nehumanom i brutalnom tretmanu izbeglica, mada mediji o tome uglavnom ćute. Nevladina organizacija PRO ASYL objavila je 2015. godine izveštaj pod nazivom "Izbeglice u Bugarskoj: Zlostavljeni, ponižavani, bez zaštite". Dokumentovane su izjave izbeglica koje govore da su ih bugarski policajci udarali nogama i batinama dok ne izgube svest; da im satima nisu davali da odu u toalet; da su čak i decu terali da spavaju na hladnom podu bez prekrivača; da im ni u hitnim slučajevima nije pružena medicinska pomoć; da su ih uz primenu sile vraćali preko granice. Jedan imigrant pričao je da su ga naterali da se skine, klekne i moli se, dok su ga prutom udarali po zadnjici.

Drugi je rekao da ga je jedan službenik silovao, dok su drugi posmatrali.

BUGARSKA NIJE SAMA

I druge humanitarne organizacije, kao što su Amnesty International i Human Rights Watch izveštavaju o masovnom, nehumanom tretmanu izbeglica u Bugarskoj. Izbeglice koje iz Bugarske stižu u Srbiju pričaju da ih policija prebija, huška pse na njih, pljačka, baš kao i "dobrovoljački odredi".

Pored već pomenute grupe Petra Nizamova, poznate su i "Organizacija za zaštitu bugarskih građana" i "Bugarski nacionalni otpor". Procenjuje se da ima oko hiljadu dobrovoljnih "milionara" koji love izbeglice u pograničnom pojasu. Spaja ih netrpeljivost

ste došli

Fotografije: AP

Solidarnosti je sve manje, ekstremna desnica je sve jača

prema izbeglicama, Turcima, Romima i svekolikim muslimanima, piše nemački "Tagesscajtung". Oko 55 odsto Bugara podržava ove nacionalističke grupacije. Šef pogranične policije dodelio je u aprilu ove godine orden "Organizaciji za zaštitu bugarskih građana". Premijer Bojko Borisov zahvalio im se zvanično na "dobrodošloj pomoći".

Borisov je odlučan da spreči da Bugarska posle zatvaranja Balkanske rute postane "glavna tranzitna zemlja za izbeglice". I pored dobrovoljačkih odreda i bodljikave žice dugačke 160 kilometara na granici sa Turskom koja se proteže na oko 300 kilometara, poslednjih nedelja u Bugarsku dnevno uđe između 150 i 200 izbeglica, a u izbegličkim kampovima ih se nalazi oko 3000. Mada ovo nije veliki

broj, istraživanje javnog mnjenja iz maja pokazuje da dve trećine Bugara smatra da izbeglice "predstavljaju opasnost po nacionalnu bezbednost".

Borisov upozorava da je sporazum EU sa Turskom o zaustavljanju izbeglica na klimavim nogama, aludirajući na pretanju predsednika Turske Redžepa Tajipa Erdogana da će da otvori prolaz za između tri i četiri miliona izbeglica koje se trenutno nalaze u njegovoj zemlji, ukoliko se Brisel ne bude držao dogovora o viznoj liberalizaciji za građane Turske. Borisov se žalio da je EU Bugarsku "ostavila na cedilu" i da ne zna koliko dugo će moći da odoleva "naletu izbeglica", a bugarska vlada od EU traži finansijsku pomoć od 160 miliona evra za dodatno obezbeđivanje granice sa Turskom. EU

je odgovorila i odlučila da Bugarskoj da 108 miliona evra hitne pomoći kako bi zaštitila granice, a ostatak tražene sume obećala za kasnije. "Bugarska je suočena sa veoma ozbiljnim problemom. To ne treba gledati kao veliki problem za Bugarsku, već kao problem EU. Bugarska nije ostavljena sama", rekao je predsednik Evropske komisije Žan-Klod Junker novinarima u Bratislavi, na marginama samita lidera EU.

TAJNA VEČERA

U svojim zahtevima Borisov ima podršku i premijera Mađarske Viktora Orbana, sa kojim se sastao 13. septembra na radnoj večeri u Bugarskoj. Večeri je prisustvovao i premijer Srbije Aleksandar Vučić, a posle tog sastanka je izdato

Varljivi mir

Ako se teret izbeglica ne bude ravnopravno raspodelio unutar Evropske unije, u Grčkoj bi relativno mirna situacija mogla da se otrgne kontroli

Za "Vreme" iz Soluna

IZBEGLIČKI KAMP:
Evzoni, Grčka

Prema poslednjim podacima Koordinacionog tela za upravljanje izbegličkom krizom, u Grčkoj se trenutno nalazi 60.042 izbeglica, od kojih je samo 17. septembra iz Turske na grčka ostrva stiglo 183 osobe. Istog dana je Turska prihvatila nazad tek 13 ilegalnih imigranata, uglavnom iz Pakistana i sa severa Afrike. U proseku se na svakih 20 novih izbeglica pristiglih iz Turske samo jedan vraća nazad u Tursku.

Oko 40 odsto izbeglica u Grčkoj su deca i maloletnici među kojima mnogi bez pratnje, znači sa potrebama za posebnom negom i obrazovanjem. Životni uslovi u izbegličkim kampovima su daleko od idealnih, ali se poboljšavaju uz pomoć volontera i humanitarnih organizacija.

Pomoć koju je obećala Evropska unija stiže u kapljicama. Iako je obećala novčanu pomoć od oko 845 miliona evra do 2020, do sada Grčka nije dobila ni 100 miliona.

Uprkos zatvorenim granicama, oko 6000 popisanih izbeglica je "nestalo", tj. svojevolski napustilo prihvatne centre ne bi li se dokopalo zapada Evrope.

Sva je prilika da će desetine hiljada izbeglica trajno ostati u Grčkoj. Sa jedne strane sazrevaju ideje o njihovoj integraciji, dok sa druge dolaze ksenofobične reakcije. Tako su se, na primer, roditelji u tri osnovne škole solunske opštine Oreokastro pobunili protiv toga da izbeglička deca dele školske klupe sa njihovom decom, makar i u različitim smenama, jer navodno nisu vakcinisana. Oko toga se digla tolika galama da je država morala da interveniše i umiri građane.

Takve scene idu naruku ekstremnoj desnici, naročito neonacističkoj Zlatnoj zori, koja smatra da je poslednjih godina Grčka žrtva masovne invazije muslimana i ilegalnih imigranata "maskiranih u izbeglice. Naročito na ostrvima Istočnog Egeja, kao što su Lezbos, Hios, Samos i Kos, reakcije meštana se objašnjavaju činjenicom da su mnogi turisti letos zbog "straha od izbeglica" zaobišli ta ostrva. Lezbos je ove godine zabeležio rekordni

pad turizma za 70 odsto. Od početka 2015. je oko 1.200.000 izbeglica prošlo kroz Grčku.

Grčka je četvrta na listi evropskih zemalja po broju zahteva za azil i s tim problemom se svakodnevno suočava Grčki azilantski servis, uprkos tome da većina izbeglica ne želi da ostane u Grčkoj. Ravnopravna raspodela izbeglica unutar EU veoma sporo ide, jer neke zemlje istočne Evrope ne žele da ih prihvate.

"Mnogi su izazovi pred kojima se našla Grčka, između ostalog i pred pojačanim čuvanjem granica i procesom davanja azila. Ali se na njih može odgovoriti samo ako se taj proces bazira na podeli odgovornosti i na solidarnosti", naglasio je grčki premijer Aleksis Cipras

Na samitu UN 19. septembra u Njujorku posvećenom izbeglicama i migrantima premijer Aleksis Cipras je zahtevao "podelu odgovornosti". Tražio je da se podrži grčki Servis za azil uključivanjem evropskih službenika, da se iz Grčke izmesti u druge evropske zemlje mnogo više izbeglica nego dosad i da se obezbedi povratak onima koji nemaju potrebu za međunarodnom zaštitom. U suprotnom, situacija bi mogla da se otrgne kontroli.

Prošle sedmice su se izbeglice pobunile i spalile nekoliko automobila u centru Mitiline, glavnom gradu Lezbosa, nakon neosnovane glasine da je devet Pakistanaca nađeno mrtvo u kamionu ukranom na brodu za Pirej. Nakon toga izbeglice su se pobunile zbog glasina u izbegličkom kampu Moria da će doći do masovne deportacije u Tursku. Oko 300 izbeglica i imigranata je izašlo iz kampa i krenulo u znak protesta prema Mitilini. Zaustavile su ih jake policijske snage i naterale da se vrate u kamp. Incidenti su zabeleženi i 19. septembra sa žestokim sukobima između izbeglica različitih nacionalnosti tokom kojih su spaljeni mnogi šatori i kontejneri. U isto vreme su ekstremni desničari demonstrirali u centru Mitiline protiv izbeglica.

GEORGIOS STAMKOS, MILICA KOSANOVIĆ

samo kratko saopštenje da se razgovaralo o "energetskoj saradnji, migrantima i situaciji u regionu", mada je jasno da su glavna tema bile izbeglice i njihovo zaustavljanje. Vučić je Bugarsku napustio odmah posle sastanka zbog hitnih obaveza, a Orban je sutradan obišao kopnenu granicu Bugarske i Turske i ogradu kod punkta Lešovo, gde je dao izjavu da će "budućnost EU biti odlučena na bugarskoj granici".

Koliko god javno kritikovale brutalno ophođenje prema izbeglicama u

Mađarskoj i Bugarskoj i izgradnju stotina kilometara duge žilet žice na granicama, ostale članice EU zapravo tolerišu ovakvo ponašanje. Višegradska grupa predvođena Orbanom (Mađarska, Češka, Slovačka i Poljska, neformalno bi tu mogla da se svrsta i Bugarska) nametnula je ostatku Unije mišljenje da je jedini način da se Evropa izbori sa izbegličkom krizom da se pojača kontrola njenih spoljnih granica i silom spreči dolazak izbeglica. Usled jačanja desnice koja širi strah od izbeglica,

humanitarno pravo, načela i proklamovane vrednosti EU padaju u vodu.

Sa jačom kontrolom granica posao sa krijumčarenjem izbeglica postao je beričetniji. Nemački radio Dojčlandfunk izveštava da su nedavno šef bugarske pogranične policije i njegov zamenik morali da podnesu ostavke, jer je procurelo u javnost da je granična služba angažovala krijumčare da prevoze izbeglice koje su ilegalno ušle u zemlju sa granice do prihvatnih logora. Krijumčari su za taj posao dobili oko

Zimnica u izbegličkom kampu

U Makedoniji jedva da ima izbeglica. Stroga kontrola granica je urodila plodom

Za "Vreme" iz Skoplja

“U prihvatnom kampu kod Đevđelije je mirno. Oko 120 izbeglica koji su već stigli na Zapad, pre svega u Nemačku”, kaže humanitarna radnica Lenče Zdravkin, koju su 2015. godine svetski mediji upoređivali sa Majkom Terezom.

Zdravkinova, koju je jedan portal proglasio “Ženom godine 2015” u Makedoniji, zbog njene nesebične pomoći hiljadama stradalnika iz celog sveta u kampovima na južnoj i severnoj makedonskoj granici, danas naglašava: “Kako je bilo prošle godine, sada je dobro, iako se siroti ljudi još muče. Ali, atmosfera je sasvim drugačija. U Đevđeliji izbeglice pripremaju slatko i zimnicu. U tranzitnom centru u Tabanovcima na makedonsko-srpskoj granici ima ih još manje, njih šezdesetak tamo se nada ulasku u Srbiju i odlasku dalje, na Zapad. Iako se situacija stabilizovala zatvaranjem južne granice i prekidanjem ‘balkanske rute’, to ne znači da i danas nema pokušaja ilegalnih prelazaka, koje policija i vojska uglavnom sprečavaju. Evo, ovih dana je jedna porodica vraćena, iako je platila švercerima 2000 evra za prelazak... Ja i dalje ispred moje kuće srećem gladne i bose i povređene izbeglice, koje muči neizvesnost i bol u duši.”

MIRNA SITUACIJA

Situacija sa izbeglicama u Makedoniji je uistinu drastično drugačija od haosa koji je vladao 2015. godine. Odavno nema uzvika iz hiljada grla na granici *Macedonia – open the border!*, *We never go back!* i *Macedonia – save us!* Nema ni transparenata sa molbama na arapskom, hindu i paštu jeziku. Na sreću, nema ni stravičnih scena protesta, poput onog kada je u “nemom buntu” desetak izbeglica iz država koje su proglašene “zonama izvan ratnih konflikata”, a one ekonomskim migrantima, sebi zašivalo usne.

Makedonija je podigla bodljikavu žicu na granici sa Grčkom koja je dislocirala kamp kod Idomenija. Granicu nadziru

vojne i policijske snage, a izbeglice već mesecima nisu glavna tema u makedonskim medijima. U medije prodiru priče poput one da je osam lica iz Sirije, Avganistana i Iraka, koja nisu imenovana, tužilo Makedoniju Evropskom sudu za ljudska prava, zbog toga što ih je makedonska policija privela i vratila nazad u Grčku nakon pokušaja da 14. marta iz kampa u Idomeniju pređu granicu.

U izradi tužbe im je pomogla nemačka organizacija Pro Azil, čiji je predstavnik izjavio medijima da tužitelji, učesnici takozvanog “marša nade, koji je u suštini bio marš očaja”, nisu preveliki optimisti u pogledu ishoda i eventualne finansijske nadoknade. Tužbu je podržao i nemački Evropski centar za ustavna i ljudska prava, ali je stav makedonskih vlasti da imaju pravo da štite svoje granice i da protiv izbeglica, u konkretnom slučaju, nije korišćena prekomerna sila.

U septembru 2015. i Hjuman rajts voč je u izveštaju “Kao da nismo ljudi” (Rezultati terenskog istraživanja o “policijskoj brutalnosti nad migrantima i licima koja traže azil u Makedoniji”) optužio makedonske vlasti zbog odnosa prema izbeglicama, pozivajući se na tvrdnje 27 lica, među kojima je bilo i troje dece, da su ih makedonski policajci vređali i fizički maltretirali, dok su ih primoravali da se iz međugraničnog pojasa vrata u Grčku. Makedonski MUP je demantovao HJV i tvrdio da je reč od neutemeljenim optužbama.

Godinu dana kasnije promenom Zakona o azilu omogućeno je da preko aktivne registracije izbeglice dobiju odgovarajući status kako bi legalno, koristeći sredstva javnog prevoza, mogle da se kreću kroz Makedoniju na putu ka Srbiji i Zapadu. U tom kontekstu je i izjava srpskog predsednika Tomislava Nikolića od prošle nedelje za vreme posete Makedoniji, da je problem izbeglica zajednički, da se teškoće koje ima Makedonija odmah prenose na Srbiju, odnosno da je “neprihvatljivo da Evropa zatvara granice, a da granice Srbije i Makedonije, ostanu otvorene”.

SINIŠA STANKOVIĆ

100.000 evra, i to iz sredstava EU za “jačanje kontrole bugarsko-turske granice”. Borisov je ovaj “incident” nazvao “skandaloznim”.

LIBIJSKA VEZA

I dok je saradnjom Mađarske, Slovenije, Hrvatske, Srbije, Makedonije i Bugarske, uz manje ili više svesrdnu podršku ostatka Evrope, ilegalan dolazak imigranata preko Balkanske rute osetno smanjen, baš kao i u Grčku nakon što je Turska počela da zaustavlja izbeglice, njihov

broj u Italiji počeo je rapidno da raste. Prema podacima UNHCR-a, broj izbeglica u Italiji se od svega nekoliko hiljada registrovanih ulazaka mesečno početkom 2016. u julu popeo na 21.294. Uzrok ponovnog aktiviranja Sredozemne rute je, naravno, zatvaranje *balkanskog puta*, kao i to što EU zbog haotičnog stanja u zemlji ne može da postigne nekakav dogovor sa Libijom, sličan onom sa Turskom (vidi tekst “Pod krilima Ujedinjenog zaštitnika” na narednim stranicama “Vremena”). U

Libiji krijumčari rade nesmetano, a šverc ljudi je postao jedan od retkih sigurnih izvora prihoda.

Krijumčari izbeglice stavljaju u gume čamce sa toliko benzina da jedva mogu da stignu do međunarodnih voda i pošalju poziv za pomoć italijanskoj obalskoj straži. Ulaganja i rizik krijumčara su minimalni, prihodi ogromni, prema nekim procenama u tom poslu se obrće oko šest milijardi evra godišnje. Nedavno je u jednom danu italijanska obalska straža spasla iz mora

Referendumsko raspirivanje mržnje

Premijer Mađarske Viktor Orban zloupotrebljava izbeglice u unutrašnjopolitičke svrhe. Nijednog trenutka cilj mu nije bio rešavanje krize

Za "Vreme" iz Budimpešte

“U gradovima devojke neće smeti da izađu na ulice posle mraka. Ako i izađu, moraće da ih prati bar tri lokalna muškarca sa toljagama. Neće ići u disko klubove, neće voziti bicikle u šorcevima, neće smeti da napuste svoje domove za Novu godinu. Slaviće je u podrumima. Neće smeti na bazene, a ako ipak hoće, neće smeti da se svuku u kupaće kostime. Mladići će se šetati sami na ulicama, na kraju krajeva, reč je o različitim kulturama i nikad se ne zna.”

Tako je nadahnuto jedan od Fidesovih najvernijih urednika u najnovijem broju nedeljnika "Demokrat" opisao situaciju koja bi nastala da propadne referendum zakazan za 2. oktobar. Referendumsko pitanje glasi: "Da li želite da EU bez saglasnosti mađarskog parlamenta može obavezujuće da propiše naseljavanja nemađarskih državljana u Mađarskoj?" Reč je o

tome da bi Mađarska dogovorom većine u EU o preraspodeli izbeglica trebalo da prihvati 2300 imigranata. Ne treba sumnjati da izvesni Benčik, zajedno sa jatom odanih novinara, piše kako to od njega zahtevaju premijer Viktor Orban i vladin ured za komunikaciju.

KAKO JE DOŠLO DO REFERENDUMA

Negde na početku prošle godine, kada je vladajućem Fidesu opasno padala popularnost, spin doktori oko Orbana izmislili su izbegličku krizu još pre njenog evropskog zahuktavanja. Pojavili su se veliki bilbordi u zemlji na kojima su na lepom mađarskom jeziku skrenuli pažnju zatečenim Arapima i ostalima da ne smeju Mađarima da oduzimaju posao i da treba da poštuju mađarsku kulturu.

oko 6500 ljudi. UN je saopštio da jedna od 23 izbeglice koje pokušaju da pređu Sredozemno more u čamcima izgubi život. Uprkos tome, specijalni predstavnik UN-a za Libiju kaže da u toj zemlji u ovom trenutku čeka 235.000 ljudi na mogućnost da se prebaci u Italiju.

Međunarodna organizacija za Migracije (IOM) saopštava da se promenila struktura izbeglica na ovoj ruti: sada uglavnom dolaze Nigerijci, Eritrejci i Sudanci (prošle godine veoma brojni na Balkanskoj ruti). Mada u Nigeriji divlja Boko Harem, u Eritreji vlada diktatura u kojoj dolazi do ilegalnih hapšenja i egzekucija, a Sudan trpi posledice krvavog građanskog rata, izbeglice iz ovih zemalja proglašene su "ekonomskim migrantima" i nemaju šanse za dobijanje azila u EU.

SASTANČENJA BEZ REZULTATA

Na italijanskom ostrvu Lampeduzi 2005. godine bilo je smeštajnih kapaciteta za 5000 izbeglica, sada ih ima 120.000, dok se, prema izveštaju UNHCR-a, na tom ostrvu krajem avgusta nalazilo 147.722 izbeglice. Dogovor o preraspodeli izbeglica unutar EU nije doneo gotovo ništa. Do septembra 2017. trebalo je da se iz Italije oko 40.000 izbeglica prebaci u druge zemlje – do sada ih je prebačeno 1026, ili 2,6 odsto predviđenog broja, pa nije čudo da je premijer Italije Mateo

Renci oštro negodovao na neformalnom sastanku EU prošlog petka u Bratislavi.

On je odbio da prisustvuje zajedničkoj konferenciji za novinare sa nemačkom kancelarkom Angelom Merkel i predsednikom Francuske Fransoa Olandom, rekao da nije bilo pomaka kada je reč o migrant-skoj krizi i da je potrebna mašta da bi se dokument o migrantima donet posle samita u Bratislavi opisao kao korak napred. "Rešenja migrantske krize koja su utvrđena na samitu na Malti početkom godine ostala su mrtvo slovo na papiru", rekao je Renci.

Na spomenutom susretu lidera 27 zemalja EU je *de facto* potvrđeno da od dogovora o obaveznim kvotama prihvatanja izbeglica nema ništa, da nijednoj državi ne može da se nametne da prihvati niti jednu jedinu izbeglicu. Tu je izbeglička politika kancelarke Nemačke Angele Merkel definitivno pretrpela poraz. Posledica je poznata: EU će uložiti sredstava da u što većoj meri zatvori svoje spoljne granice, sve u nadi da će izbeglice prestati da dolaze.

To ojačavanje očigledno podrazumeva formiranje više "sanitarnih kordona". Prvi je u Turskoj, koja bi trebalo da zaustavi najveći broj izbeglica, potom je tu Bugarska sa svojom politikom i zidom. Grčka je manje-više prepuštena sama sebi, Makedonija služi kao manja prepreka. Mađarska je sa svojom ogradom i oružanim snagama

na "prvoj liniji fronta" pre Centralne Evrope, a južno od Mađarske je – Srbija.

SRPSKI SLUČAJ

Fokus medijskog izveštavanja i političkih izjava o izbeglicama u Evropi se vidljivo promenio. Dok se ranije govorilo o "humanitarnoj krizi", "stravičnim uslovima", "ljudskom očaju", sada se govori o "bezbednosnim rizicima", "krijumčarima", "ekonomskim migrantima"; u sve jačim i glasnijim desničarskim krugovima i medijima o "muslimanima koji dolaze da pljačkaju, siluju" i, u najboljem slučaju, "otimaju radna mesta".

Ta promena je vidljiva i u Srbiji, zemlji koja se, po svedočenju bezbroj izbeglica, do sada veoma humano odnosila prema njima, naročito u poređenju sa okolnim državama. Probni balon pustio je pre nekoliko nedelja premijer Aleksandar Vučić pominjući da se struktura promenila, da više nema pravih izbeglica, već da su u pitanju ekonomski migranti od kojih "81 odsto čine Avganistanci". Tercirali su mu ministri Stefanović i Vulin tvrdeći da će od Vučića tražiti konkretnije mere, pominjući prepreke na granicama.

I mada je Vučić u intervjuu na RTS-u 18. septembra uveče ponovio da je protiv podizanja zidova i rekao više veoma pozitivnih stvari o dosadašnjem vladanju Srbije u izbegličkoj krizi, ponovo je pomenio

Mnogi su bili zbunjeni, ali Fidesova popularnost je rasla na krilima sve otvorenije ksenofobije. Posle se nastavilo u istom duhu sa građenjem žičane ograde na granici sa Srbijom, pa bitkom kod Horgoša (niko od mađarskih policajaca nije pozvan na odgovornost zbog premlaćivanja stranih novinara, a osuđeni su neki "migranti-teroristi" od kojih je jedan invalid vezan za invalidska kolica).

Sem nemilih scena kod graničnog prelaza Horgoš, ostali su u sećanju i prizori oko železničke stanice Keleti, gde su se mađarske vlasti igrale mačke i miša sa nesrećnim izbeglicama, pri čemu se znalo da će ih na kraju pustiti da nastave za Austriju i Nemačku. Namerno je stvorena krizna situacija, jer bez krize nema političkih poena i stvaranja straha kod Mađara od migranata. A strah je, zna se, najbolja podloga za mržnju.

Mađarske vlasti nijednog trenutka nisu mislile da se ozbiljno pozabave jednim od najtežih problema Evrope. Uz svu bodljivu žicu, vojsku na granici, uz sve gonjenje migranata svim mogućim sredstvima, pa i psima, uz sve paravojne formacije na granici sa Srbijom, pooštrevanja zakona, osnivanje prekih sudova, i dan-danas izbeglice skoro bez ikakvog napora napuštaju zemlju prema zapadu. Od septembra prošle do juna ove

godine došlo je do sudske odluke o proterivanju 2715 migranata. Odluka se mogla izvršiti u svega 54 slučaja. U tom periodu je, na primer, 1115 migranata upućeno u sabirni centar Balašađarmat. Tamo ih je stiglo 12.

TEORIJE ZAVERE

Mađarski režim širi priču o poplavi migranata, o ugroženoj hrišćanskoj kulturi, o silovanju mađarskih žena, o nihilistima (Orbanov izraz) u Briselu, o državnom neprijatelju broj jedan Džordžu Sorosu, koji je sve to isplanirao i poslao migrante muslimanske vere u Mađarsku samo da bi srušio legitimnu (narodnu i pravednu i hrišćansku) Orbanovu vladu. Cilj te međunarodne zavare je, tobože, da kad migranti diktatom Evrope postanu državljani Mađarske, glasaju protiv hrišćanske vlade u liku Viktora Orbana.

Zato je referendum sa besmislenim pitanjem o nepostojećoj obaveznoj kvoti od nacionalnog značaja besmislica par eksekans. Obaveza svakog Mađara (i onog u Vojvodini) jeste da glasa sa glasnim NE. Inače dolazi propast u vidu neke druge vlade.

U međuvremenu, mučno precizne mađarske vlasti propuštaće dnevno samo po 15 migranata kod Horgoša i Kelebije.

GABOR BODIŠ

TROJNI SASTANAK:
Viktor Orban,
Bojko Borisov i
Aleksandar Vučić

Foto: Tanjug

famoznih "81 odsto Avganistanaca" (kao da se situacija u tom pogledu ne menja svakodnevno), i dodao: "Veoma su agresivni ti momci, prave probleme, najviše u Beogradu. Prvi put ih hvatamo u pljački, sve učestalije. To ne znači da ćemo sprovesti represivne mere prema njima, ali to znači oprez. I mi ćemo znati da sačuvamo našu zemlju, jer se njihov broj povećava."

To je još daleko od Orbanove i Borisovljeve retorike, ali je očigledno da će se nešto u politici Srbije prema izbeglicama

promeniti. Da nije tako, ne bi se sve više insistiralo na priči o "ekonomskim migrantima, mahom muškarcima". Ta priča pada u vodu na prilazima izbegličkim centrima u beogradskoj Krnjači, Bogovađi, Šidu, po parkovima u Beogradu u blizini autobuske stanice, prihvatilištima za izbeglice, gde je upadljivo da najveći broj izbeglica čine deca, žene, maloletnici, mnogo je trudnica. Svi oni svedoče da neizvesnost čini da sve veći broj ljudi "puca" pod pritiskom, i fizički i psihički, da je stanje u kampovima sve

teže jer broj ljudi u njima raste, a proporcionalno tome raste i koncentracija očaja i beznađa. No, više puta ponovljena laž lako postaje istina, naročito kada se uz nju vežu priče o "problemima koje prave migranti", a odatle do pretvaranja solidarnosti u netrpeljivost je samo korak.

Tačno je da je Srbija u teškoj situaciji po pitanju izbegličke krize, da je na izbegličkom putu ka Evropi koji je sve teže preći jer su granice EU sve neprohodnije, da se zbog toga broj izbeglica i dužina njihovog boravka u Srbiji povećava, ali ono što kao rešenje pominju srpski zvaničnici tu situaciju sigurno neće promeniti, naročito ne na duži rok (doduše, tu se ne razlikuju od mnogih evropskih kolega).

PITANJA BEZ ODGOVORA

Politika zidova deluje privlačno jer se broj izbeglica koje dolaze smanjio u odnosu na eskalaciju krize prošle godine, ali se zato njihov broj u Turskoj povećao od dva na preko tri miliona, njihov broj raste u Grčkoj, Srbiji, Bugarskoj, a Libijska ruta radi punom snagom. Podelom na "ekonomske" i "prave" izbeglice procedura ostanka se neizmerno komplikuje, ali pod udarom velikih brojeva sve prepreke padaju, a rezervoari iz kojih izbeglice dolaze se ne prazne, naprotiv. Srpska vojska i policija kažu da su za nekoliko nedelja koliko zajedno kontrolišu granice otkrili 7500

migranata i "svojim aktivnostima praktično zatvorili granicu i onemogućili prolazak ilegalnim migrantima", ali niko ne kaže šta se dešava sa uhvaćenima. Ako se vraćaju u prethodnu zemlju iz koje su došli, kako ih sprečiti da ponovo ne pokušaju? I kako Evropa misli da u tome spreči sve one ljude koje kao pingpong loptice sada prebacuje, ili preti da će prebacivati preko državnih granica koje su ilegalno prešli? Da li iko veruje da će se svi oni, ili bar većina njih, zaista vratiti tamo odakle su jedva pobjegli?

Odgovora na ta pitanja nema, a sigurno ga neće biti ni posle samita o Balkanskoj ruti na koji su pozvani lideri deset zemalja najviše pogođenih migrantskom krizom – Grčke, Makedonije, Srbije, Mađarske, Bugarske, Slovenije, Hrvatske, Albanije, Rumunije – koji će se održati 24. septembra u Beču. Austrijski kancelar Kristijan Kern pozvao je i nemačku kancelarku Angelu Merkel na taj skup, a Viktor Orban je posle samita EU u Bratislavi rekao da su Nemačka i Grčka ključne zemlje za rešavanje migrantske krize. Italije na tom sastanku nema, mada je glas italijanskog premijera Matea Renzija u narastajućem odijumu prema izbeglicama jedan od sve ređih glasova razuma. Komentarišući sve češće povezivanje borbe protiv terorizma s politikom vezanom za imigraciju, on je nedavno rekao da ta veza ne postoji, da se na "ekstremnim" obodima evropskih gradova zaista zapaža radikalizacija, ali da "nije izbeglički kamp, već zatvor" mesto gde dolazi do radikalizacije.

A visoki komesar UN za ljudska prava Zeid Raad al Husein je, pozdravljajući usvajanje Njujorške deklaracije o migrantima i izbeglicama čiji je cilj da se obezbedi usklađeniji i humaniji odgovor na izbegličku krizu, koju su usvojili lideri i ministri spoljnih poslova 193 zemlje članice UN, upozorio da ne treba biti zadovoljan učinjenim i rekao: "Gorka istina je da je ovaj samit sazvan jer smo mi u velikoj meri izneverili. Izneverili smo napaćeni narod Sirije time što nismo prekinuli taj rat na početku. Izneverili druge u sada hroničnim zonama konflikta iz istog razloga. Izneverili milione migranata koji zaslužuju mnogo više od života obeleženih očajem i manjkom dostojanstva od rođenja do smrti."

¶

ANDREJ IVANJI

Pod krilima Ujedinjenog zaštitnika

Britanski parlament podneo je detaljan izveštaj o olakom ulasku u rat u Libiji uz veliku podršku domaćeg javnog mnjenja. Bila je to još jedna intervencija u duhu politike nasilne promene režima. Posledice po Libiju su bile razarajuće, a sa izbegličkom krizom stigle su i do Evrope

Promena režima zadovoljava američku dušu. Američki avioni doleću preko plavog neba, kao konjica koja juri niz brdo u starim filmovima. Loši momci, *bad guys*, prinuđeni su da beže. "Diktator iz stripa" je svrgnut i prestonica je oslobođena. Oduševljena masa maše američkim zastavama. To je dobro za televiziju.

Međutim, podaci o američkim intervencijama usmerenim na promene režima na Bliskom istoku i u Severnoj Africi teško da su briljantni. Tragične posledice američke uloge u zbacivanju Moamera el Gadafiga u Libiji, nakon neuspešnih intervencija u Iraku i Avganistanu, dovode u pitanje politiku promene režima. Libija je još u haosu, a u Iraku je, kada su SAD srušile brutalnog diktatora, kolaps države generisao sektaški rat, poplavu izbeglica, nebrojene smrti; koštao je do sada dva biliona dolara i mnogo američkih života.

Ovako je u anketi "Njujork tajmsa" o tome da li treba preispitati tzv. "politiku promene režima", u februaru 2016. odgovorio Džeremi Šapiro, istraživač u Evropskom savetu za međunarodne odnose i pripadnik tima za planiranje američkog Stejt departmenta, koji je od 2011. do 2013. savetovao državnog sekretara za politiku u Severnoj Africi i na Levantu.

Sa svoje strane učesće u ratovima u Iraku preispituje i britanski parlament – manje uz pitanje zašto, a više uz pitanje kako se u rat ušlo. O iračkom ratu laburističkog premijera Tonija Blera je sačinjeno sedam

izveštaja, a najpoznatiji je izveštaj lorda Čilkota (videti tekst: "Uništenje radi spasavanja", "Vreme" 1332. 14. jul 2016).

Nedavno je mešoviti laburističko-torijevski spoljnopolički komitet britanskog Donjeg doma objavio i izveštaj pod naslovom "Libija: Istraga o intervenciji i kolapsu i budućim političkim opcijama Velike Britanije 2016–17." koji osvetljava ulazak bez priprema u ratnu avanturu torijevskog premijera Dejvida Kamerna.

I izveštaj o Iraku i izveštaj o Libiji ilustruju začuđujuću lakoću s kojom je pokretana ratna mašinerija NATO-a i kako su se umnožavali razorni efekti politike koja se pokazala efikasnom u rušenju režima, a potpuno neadekvatnom u obnovi država razrušenih takvim akcijama.

PUT U MAGLU

Da li je intervencija u Libiji u britanskom nacionalnom interesu? Premijer Kameron je smatrao da jeste; bivši načelnik štaba lord Dejvid Džulijan Ričards od Hestomonsa nije bio u to ubeđen; bivši šef tajne službe ser Džon Sjuers je u to sumnjao; većina u kabinetu na to nije obraćala pažnju; a britanski parlament je 21. marta 2011. izglasao vojnu intervenciju rezultatom 557:13.

Ser Antoni Seldon, istoričar sa univerziteta Bakingem i pisac knjiga o premijerima Bleru i Kameronu, smatra da je o intervenciji u Libiji odlučivano "u senci Srebrenice" koja je obeležavala generacijski rascep između političara od četrdesetak

BEZVLAŠĆE: Bitka za naftna polja

Fotografije: AP

i kusur godina koji su bili za to da se interveniše (da se ne ponove masakri u Srebrenici i Ruandi) i starijih političara koji su bili za to da se postigne dogovor sa Moamerom el Gadafigjem. Sa Gadafigjem je samoinicijativno pregovarao bivši premijer Toni Bler, koji ga je nagovarao da odustane od napada na pobunjenike u Bengaziju.

Gadafigjev režim, koji je takođe ugrožavala Al Kaida, je posle 11. septembra 2001. počeo da normalizuje odnose sa SAD i Velikom Britanijom, nakon dugog perioda sankcija i izolacije Libije osamdesetih i devedesetih godina. Gadafi je 2003. izručio odgovorne za rušenje Panamovog aviona u Lokerbiju 1988, platio obeštećenje žrtvama, napustio programe za razvoj oružja za masovno uništenje i balističkih raketa...

Kada je odlučivala o intervenciji u Libiji, britanska vlada nije prikupila adekvatne obavешtajne podatke, nije uočila da je pretnja civilima bila preuveličana i da je među pobunjenicima bilo mnogo islamističkih elemenata, kaže se u izveštaju.

Na pitanje da li je znao da su pripadnici Libijske borbene grupe povezane s Al Kaidom učestvovali u pobuni u Bengaziju u martu 2011, bivši šef britanskog štaba lord Ričards je odgovorio da je to bila "siva zona". Grupa respektabilnih Libijaca je uveravala britanski Forin ofis da islamističke milicije neće profitirati od pobune, ali je to, po Ričardsu, bilo samo "puštanje mašti na volju".

Veze libijskih islamista sa transnacionalnim militantnim grupama ekstremista

su, inače, bile poznate. "Njujork tajms" je pisao 2011. da je u Iraku i Avganistanu zajedno sa Al Kaidom učestvovalo više militanata iz Libije nego iz ostalih arapskih zemalja.

FRANCUSKA MOTIVACIJA

Politički i medijski idealizovano "Arapsko proleće", koje je počelo u Tunisu u decembru 2010, u Libiji je počelo demonstracijama 15. februara 2011. u Bengaziju, ali je brzo preraslo u oružani sukob – pobunjenici su zauzeli Bengazi, a potom i Misratu.

U martu 2011. Gadafigjeve snage su pokrenule kontraofanzivu i stigle nadomak Bengazija.

Moamer el Gadafi je pretio pobunjenicima da će proći kao oni na Tjennanmenu. Arapska liga je pozvala SB UN da uspostavi zonu zabrane leta nad Libijom.

U britanskom izveštaju se kaže da su političku inicijativu za donošenje Rezolucije SB UN 1973. u martu 2011. pokrenuli Francuzi, na čiju su politiku u tom trenutku uticali libijski emigranti u Parizu, koji su stekli saveznike u francuskom intelektualnom establišmentu, čiji pripadnici su bili nestrpljivi u insistiranju na promeni u Libiji. Njihova imena izveštaj ne pominje, ali mora da se misli na one "hajdemo u rat" intelektualce o kojima je upečatljivo pisao Frano Cetinić u knjizi – kolaralnom pariskom dnevniku 1999. – pod naslovom *Nazovi NATO radi umorstva*.

U izveštaju je na osnovu prava o dostupnosti informacija citiran Sidni

Blumental, savetnik i nezvanični obavешtajni analitičar tadašnje državne sekretarke Hilari Klinton, koji je na osnovu razgovora sa francuskim obavешtajcima konstatovao šta je uticalo na ratne planove francuskog predsednika Sarkozija: želja da dobije deo libijske proizvodnje nafte; da se osujeti navodna Gadafigjeva namera da istisne Francusku sa severa Afrike i da poveća francuski uticaj; da ojača pozicije francuske vojske u svetu; da predstavi sebe kao proaktivnog igrača na Mediteranu; da ispolji francusku zabrinutost zbog ilegalne imigracije iz Severne Afrike.

Jedan komentator je konstatovao da "Sarkozijev glavni problem nije Gadafi, već više Marina le Pen...". Važan faktor je bio Sarkozijev lični interes da poboljša svoju unutrašnju političku poziciju u Francuskoj, jer je u tom trenutku 66 odsto Francuza podržavalo intervenciju u Libiji.

Alen Žipe, francuski šef diplomatije, dramatisovao je navodnu opasnost po civile: "Imamo malo vremena, možda sate...", što se pokazalo preteranim i nepotvrđenim u realnosti.

U gradovima koje su zauzele napredujući prema Bengaziju, Gadafigjeve jedinice nisu vršile odmazde prema civilima. Tokom bitke za Misratu u februaru i martu 2011, bilo je 257 ubijenih i 949 ranjenih, među kojima 22 žene. Prema zaključku britanskog parlamentarnog spoljnopolitičkog komiteta, "disparitet" između žrtava muškog i ženskog pola govori o tome da su Gadafigjeve snage pucale u muške

pobunjenike, a ne nasumice u civile. Tokom godina represivne vladavine Gadafi jev režim nije izazivao masovne žrtve.

U izveštaju se konstatuje da je Gadafi u tim trenucima ipak gledao da ne iritira mnogo istok Libije, i demonstrirao je izvesno delikatno poznavanje plemenske strukture Libije i odnose između tri nekađašnje otomanske provincije Tripolitani je, Fezana i Kirenaike, čemu u Londonu i Parizu nije pridavana pažnja.

Alison Pargeter, analitičar bliskoistočnih prilika i autor knjige *Uspori i pad Gadafija*, šokirana je zbog manjka svesti u Vajtholu o libijskoj istoriji i kompleksnosti.

“POMOĆ PRIJATELJA”

Britanski premijer Dejvid Kameron je pratio francuskog kolegu Sarkozija, a njih dvojica su uticali na američku vladu da

Turska, Katar i Ujedinjeni Arapski Emirati snabdevali su pobunjenike obavestajnim podacima i slali specijalce.

Iako je Rezolucija 1973 SB UN zahtevala “striktnu implementaciju embarga na oružje”, neke grupe pobunjenika su snabdevane oružjem iz Turske, neke iz Katar, a neke iz Egipta i Emirata, zavisno od toga ko podržava Muslimansko bratstvo, a ko ne.

TRI VLADE, BEZAKONJE

Kada su Gadafi jeve snage potisnute dalje od Tripolija, cilj je promenjen, nije više bombardovano radi zaštite civila, već radi svrgavanja Gadafija.

Kad su pobunjeničke milicije 20. oktobra 2011. Moamera el Gadafija brutalno ubile, došlo je do kolapsa države i do međuplemenskog rata.

Još u martu 2011. Francuzi su opozicioni Nacionalni tranzicioni savet priznali kao legitimnu vladu, što su posle prihvatili i predstavnici UN. Onda su nakon izbora 2014. Libijom vladale dve konkurentske administracije, jedna koju vodi Generalni nacionalni kongres u Tripoliju, i drugu Dom predstavnika najpre u Tobruku, a kasnije u Tripoliju. Potom su krajem 2015. predstavnici UN pokušali da formiraju treću, koncentracionu vladu – Vladu nacionalnog sporazuma.

Tri vlade su bile bez efektivne vlasti i širilo se bezakonje. Sudski sistem je u većem delu zemlje urušen. Razne milicije arbitrarno hapse, vrše torturu, nasilno raseljavaju ljude, ubijaju, nasumice napadaju, otimaju i nestaju.

Ministarstvo odbrane i unutrašnjih poslova bilo je u rukama milicija, čiji je broj pripadnika sa 20.000–25.000, koliko ih je bilo tokom rata s Gadafi jevim snagama, narastao na 140.000.

Usledila je lančana eksplozija proliferacije 30 milijardi funti (40 mrd dolara) vrednog libijskog oružja, koje su eksperti UN uočavali ne samo u Libiji već i u Alžiru, Čadu, Egiptu, Gazi, Maliju, Nigeru, Tunisu i Siriji. U januaru 2014. egipatski islamistički pobunjenici su oborili egipatski helikopter na Sinaju libijskim portabl sistemom zemlja-vazduh (MANPADS). U Gadafi jevo vreme u Libiji je bilo nabavljeno

20.000 takvih sistema.

Islamistički militanti su u septembru 2012. napali diplomatski kvart u Bengaziju i ubili američkog ambasadora Krisa Stivensa, a britanski ambasador Dominik Eskvit je preživeo napad u junu 2012. u Bengaziju.

Oko 6000 boraca Islamske države je tokom 2014. zauzelo gradove Sabrata, Derna, Sirt, u kome su se uklinili između dve konkurentske milicije i ne smetaju jedni drugima. Islamistički dobrovoljci sa severa Afrike pozivani su da ne idu u Irak ili Siriju, već da dođu u Libiju. Sefedina Rezguja, koji je u junu 2015. pobio zapadne turiste i posetioce muzeja u Tunisu, obučavala je ID u gradu Sabrati. Hjuman rajts voč je samo u Sirtu dokumentovao nezakonita islamistička smaknuća najmanje 49 ljudi.

U tom kontekstu, u izveštaju se pominje Halifa Haftar, čiji su Libijsku narodnu armiju oklopnim vozilima i municijom snabdevali Ujedinjeni Arapski Emirati i koji želi da se predstavi kao prijatelj Zapada koji će srediti islamističke ekstremiste, ako dobije status kakav imaju kurdske pešmerge (onaj ko se suočava sa smrću) – i oružje. Svoje reči ne potvrđuje delima – u avgustu 2016, na primer, on je navodno preselio svoje snage u pravcu rafinerije nafte, ključne u Libiji.

Bande trgovaca ljudima pretvaraju Libiju u ključnu tranzitnu rutu ilegalnih migracija ka Evropi. Šverceri navodno namerno dovoze izbeglice u međunarodne vode na Mediteranu u lošim brodovima ugrožavajući njihove živote i tako primoravaju učesnike spasilačkih operacija evropskih država da ih prihvate i transportuju ka Evropi. Međunarodna organizacija za migracije je između 1. januara i 31. maja 2016. registrovala da je 2061 migrant stradao ili nestao pri prelasku Mediterana.

U Libiji je u junu 2016. bilo milion migranata, od toga 425.000 interno raseljenih Libijaca, 250.000 povratnika, kao i 250.000 nelibijskih migranata iz Nigera, Egipta, Čada, Gane i Sudana. Migrantske trase ka Libiji vodile su iz zapadne Afrike, sa Roga Afrike, iz južne Azije i sa Srednjeg istoka.

Prema podacima UN, od 6,3 miliona Libijaca tri miliona je pogođeno oružanim konfliktom, a humanitarna pomoć ili zaštita potrebna je za 2,4 miliona ljudi.

MILAN MILOŠEVIĆ

PREDVODNICI VOJNE INTERVENCIJE:
Nikola Sarkozy i Dejvid Kameron

nešto učini, mada je, kako se izrazio bivši američki ambasador u UN Ivo Dalder, problem bio u tome što zaista nije bilo jasno na šta će to nešto proizaći. (“Njujork tajms” je 27. februara 2016. pisao da je raspoloženje u SAD bilo “51:49” – predsednik Obama se kolebao, a u korist intervencije gurala je Hilari Klinton.)

Pod okriljem NATO-a u okviru operacije “Ujedinjeni zaštitnik” (*Unified Protector*) od marta do oktobra 2011. intervenisala je koalicija koja je uključivala Belgiju, Kanadu, Dansku, Francusku, Italiju, Norvešku, Katar, Španiju, Ujedinjene Arapske Emirate, Veliku Britaniju i SAD.

Lord Ričardson procenjuje da je vazdušna intervencija bila od vitalne važnosti, ali da bez milicija i “naših arapskih prijatelja” Gadafi ne bi bio oboren na način na koji se to desilo. Velika Britanija, Francuska,

Prava alternativa za Nemačku

Debakl demohrišana Angele Merkel na gradskim izborima u Berlinu je kazna za očajnu lokalnu politiku, ali i packa zbog kancelarkine izbegličke politike. Od svega je profitirala populistička Alternativa za Nemačku, koja ulazi u desetu pokrajinsku skupštinu. Socijaldemokrate ostaju na vlasti, ali će biti naterane u levu koaliciju koja bi, ako to matematika bude dozvolila, mogla da bude model za sledeće parlamentarne izbore

Za "Vreme" iz Bona

Ne, ime Angele Merkel nije stajalo na glasačkom listiću po kojem su građani Berlina u nedelju zaokruživali. Pa ipak, većina analitičara saglasna je da je ishod glasanja novi šamar kancelarki zbog tobože nepromišljene i velikodušne izbegličke politike. U blažoj varijanti, berlinski izbori se tumače kao poslednji alarm pred savezne izbore sledeće jeseni. Merkelova je sama prihvatila deo krivice i u ponedeljak izvela nešto poput pokajničkog govora. Da može, rekla je, vratila bi vreme i drugačije vodila izbegličku politiku. Iako je ostala pri tome da zemlja može da se izbori sa zadatkom integracije, Merkelova je rekla: "Ponavljanje takve situacije ne želi niko, uključujući i mene."

Nikada u posleratnoj istoriji višestrančja demohrišćani (CDU) i socijaldemokrate (SPD), dve najveće stranke koje sebe kite epitetom "narodnih partija", nisu prošle lošije u zbiru na nekim važnim izborima, nego na nedeljnim za skupštinu grada-pokrajine Berlina. Socijaldemokrate (SPD) su očekivano ostale najjača snaga, ali sa tek 21,6 odsto glasova, odnosno skoro sedam procenata manje nego pre pet godina. Demohrišćani (CDU) su izgubili šest odsto podrške i završili sa 17,6 procenata. To znači da svoju "veliku koaliciju" neće moći da nastave, mada u toj koaliciji ni u prethodnih pet godine nije vladala bogzna kakva ljubav.

KIVNI BICIKLISTI

Pedantne izlazne ankete otkrivaju da je najveći broj glasača koje su izgubili "veliki" otišao u apstinenciju. Teško je, naravno, paušalno analizirati razloge za odlazak na izbore: deo građana je apolitičan, deo lenj, neki se još nalivaju sangrijom iz kofe na plažama Majorke, ali činjenica da je osipanje ubedljivo najveće kod dosadašnjih vladajućih partija govori o tome da je najveći deo ljudi naprosto nezadovoljan njihovom politikom. Nakon glasanja su anketari pouzdane istraživačke grupe "Izbori" saznali da se više od 60 odsto građana vodilo gradskim temama. Teme koje su ih zanimala su pre svega socijalna pravda, ekonomija i zaposlenost, školstvo, izbeglice i stambena politika – dakle, mahom teme koje se odlučuju na lokalnom nivou.

I tu je kvaka što Angela Merkel, iako se sama taktički posula pepelom, ne može biti pretežni krivac za debakl stranke i koalicije na gradskom nivou. Berlin je u prethodnih pet godina postao urbano grotlo haosa i tu besni građani ne znaju odakle da počnu: dobijanje termina u opštini ili nekoj gradskoj službi postalo je avantura sa neizvesnim ishodom. Građani kojima je bicikl omiljeno prevozno sredstvo jadikuju zbog manjka biciklističkih staza i sve više automobila – nedavno su pokrenuli inicijativu za uređivanje nekih raskrsnica i skupili pet puta više potpisa od neophodnog broja.

Nezaposlenost u Berlinu je čitavih 9,7

Fotografije: AP

odsto, gore je jedino u Bremenu. Poređenja radi, u Bavorskoj nezaposlenost iznosi svega 3,5 odsto. Stoga je veliki udarac na prosečan berlinski džep skok kirija, posebno u centralnim opštinama, izazvan dolaskom "kreativne industrije" i ljudi dubljeg džepa iz celog sveta. Tako je stanarina otišla na preko deset evra po kvadratnom metru (bez grejanja i drugih dažbina) i nije teško zaključiti da oni sa slabom plaćenim poslovima ili na socijalnoj pomoći bivaju potisnuti u predgrađa. Slična sudbina čeka i srednju klasu ako se nešto drastično ne preduzme, jer Berlin godišnje raste za najmanje 50.000 stanovnika. Prošle godine je berlinski senat prvi u Nemačkoj uveo "kočnicu za stannarine", prema njoj cene stanova koji se iznova iznajmljuju smeju biti najviše deset odsto više od "uobičajenih cena" u nekom kvartu. Ali to nije pomoglo jer su napravljeni brojni ustupci stanodavcima – ograničenje cena ne važi za nove stanove niti za stanove koji su tobože renovirani. Koliko je ova tema bitna za Berlin, najbolje se vidi iz podatka da više od 80 odsto Berlinaca živi u najmljenim stannovima, što je nemački rekord.

POPULISTI U METROPOLI

Sve su te lokalne teme u kampanji locirali i iskoristili opozicionari iz Levice i Zelenih. Za razliku od demohrišana koji su predlagali olakšice za kupovinu stanova i socijaldemokrata koji su tražili da grad sam gradi više (a od toga ništa

nisu uradili tokom prethodnih godina), leva opozicija predlaže izgradnju socijalnih stanova kako centar Berlina ne bi postao oaza samo za bogataše. To je posebno upalilo kod Levice (bivših istočnonemačkih komunista), koja je osvojila odličnih 15,6 odsto (četiri odsto više nego 2011), a nisu rđavo prošli ni Zeleni sa 15,2 odsto (2,4 odsto manje). Kad smo već kod načelno levih, Piratska stranka je doživela potpuni raspad, sa devet odsto pala je

Po oprobanoj receptu – ne pričaj o programu, samo pluj zli sistem – AfD je i u Berlinu zadržao ulogu kible koja će okupiti nezadovoljnike. Njoj je glas dalo dve trećine onih koji nisu glasali pre pet godina, a sada jesu, kod njih su prebегle i desetine hiljada simpatizera neonacističkog NPD-a. Četvrtina radnika je glasala za njih (za tradicionalno radnički SPD samo 22 odsto), najviše podrške imaju kod muškaraca starijih od 45

ili dva bombaška napada koje su počinili došljaci.

LEVA ALTERNATIVA

SPD se nekako spasao u berlinskoj etapi. Iako je ta stranka izgubila više glasača nego CDU, ostala je najjača i zadržaće Mihaela Milera na poziciji gradonačelnika. To je tip harizmatičan za socijaldemokratske uslove, čovek koji bi prema anketama imao natpolovičnu podršku Berlinaca da se gradonačelnik bira direktno. A jedina moguća koalicija biće ona crveno-crveno-zelena, sa Levicom i Zelenima. Te su tri partije, piše levičarski "Tagesscajtung", do sada teško ili nikako sarađivale, uvek proklete malim razlikama. "U Berlinu praktično treba zahvaliti AfD-u. Jer ubedljiv ulazak ekstremnih desnih populista u skupštinu ima prijatnu nuspojavu da velika koalicija ni matematički nije moguća. I da SPD, Zeleni i Levica moraju da se saberu jer su ostale teoretski moguće koalicije politički besmislene.

Time, piše dalje "Tagesscajtung", projekat leve koalicije dobija konkretan oblik i to ne u "egzotičnoj periferiji poput Tiringije", gde Levica predvodi istu koaliciju, već u glavnom gradu koji je bolji reper za savezni nivo. Pregovori će biti mučni, ali na kraju i uspešni jer nikome nije do novih izbora koji bi samo ojačali AfD. Olakšavajuća okolnost je što nisu bitne teme koje koče saradnju sa Levicom na saveznom nivou poput protivljenja NATO-u i izvozu nemačkog oružja, zahteva za većom minimalnom satnicom ili višim penzijama. Crveni, crveni i zeleni će, navodi se u tekstu, nositi posebnu odgovornost, jer treba da pokažu kako "levi trijumvirat pod vođstvom SPD može da vlada – kao prava alternativa za Nemačku."

Da li će iz toga Merkelova izvući pouku koja će joj reći da li da pojuri novi kancelarski mandat ili da vrući krompir prepusti nekom sa slabijom harizmom i jačim stomakom? Ili će Merkelova kao i prethodnih godina zaključiti da joj je najpametnije da, uz nešto samokritike, sačeka da vetrovi prođu pa sledeće godine, ako izbeglički talas presahne, po četvrti put zasedne u kancelarsku fotelju? Jer Berlin, kolika god da je metropola, nije Nemačka. A Nemačka se nekako prijatno navikla na svoju kancelarku. ¶

NEMANJA RUJEVIĆ

KORAK UNAZAD:
Angela Merkel

na dva odsto i ostala van gradske skupštine. Sa druge strane spektra, Liberali su se vratili u pokrajinski parlament sa 6,7 odsto glasova.

I tu dolazimo do tektonskog pomeranja političke scene koje nije moglo da zaobiđe ni Berlin: u parlament je sa 14,2 odsto glasova ušla populistička Alternativa za Nemačku (AfD), stranka radikalnih protivnika islama i izbeglica koja jaše na talasu straha od raspada "zapadnih vrednosti". Berlin je deseta pokrajina u kojoj će AfD biti zastupljen u zakonodavnom telu, ali je posebno interesantan. Kako piše ugledni "Frankfurter algemajne cajtung", njihov rezultat "deluje slabo ako se poredi sa istočnim pokrajinama Meklenburgom ili Saksonijom-Anhalt – tamo je mestimično svaki četvrti glasač birao AfD. Uprkos tome je 14 odsto visok rezultat za AfD u prestonici – u gradu poput Berlina, koji se podrazumeva kao kosmopolitska metropola."

godina. Zbog nanizanih izbornih uspeha, među nemačkim političarima i vodećim perima štampe postalo je demode svakog glasača Alternative proglasiti tihim rasistom. Stvar je malo složenija, glas za AfD je glas protesta protiv svih ostalih koji su vladali, a nisu rešili probleme koji tište građane.

Na šta će postizborna debata izaći bilo je jasno po objavi rezultata – propadanje velikih i dobar rezultat AfD ukazivali su i na izbegličku politiku. Zaista, 98 odsto onih koji su zaokružili popliste kaže da je izbegličko pitanje pretežno uticalo na njihovu odluku. A odnos prema izbegličkoj krizi ima svoje lice, ime i prezime: Angelu Merkel. Još od kada je otvorila granice za kolonu bliskoistočnih nesrećnika koji su marširali iz pravca Balkana i rekla čuveno "Možemo mi to", Merkelova je dežurni krivac za sve teškoće prilikom integracije izbeglica, za svaku sitnu krađu, tuču

Dobošarevo zvonce

Znate onu scenu iz filmova kada pljačkaši ili teroristi pobegnu u neki "štek", uključe televizor i baš tog trenutka se prekida redovan program zbog policijske objave. A tamo slike naših "junaka" pa je od tog trenutka njihovo bežanje komplikovanije, tj. radnja ide ka kulminaciji. E, takvih scena ubuduće neće biti jer je sistem uzbunjivanja značajno napredovao, a ovog ponedjeljka imao je i prelomni trenutak. Prvi put su građani na svoje mobilne uređaje dobili upozorenje da im se po okolini mota opasna osoba te da ga odmah prijave ako ga primete.

To se, naravno, dogodilo u Njujorku. Traženi je tokom vikenda postavio nekoliko bombi, takozvanih "prljavih", odnosno kućne proizvodnje. U tu svrhu korišćen je Bežični sistem za upozoravanje (Wireless Emergency Alert) uveden još 2012. godine u SAD, koji je dosad upotrebljen nekih desetak puta. Tokom uragana Sendi i napada na Bostonski maraton (sve 2013), još dva puta za upozorenja na zabranu putovanja zbog snežne oluje (2015), kao pomoć za pronalaženje nestale dece u dva navrata i još dva puta ovog vikenda kada su građani Njujorka upozoreni na opasnost od bombi na ulicama. Poslednje upozorenje u nizu je specifično po tome što je prvi put javnost upozorena na opasnu osobu.

Inače, ovaj sistem upozoravanja ima tri nivoa. Prvi nivo su upozorenja na vremenske neprilike, drugi je narandžasti alarm koji upozorava da je nestalo neko dete, a treći su poruke od predsednika SAD lično, odnosno od vlasti. Korisnik mobilnog uređaja može da blokira poruke o vremenu i deci, dok su poruke od predsednika nezaustavljive. Poruke mogu slati federalne, državne i lokalne vlasti i mogu

se teritorijalno ograničiti kao što je sada bio slučaj. Poruku o traženoj osobi dobili su samo korisnici lokalnih mobilnih mreža na teritoriji grada Njujorka gde se begunac kretao prema proceni policije (pokazaće se da je bila ispravna, jer je ubrzo uhapšen). Ko je bio van grada kao i turisti u romingu, nisu obuhvaćeni upozorenjem.

Sama poruka razlikuje se od klasičnog SMS-a, po strukturi i načinu na koji se pojavljuje. Iskače na ekran bez obzira na to šta u tom trenutku radite i obaveštava vas glasnijim tonom, pod uslovom da ton na telefonu niste već isključili. I pod uslovom da vaš operater i vaš aparat podržavaju softver neophodan da bi se poruka poslala i primila.

Međutim, nisu svi sa oduševljenjem prihvatili ovu novost. Poruka je poslata u 7.57 ujutru istovremeno na milione telefona i Njujorčani kažu da su se osetili veoma čudno kada su njihovi aparati krenuli istovremeno bučno da se oglašavaju. Sama poruka nosila je ime, godine, ali ne i sliku odbeglog već pouku da građanin "pogleda sliku traženog u medijima" (*See media for pic*).

Neki misle da je to korisna upotreba tehnologije jer su dobili informaciju koja može da im bude od životnog značaja, neki da je to novi oblik disciplinovanja građana, to jest kreiranje vanrednosti.

Kako god, ovaj sistem zavređuje analizu a možda bi se mogao primeniti i drugde van SAD uključujući i Srbiju. Dobra strana je što se može teritorijalno ograničiti. Zamislite koliko bi dobro poslužio tokom poplava 2014, posebno u Obrenovcu. Naravno, prethodno je potrebno čvrsto zakonski urediti njegovu upotrebu zbog ovdašnje sklonosti da se zaigramo.¶

PRODAJA I PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	1500 RSD
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	2000 RSD
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	2900 RSD
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	3800 RSD
		50,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnog štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVAJU ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Tokom promotivnog perioda za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo). Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu prodaja@vreme.com, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Trg Republike 5, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj 160-302538-91.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumi do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i
www.novinarnica.net prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

Nudle i šufnudle

Mnogi je srbofoni građanin ove zemlje shvatio da je imenici "nudla" čuo u svom detinjstvu i mladosti, ali da mu je tek predsednik države dao naslutiti da su indonežanske nudle zapravo – rezanci. Rezanci, doslovan prevod italijanskog plurala tantuma *tagliatelle*, inače drevni kineski izum, jedan su od onih prehrambenih artikala koje su nam verovatno doneli oni italijanski građevinski radnici gastarbajteri koje je Mihajlo Obrenović doveo u Beograd u okviru projekta evropeizacije Beograda, arhitektonski osakaćenog naizmeničnim turskim i austrijskim graditeljskim nadgornjavanjima. Kad je taj projekat okončan, oni među italijanskim majstorima obrade kamena koji nisu "zaokružili matematiku" ostali su u Srbiji, koja je tada bila "zemlja u usponu", i otvarali pekarske i poslastičarske radnje. Jeli su i druge gostili svojim taljatelama, a neki nadobudni znalac stranih jezika preveo je taj naziv sa "rezanci", možda i ne znajući da je srpski jezik već imao reč za testo od brašna i jaja isečeno na uske i tanke trake – juvke ili juške. Možda je to bio i sam preteča naše prevodilačke profesije, poliglota i službenik srpske policije u vreme srpsko-turskog dvovlašća, Sima Nešić – Terdžuman (turski: prevodilac, tumač), poginuo intervenišući nakon incidenta kod Čukurčesme, kad je branio mladu pravnu državu pokušavajući da vinovnika, turskog vojnika, po propisu privede pravdi i spase od linča. Ti isti Italijani su nam ostavili i reč za koju bismo ruku dali da je čisto srpska – pogača – kad ono samo jedva malo modifikovana italijanska *focaccia*, pa danas imamo i pogaču i fokaču, a bogami i somun, uz izvorno srpsku lepinju. A doneli su nam i sladoled koji su nazvali *doldurma*, šlihtajući se Turcima kao bogatijem delu konzumenata tog proizvoda koji na standardnom turskom glasi: *dondurma*. Sladoled je dobio svoje ime verovatno u nekoj od kasnijih akcija jezičkog purizma koje se povremeno preduzimaju na području našeg jedinstvenog, ali policentričnog jezika.

Za razliku od rezanaca, u srpskom jeziku se nudlama nazivaju pripravnici od krompirovog testa, istog onog od kog se prave i knedle sa šljivama, kajisijama ili sa sirom. Oko i uho jezikoslovca uočiće odmah jedinstven konsonantni kostur i nudle i knedle (n-d-l), kao i germansko poreklo – nema

sumnje da su nam nudle, tačnije šufnudle (*Schupfnudeln*) došle od Austrougara, a u "turskoj Srbiji" prihvaćene kao prečansko jelo. Obično se prave kad preostane testa za knedle (*knödel*) sa šljivama, pa se od tog ostatka naprave prstaste nudle kao slana varijanta. I nudle i ostale prečanske đakonije, kao što su grenadir marš ili flekice s kupusom, deo su moje gastronomske nostalgije, pogotovo ako im prethodi dobro začinjena paradajz-čorba.

Dakle, sad imamo i jedne i druge nudle – one predsedničko-indonežanske i vojvođanske, prve su rezanci, a druge – skoro isto što i noklice (kao kabasti dodatak paprikašu) koje, opet, svoje ime duguju onim italijanskim kamenorescima koji su tu testeninu zvali *gnocchi* (njoki). Rezanci će ostati kad se prave s makom ili orasima ili sirom (kao oni Balaševićevi), kad su u goveđem ili kokošijem bujonu biće i dalje *fida* (neki ih već zovu Čedini rezanci), a nudle će biti za nas matore one prečanske od

krompirovog testa, a za decu tranzicije kovrdžavi rezanci s Dalekog istoka.

Kvarimo li mi uistinu jezik tim silnim tuđicama? Kako se uzme. Jezik ima tu neverovatnu žilavost koja mu omogućava da istovremeno lako prima uticaje sa strane i tako se prilagođava životnoj realnosti (na nivou leksike – reči), ali i da čuva i sačuva svoju autentičnost i jedinstvenost (na nivou sintakse – rečeničnih konstrukcija). I šta znači kvarenje jezika? Da su se svi podanici negdašnjeg Rimskog carstva držali strogog latinskog standarda, ne bi danas bilo ni francuskog, ni italijanskog, ni portugalskog, ni retoromanskog, ni... vlaškog i cincarskog. Svi današnji romanski jezici, kojima dugujemo najplodnije evropske književnosti, nastali su "kvarenjem" latinskog, između ostalog i pozajmicama iz drugih jezičkih grupa i kršenjem gramatičkih pravila. Za jezikoslovca su uzbudljive situacije kad čuje, na primer, prvog ambasadora Portugala u SFRJ posle pada Salazara, kad na večeri u Petrovcu na Mlavi, slušajući lokalne rukovodioce koji na svom vlaškom jeziku pričaju viceve, priupita svoju vrlo mladu životnu saputnicu Francuskinju: "Chérie, zašto ja razumem sve što oni govore, a gospodin nam ne prevodi?" ¶

VLADIMIR PAVLOVIĆ

KNJIGE u izdanju nedeljnika **VREME**

S popustom ih prodajemo u redakciji (radnim danom od 9.30 do 14.30), a uz knjigu Milana Miloševića dobićete i odgovarajuću majicu! Šaljemo i pozećem.

a možete ih naći i u ovim knjižarama

BEOGRAD

Brankova 16, Službeni glasnik
Bul. despota Stefana 1a, Službeni glasnik
Bul. kralja Aleksandra 146, Delfi knjižare 24
Bul. kralja Aleksandra 85, Službeni glasnik
Bul. kralja Aleksandra 92, Kod Vuka, Delfi knjižare 10
Cara Dušana 7, Službeni glasnik
Cara Lazara 10, Apropos
Cetinjska 6, Bestseler 1
Generala Štefanika 21, Spirit
Gospodar Jovanova 27, Via media
Jove Ilića 165, Službeni glasnik
Knez Mihailova 35, Tačka art
Knez Mihailova 40, Delfi knjižare
Knez Mihailova 42, Cepter
Knez Mihailova 46, Dereta Knez
Kneza Miloša 16, Službeni glasnik
Kosovska 37, knjižara 1, Bigz školstvo
Kosovska 6, Službeni glasnik
Kralja Milana 48, SKC, Delfi knjižare 7
Kralja Milana 56, Bestseler 2
Majke Jevrosime 2, Plavi krug
Makedonska 12, Delfi knjižare 01
Makedonska 25, Službeni glasnik
Makenzijeva 26, Službeni glasnik
Požeška 118a, Delfi knjižare 05
Požeška 128-a, Libri
Požeška 136, knjižara 2, Bigz školstvo
Požeška 138 a, Službeni glasnik
Ruzveltova 33, Zira, Delfi knjižare 20
Sremska 2, Sremska, Vulkan
Stanoja Glavaša 1, Delfi knjižare 02
Studentski trg 5, Kolarac, Aleksandar Belić
Svetogorska 2, Zlatno runo
Terazije 38, Delfi knjižare 06

Trg Republike 5, KCB, Vulkan
Vareška 4, Miljakovac, Delfi knjižare 03
Vase Čarapića 2-4, Meriot, Delfi knjižare 34
Vojvode Stepe 68, Službeni glasnik
Zaplanjska 32, Stadion, Vulkan
Živka Davidovića 86, AVIV, Delfi knjižare 31
NOVI BEOGRAD
Bulevar Mihajla Pupina 121, Delfi knjižare 14
Bulevar Mihajla Pupina 4, Ušće, Vulkan
Bulevar Mihajla Pupina bb, Službeni glasnik
Bulevar Umetnosti 4, Merkator, Vulkan
Gandijeva 21, Imo centar, Delfi knjižare 21
Jurija Gagarina 16, Delta siti, Vulkan
BEOGRAD ZEMUN
Autoput za Novi Sad, Zemun park, Delfi knjižare 29
Glavna 18, Službeni glasnik
Glavna 20, Delfi knjižare 16
Glavna 25, Vulkan
BEOGRAD MLADENOVAC
Kralja Petra I br.177, Prima
ČAČAK
Gradsko šetalište bb, Delfi knjižare 12
Župana Stracimira 33, Službeni glasnik
GORNJI MILANOVAC
Vojvode Milana 4, Delfi knjižare 30
JAGODINA
Stevana Ivanovića bb, Vivi šoping park, Delfi knjižare 28
KRAGUJEVAC
Bulevar Kraljice Marije 56, Merkator, Vulkan
Kralja Petra 1, Delfi knjižare 13
Nikole Pašića 9, Službeni glasnik

KRALJEVO
Omladinska 9, Službeni glasnik
Omladinska 37, Delfi knjižare 17
KIKINDA
Generala Drapšina 2, Službeni glasnik
KOSOVSKA MITROVICA
Knjaza Miloša d 4/6, Službeni glasnik
KRUŠEVAC
Mirka Tomića 37-39, Službeni glasnik
Mirka Tomića 89, Delfi knjižare 23
LOZNICA
Trg Jovana Cvijića 3, Svet knjiga
NIŠ
Obrenovićeve 42, Forum, Vulkan
TC Kalča, Kalča, Delfi knjižare 9
Vizantijski bulevar 1, Merkator, Vulkan
Vožda Karađorđa 14, Službeni glasnik
Voždova 4, Delfi knjižare 15
NOVI PAZAR
28. Novembra 21, Službeni glasnik
NOVI SAD
Bulevar oslobođenja 102, Merkator, Vulkan
Bulevar oslobođenja 60, Bulevar buks
Jevrejska 13, Službeni glasnik
Sentandrejski put 11, Big C, Delfi knjižare 25
TC Spens, Sutjeska 2, Solaris
Zmaj Jovina 12, Delfi knjižare 4
Zmaj Jovina 22, Most Prometej
Zmaj Jovina 24, Vulkan
PANČEVO
Miloša Obrenovića 12, AVIV, Delfi knjižare 18
Radomira Putnika 6, Riznica
Vojvode Živojina Mišića 4, Kulturni centar

POŽAREVAC
Stari korzo 2, Delfi knjižare 26
RUMA
Veljka Dugoševića 157, Konan Đuro Šušnjar
SREMSKA MITROVICA
Trg Svetog Stefana 32, Delfi knjižare 08
SUBOTICA
Branislava Nušića 5, lokal br.7, Službeni glasnik
Korzo 9, Delfi knjižare 22
Segedinski put 88, Delfi knjižare 35
ŠABAC
Trg dačkog bataljona 15, Sova
UŽICE
Dimitrija Tucovića 167, Službeni glasnik
Trg Svetog Save 46, Delfi knjižare 27
VALJEVO
Kneza Miloša 33, Delfi knjižare 11
VRŠAC
Trg Save Kovačevića 12, Službeni glasnik
Trg Svetog Teodora Vršackog 5, Delfi knjižare 33
ZAJEČAR
Svetozara Markovića 26, Kaligraf
ZRENJANIN
Bagljaš Zepad 5, AVIV, Delfi knjižare 32

Modi® JE U MODI!

SVE NAJBOLJE^{OD} JABUKE!

PROIZVEDENO U SRBIJI!

 Modi jabuke

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec